

Tigbɛmɔnmɔnt tà
Matie
 kele' tù nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Matie yé Yesu Kristo ya panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba nɛ. U kele' u'gbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ lii yé Sufmɛ nɛ ki pekre' ki paan' Kristo ya sɛn bo.

U wuɔn' kugbɔnku kuu ni ki ye Yesu nɛ yé uyo bo Uwien là pùon' Sufmɛ ki ye u li sɔn wà wɔ n̄ baa kí lá ŋmien bɛ kí li yé bi'ber nnɔ. U kele' Kujɔtiékpaaku ya gbɔnku ya gber ku'ni tù yebe, ki wuɔn' Yesu sɔnsɔn' tù len' nà nnɔ ma bo, ki take' ki ye Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋɔ.

Kugbɔnku kuu ya cincinm, liyul 1 kí tì baa iyul 2, Matie lienh Yesu ya màam nin u'buwaam bo nɛ. Yesu yé ubɛr nɛ ki baa' wɔ n̄ ñɛn binib bi'biere ni.

Kí cin iyul 3:1 kí tì baa iyul 4:11, Matie lienh San sùì' Yesu Uwien ya ñunm ma bo nin Satan biike' wɔ ma bo nɛ.

Kí cin iyul 4:12 kí tì baa 18: 35, Matie lienh Yesu tien' nà Galile ya tinfenm ni nnɔ nɛ. U pɔn' mikpenjenm mà yebe nɛ ki wɔkn' binib Uwien ya bɛl ya gber, ki cèrè' biwienb faake' ki yebe.

Kí cin iyul 19 kí tì baa iyul 25, Yesu jon' Yerusalem bó, ki tì wɔkn' binib Uwien ya gber ni'bó. U wɔkn' binib ugbengbenyo ya gber, ki take' bɛ ki ye bi la cèrè uba n̄ lere kí tuln bɛ.

Kí cin iyul 26 kí tì baa iyul 28, Matie lienh Sufmɛ ya cienb cuo' Yesu, ki cèrè' bi bun' wɔ tibuur, ki kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo nin u mɛkre' ma bo ya gber nɛ.

*Yesu ya yaajɛb ya yel
 (Luk 3:23-38)*

¹ *Yesu Kristo ya yaajeb ya yel ya gbɔnku sɔ nɔ. U là yé *Dafid ya yaabil nɛ, nɛ Dafid mɔ yé *Abraham ya yaabil. ² *Abraham là maa' *Isaak, nɛ *Isaak mɔ maa' *Sakɔb, *Sakɔb mɔ maa' Suda nin u'ninjieb. ³ Suda mɔ maa' Fares nin Sera. Bi'naa ya yel si Tamar. Fares mɔ maa' Esilɔm, Esilɔm mɔ maa' Alam, ⁴ Alam mɔ maa' Aminadab, Aminadab mɔ maa' Nasɔn, Nasɔn mɔ maa' Salima, ⁵ Salima mɔ maa' Bos. U'naa ya yel si Lahab. Bos mɔ maa' Yobed. U'naa ya yel si Lut. Yobed mɔ maa' Yese, ⁶ Yese mɔ maa' uber *Dafid. *Dafid mɔ maa' Salomɔn. U'naa là yé Yuri ya po nɛ, nɛ *Dafid taa' wɔ ki kuɔn'. ⁷ Salomɔn mɔ maa' Erobowam, Erobowam mɔ maa' Abiya, Abiya mɔ maa' Asafu, ⁸ Asafu mɔ maa' Yosafat, Yosafat mɔ maa' Yolam, Yolam mɔ maa' Osiyas, ⁹ Osiyas mɔ maa' Yowatam, Yowatam mɔ maa' Ahas, Ahas mɔ maa' Esekiyas, ¹⁰ Esekiyas mɔ maa' Manase, Manase mɔ maa' Amos, Amos mɔ maa' Yosiyas, ¹¹ Yosiyas mɔ maa' Yekoniya nin u'ninjieb uyo wà Israyel yaab ya nennendb là tɔn' nin be lituɔl ki cuo' be ki jon' *Babilonn nɔ. ¹² Bi cuo' be ki jon' Babilonn ma nɔ, ni ya puoli bó nɛ Yekoniya maa' Salatiel, Salatiel mɔ maa' Sorobabel, ¹³ Sorobabel mɔ maa' Abiyud, Abiyud mɔ maa' Eliyakim, Eliyakim mɔ maa' Asɔ, ¹⁴ Asɔ mɔ maa' Sadɔk, Sadɔk mɔ maa' Akim, Akim mɔ maa' Eliyud, ¹⁵ Eliyud mɔ maa' Eleyasaa, Eleyasaa mɔ maa' Matan, Matan mɔ maa' *Sakɔb, ¹⁶ *Sakɔb mɔ maa' *Yosef, wà yé Mari ya ce nɔ. Mari mɔ maa' *Yesu wà bi yih wɔ *Uwien ya Nigendke Kristo nɔ.

¹⁷ Kí ñɛ *Abraham kí li ñmɔɱmɔbe kí tì baa *Dafid, bi là te yaajeb piik nin binan nɛ. Kí ñɛ *Dafid kí li ñmɔɱmɔbe kí tì baa uyo wà Israyel yaab ya nennendb là cuo' be ki jon' Babilonn nɔ, bi'mɔ là te yaajeb piik nin binan nɛ. Uyo wà bi'nennendb là cuo' be ki jon' Babilonn nɔ kí li ñmɔɱmɔbe kí tì baa *Uwien ya Nigendke Kristo ya yo, bi'mɔ là te yaajeb piik nin binan nɛ.

*Yesu ya màam ya gber**(Luk 2:1-7)*

¹⁸ Bi maa' Yesu Kristo ma bo sɔ. Bi là pun' u'naa Mari uje uba ne bi yih wɔ *Yosef. Wa laan là kuɔn' wɔ, ne *Mifuoñaanm cèrè' u punbe'. ¹⁹ U'cɛ *Yosef yé ugbemòndaan ma nnɔ, ne kí yíe wɔ ń bɔle kí ɲɔre wɔ ɲɔ tigber nnɔ la ñe saali. ²⁰ U maaleh nnɔ ma nnɔ, ne ki laa' Yonbdaan ya tond uba tidɛknt ni. Utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «*Yosef, *Dafid ya yaabile, la fenge kí ye ɲa ń taa a'po Mari kí baa a'den, kime *Mifuoñaanm ne cèrè' u punbe'. ²¹ U li maa kibujebuk, ne á yin kè *Yesu*, kime wɔn ne li ñen u'bol yaab bi'biere ni.»

²² Nen ke là tien' ɲɔ Yonbdaan là cèrè' u'ñɔbonsɔknl len' nà nnɔ, nè ń tien ne. U là len' ki ye: ²³ «Ujɛfaan wà ɲa ben je li punbe kí maa kibujebuk. Bi li yin kè Emaniɛl.» Ni'tingi si: «*Uwien te nin tɛ.*» »

²⁴ Ne *Yosef finde', ki tien' Yonbdaan ya tond tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien nà nnɔ, ne ki taa' u'po Mari, ²⁵ ka duɔn' nin wɔ haali u tì maa' kibujebuk, ne u yin' kè Yesu.

2

Bibenbenb biba baa' ki puke' Yesu

¹ Tɔ, bi maa' *Yesu Betelem ya du ni ne, Sude ya tinfɛnm ni, uyo wà Herod yé uber nnɔ. Bi maa' *Yesu ma nnɔ, ne binib bà ɲmɔbe mibenm ɲɲmaabii bo ya biba ñen' lenpuoli bó ní ki baa' Yerusalem, ² ne ki niire' ki ye: «Bi maa' kibuk kà kì yé Sufmbe ya ber nnɔ te ɛ saan-i? Kime ti laa' ki'ɲmaabil lenpuoli bó ne ki baa' tí puke kè.» ³ Uber Herod nin Yerusalem ya nib ke cii' tigber nnɔ ma nnɔ, ne tù beke' be cɛen. ⁴ Ne u yin' *Sufmbe nin *bitɔtuɔrcienb nin *Yiko

* ^{1:21} Yesu ya tingi si: *Uwien ɲmiɛndeh binib ne.*

ya wɔnwɔknb kɛ, ki niire' bɛ ki ye bi li maa Uwien ya Nigendke Kristo lɛ saan-i?

⁵ Nɛ bi ye: «Betelem ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ ni, kime *Uwien ya ñɔbonsɔknl là kele' ki ye Uwien ye:

⁶ «Sin Betelem ya du wà te Sude ya tinfɛnm ni nnɔ, ɲa mɔnbe ki yé dufɛnm Sude ya tinfɛnm ya du kɛ ni, kime uber li ñɛ sin ni nɛ, kí li yé wà li likeh n' nib Israyel yaab.» »

⁷ Nɛn bo nɛ Herod bɔle' ki yin' bibenbenb nnɔ, ki niire' bɛ liɲmaabil nnɔ cinbe ki puɔ' uyo wà, ⁸ nɛ ki sɔn' bɛ Betelem bó ki ye: «Li joh mɛn kí tì nuun kí bɛnde kibuk nnɔ ya gber mɔnmɔnm. Ni laa' kè la, ní liebe ní kí lá tɔke nni, n'mɔ ní jo kí tì puke kè.»

⁹ U len' ki gben', nɛ bi siere' ki bure'. Bi joh ma nnɔ nɛ ki laa' liɲmaabil là bi là laa' lè lenpuoli bó nnɔ, le bɛ usɛn ki tì baa' kibuk nnɔ te nà saan nnɔ, nɛ ki sere' ni'saan paaki.

¹⁰ Bi laa' lè nnɔ ma nnɔ, nɛ bi'yɛnm sɔngɛ' ki tì kɛnde'.

¹¹ Bi kɔn' iden nnɔ, nɛ ki laa' kibuk nnɔ nin ki'naa Mari. Bi gbaan', ki puke' kibuk nnɔ, ki ñɛn' bi'kɔl ni tibonmɔnmɔnt ki de' kè. Bi de' kè miñðkm nin liɲubl liba bi yih lè ansan nin mikpɔm miba bi yih mè miir*.

¹² Ni ya puoli bó nɛ Uwien tɔke' bɛ tideknt ni ki ye bi la liebe uber Herod bó. Nɛn bo nɛ bi ñɛn' usɛnpaankɛ ki kun'.

Bi taa' Yesu ki sɛn' ki jon' Esipt bó

¹³ Bi kun' ma nnɔ nɛ *Yosɛf laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt ni. Nɛ utond nnɔ tɔke' wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk kɛ nɔ nin ki'naa kí sɛn kí jo *Esipt bó, kí tì ní li te ni'bó, kí li gu lidaali là n li tɔke ɲɛ kí ye á liebe ní, kime uber Herod li nuun kibuk nnɔ wɔ ní ku kè.»

* 2:11 Miir yé mikpɔm miba ya bol nɛ. Bi taah kusiiku kuba ya bol ya siim nɛ ki teh mè. Mi'daaku faa cɛɛn nɛ.

¹⁴ Nɛn saan nɛ Yosef fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa kuñɔnku ki jon' *Esipt, ¹⁵ ki tì te ni'ból haali Herod tì kpo'. Nì tien' ɲɔ Yonbdaan là cèrè' u'ñɔbonsɔknl len' nà nnɔ nè ní tien nɛ. U là ye: «Uwien ye: <N yin' n'buk kè ní ñɛ ní *Esipt ni.> »

*U*ber Herod ku' mubujɛbumu

¹⁶ Tɔ, Herod bende' ki ye bibenbenb nnɔ lere' wɔ ma nnɔ, nɛ u'benku ni ben' ki gbien', nɛ u cèrè' u'sojambe ku' Betelem ya du nin u' dugbaan kɛ ya bujɛbumu mùa kɛ ɲmɔbe ibin ile nin mùa ɲa laan baa' ibin ile nnɔ. U là niire' bibenbenb nnɔ bi cinbe ki laa' liɲmaabil nnɔ uyo wà. Nɛn nɛ cèrè' u jje' ki kpaan' ibin ile. ¹⁷ U ku' mubumu nnɔ ma nnɔ nɛ nì tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye:

¹⁸ «Bi cii' imuɔ bó Lama ya du ni,
udaan uba muɔh ikumuɔ,
ki kpìendeh ki gbiekeh.
Lasɛl nɛ muɔh u'bumu bo,
uba ɲa ní fre kí suon wɔ,
kime u'bumu ɲa ji te.»

Bi taa' Yesu ki siere' Esipt ni

¹⁹ Nì tete, nɛ Herod tì kpo'. U kpo' ma nnɔ, nɛ *Yosef laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt ni, *Esipt ni. ²⁰ Nɛ u tɔke' wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk nnɔ nin ki'naa kí liebe Israyel ya du bó, kime binib bà là nuunh bɛ ní ku kè nnɔ kpo'-a.»

²¹ Nɛ u fii' ki taa' kibuk nnɔ nin ki'naa, ki liebeh Israyel ya du bó. ²² *Yosef cii' uber Herod ya bijɛ Akelayus teke' u'baa ya bel Sude ya tinfenm ni. Nɛn bo nɛ u fenge', ka yíe wɔ ní baa ni'ból, nɛ Uwien wuɔn' wɔ tideknt ni nɛ u bure' Galile ya tinfenm bó. ²³ U tì baa', nɛ ki kɔ udu uba ni, bi yih wù Nasaret. Nì tien' nnɔ ɲɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà nnɔ nè ní tien nɛ. Bi là len' ki ye: «Bi li yin wɔ Nasaret ya du ya nil nɛ.»

3

*San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gber
(Mark 1:1-8; Luk 3:1-18; San 1:19-28)*

¹ San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ baa' uyo uba ki te kupenpelku ni, Sude ya tinfenm ni, ki kpaandeh ki teh:

² «Lèbre men ni'tetem, kime Uwien ya bel nekn' ní ɲɔ.»

³ *Uwien ya ñòbonsòknl Esayi là len' San ya gber ki ye:

«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:

«Tùɔre men Yonbdaan ya sɛn,

kí cubn u'sengbemú kí de wɔ.» »

⁴ San là guo lilierl là nnɔ, bi taa' ñòkma ya kobr ne ki lon' lè. U là gbin kugbɔnku ya ningbenl ne u'ciek ni. U'jier là si inacu nin tisiir ne. ⁵ Binib ñeh ní Yerusalem nin Sude ya tinfenm ke nin Suden ya kpenl ya tinfenm ke ni, ki bàareh u'saan, ⁶ ki kpiireh bi'biere, ne u siih be Uwien ya ñunm, Suden ya kpenl ni.

⁷ San laa' *Farisienmbe nin Saduseyenmbe bàareh u'saan ki yebe ki yíe wɔ ní sù be Uwien ya ñunm. Ne u tɔke' be ki ye: «Iwaalɛb ninbi, ɲme ne wuɔn' ne ni li tien ma kí ñe Uwien ya benpiebe wà we ní nnɔ ni? ⁸ Li sɔnh men itùon yà wɔngɛh ki teh ni mɔnbe ki lèbre' ni'tetem, ⁹ ki la li maaleh ni'yenm ni ki teh: «Ti'yaaje si *Abraham ma nnɔ, nì dèkre' ne», kime n tɔkeh ne ne, Uwien li fre kí cère iten yíe nɔ ní kpende *Abraham ya yaabii. ¹⁰ Uwien bonde' liyel ɲɔ wɔ ní kpikre isiin. Isiin yà ke ɲa lùonh biimɔnmɔn la, u li gɛ yì kí wíe umu ni ne. ¹¹ Min taah miñunm ne ki siih ne Uwien ya ñunm, ki wɔngɛh ki teh ni lèbre' ni'tetem. Ama wà li paan n'puoli bó ní nnɔ ɲmɔbe mituɔm ki cɛn' nni. Ma kpe ní cekre u'tacaan. Wɔn ne lá li cère *Mifuoñaanm nin umu ní jiiire ní ni'bo. ¹² U taa' kiyonyiek wɔ ní tì lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wíe umu wà ɲa ní kpiin ni.»

San sìi' Yesu Uwien ya ñunm
(*Mark 1:9-11; Luk 3:21-22*)

¹³ Tɔ, u ya yo ne *Yesu ñen' Galile ya tinfenm bó ní ki baa' San saan, Suden ya kpenl saan ɲɔ San ń sɪi wɔ Uwien ya ñunm. ¹⁴ San ɲa tuo', ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin wà bi li sɪi min Uwien ya ñunm nnɔ, a'mɔ ji liebe' ki baa' min saan-ii?» ¹⁵ Ne *Yesu ye: «Tuo kí tien nnɔ fenfenɔ. Nnɔ ne ti li fre kí tien Uwien yíe nà ke.» Ne San tuo' ki sìi' wɔ Uwien ya ñunm. ¹⁶ U sìi' *Yesu ma nnɔ ne u ñen' miñunm ni i ya tãan bo. Kutaaku yàare', ne u laa' *Uwien ya Fuoñaanm jiih ní ki naan unenjel, ki lá kèle' u'bo. ¹⁷ Ne unieke uba ñen' paaki bó ní ki ye: «N'bijɛ sɔ, n yíe wɔ, ne n'yenm sɔnge u'bo.»

4

Satan biike' Yesu
(*Mark 1:12-13; Luk 4:1-13*)

¹ U ya yo ne *Mifuoñaanm tuke' *Yesu ki jon' kupen-pelku ni ɲɔ usenpol ń tì biike wɔ. ² *Yesu lɔle' buñɔbu iwien pinan nin tiñont pinan. Ni ya puoli bó ne mikònm cuo' wɔ, ³ ne *usenpol unibiikl baa' u'saan, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, cère iten yie ń kpende kponɔ.»

⁴ Ne *Yesu jiih' wɔ ki ye: «Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nil ɲa li fuobe jier baba bo; u li fuobe iñɔbon yà ke ñeh Uwien ya ñɔbu ni nnɔ mɔ bo ne.» »

⁵ Ne *usenpol taa' wɔ ki jon' Uwien ya du Yerusalem ni, ki tì duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki lekleki, ⁶ ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijɛ la, maabe kí ci tingi, kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Sin bo, Uwien li cère u'tondb ń guɔre ɲɛ,
ɲɔ a'taal la me tenl.» »

⁷ Ne *Yesu ye: «Nì tí kele' *Uwien ya gbɔnku ni mɔ ki ye: «Ŋa ń biike a'Yonbdaan Uwien.» »

⁸ *Uɛnpol tí taa' wə ki tì don' lijəfəfəkrɪ liba bo, ki wuən' wə uɛndun ya bɛl kɛ nin i'faal, ⁹ nɛ ki təkɛ' wə ki ye: «A gbaan' n'nintuəli ki puke' nni la, n li taa nɛn kɛ kɪ de sin nɛ.»

¹⁰ Nɛ *Yesu ye: «Sin, Satan, siere n'saan, kime nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
 ‹A li gbaan kɪ kpɛke a'Yonbdaan Uwien nɛ,
 kɪ li pukeh wən baba.› »

¹¹ Nɛn saan nɛ *uɛnpol siere' ki dāan' wə. Nɛ *Uwien ya tondb baa' ki lá toreh wə.

*Yesu cin' u'tuonl Galile ni
 (Mark 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² *Yesu ciɪ' bi cuo' San ki tì pɛkn', nɛ u siere' ni'saan ki liɛbe' Galile ya tinfenm bó. ¹³ U bure' ki tì baa' Nasaret, ki gɛbre' ki tì te Kapɛrnawum ya du ni. Udu nnə te miɲuncienm saan nɛ, Sabulɔn nin Neftali ya tinfenm ni. ¹⁴ U kɛle' ni'saan ma nnə, nɛ nì tien' *Uwien ya ñəbonsəknɪ Esayi là len' ma ki ye:

¹⁵ «Sabulɔn nin Neftali yaabe,
 ninbi bà kə ki kpɛke Galile ya ñuncienm,
 Sudɛn ya kpenpuol bó nnə,
 mitinfenm mà bi yih mè bà ŋa yé Sufmbɛ ya tinfenm nnə.

¹⁶ Binib bà là te licinñunl ni nnə,
 bi laa' kuwenwencienku.
 Binib bà mikuum là kpàakeh bɛ, mi'jinjinku yiin bi'bo nnə,
 kuwenwenku wende' bi'bo.»

¹⁷ Kí ñɛ u ya yo kɪ taa kɪ li joh, nɛ *Yesu cin' ki kpaandeh ki teh: «Lɛbre men ni'tetem, kime Uwien ya bɛl nɛkn' ní ŋə.»

*Yesu yin' bijɛnbɛb binan bɛ ní paan u'bo
 (Mark 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñuncienm, nɛ ki laa' ninjieɓ bile, bi te ki wienh bubɛbu. Bi là yé bijɛnbɛb nɛ. Bi

yih uba Simōn, ki baanh wə Pier*, ki yih u'ninje Andre.
¹⁹ Nε u tōke' bε ki ye: «Paan mən n'bo ní, ηə́ n' cère ní li taakeh binib ki dienh nni.» ²⁰ Bi dāan' bi'bàan i ya tàan bo, nε ki paan' u'bo.

²¹ U jende' waamu, nε ki tí laa' ninjieb bile mə, Sebede ya bijieb Saak nin u'ninje San. Ben nin bi'baa Sebede te bi'ñerbu ni, ki tūəreh bi'bàan. Nε *Yesu yin' bε. ²² Nε bi dāan' bi'baa nin buñerbu nnə i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

Yesu kpaandeh Uwien ya gber, ki buuh biwiēn

(Luk 6:17-19)

²³ Nε *Yesu cuonh Galile ya tinfenm kε ni, ki kəh Sufmbe ya táan ya dur ni, ki wəknh binib Uwien ya gber, ki kpaandeh Uwien ya bεl ya gbemənmənt, nε ki buuh iwien kε ya bol. ²⁴ Nε u'yel kpienth Siri ya tinfenm kε ni. Bi tukeh binib bà bun iwien kε ya bol ki bàareh u'saan nε u buuh bi'kε. Ben si: isenpol ηaake bà nin bà luh libinbil nin bà ya gbenent faan'. ²⁵ Nε inigocien ñen' ní Galile ya tinfenm ni nin mitinfenm mà bi yih mē Idu Piik nnə ni nin Yerusalem ni nin Sude ya tinfenm ni nin Suden ya kpenpuol bó, nε ki paan' u'bo.

5

Yesu wəknh u'panpaankaab lijuəl bo

Uwien ya mənəm te binib bà bo

(Luk 6:20-23)

¹ *Yesu laa' inigol nnə ma nnə, nε ki don' ki tì kèle' lijuəl liba bo. U'panpaankaab taan' u'saan, ² nε u cin' ki wəknh bε ki teh:

³ «Binib bà ηməbe ijiinyenmaale nnə,

Uwien ya mənəm te bi'bo,

kimε *Uwien ya bεl yé bi'yaal nε.

* ^{4:18} Piεr ya tingi si: litenpenl nε.

⁴ Binib bà muòh nnò, Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime Uwien li sange bi'yenm.

⁵ Binib bà jindeh bi'ba tingi nnò, Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime uñendun wuu li yé bi ya faal ne.

⁶ Binib bà ya nun món be ní li yé binimònb nnò,
Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime bi lá li le bi yé nà.

⁷ Binib bà muòh bi'tòb micεcεkm nnò,
Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime Uwien li muò be micεcεkm.

⁸ Binib bà taa' bi'ba ki de' Uwien, bi'fèl bo ña ñmòbe jòknt
nnò,
Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime ben ne li le Uwien.

⁹ Binib bà nuunh uyenduon ya sen nnò,
Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime Uwien li yin be u'bumu.

¹⁰ Binib bà jinh ijend bi'nimònt bo nnò,
Uwien ya mòmnm te bi'bo,
kime ben ne si Uwien ya bël.

¹¹ «Binib sukreh ne, ki jèndeh ne, ki lienh ni'bo
iñòbonbil ke ya bol min bo la, Uwien ya mòmnm te ni'bo.

¹² Li te men uyensonge ni, kí li poknh, kime ni li le lisuul
là yebe paaki bó. Bi là jènde' *Uwien ya ñòbonsòknb bà là
te uyo bo nnò mò nnò ne.»

*Ninbi ne yé miyaam nin kuwenwenku uñendun wuu ni
(Mark 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ «Ninbi ne yé uñendun wuu ya yaam. Ama miyaam
saa' ka ji ñme la, niba ña te kí ji ní fre kí ñmaake mè. Ma
ji yé bonn, bi li wule mè ne, ne binib ní li taanh mi'bo ki
gèbreh.

¹⁴ «Ninbi ne yé uñendun wuu ya wenwenku. Udu wà te
ligbengbenl bo ña ñmòbe bòlm. ¹⁵ Unil se' lifrl la, wa ní taa

senku kí cubn li'bo. U li taa lè kí tuon likpenkpenl bo ne, lè ní li wendeh bà ke te iden ni. ¹⁶ Ni'mo ya wenwenku ní li wendeh binib ya nun bó, be ní li lenh ni teh nà nì mən nnə, ɲə kí pèke ni'Baa wà te paaki bó.»

Yiko ya wəknm

¹⁷ «La maaleh mən ki teh n baa' ní lá gben *yiko nin Uwien ya ɲəbonsəknb ya gber ne. Ma baa' ní lá gben tù. N baa' ní lá tien tù cinbe ki ye ma bo ne. ¹⁸ N təkheh ne imən ne, yiko nnə uba kpein mənən ɲa ní juore fənm, u'ke li li tien ne. Kutaaku nin kitink li wuəke kí kpaan ma ke la, yiko nnə ya gbeyəyol liba mənən ɲa ní juore fənm. ¹⁹ Nen bo, wà ke kende' yiko nnə ni uba bo waamu mənən, ki wəkn' binib be ní li teh u'yaam la, u li yé uwaal ne Uwien ya bel ni. Wà ke tuo' *yiko nnə, ki wəkn' binib nnə la, u li yé ucien ne Uwien ya bel ni. ²⁰ N təkheh ne ne, ni'nimənt ɲa cen' *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe yaar la, na li li kə *Uwien ya bel ni.»

La cère mən ni'benku ni ní li beh təb bo

²¹ «Ni cii' bi là təkhe' uyo bo yaab ki ye: «La ku nil. Unil ku' u'tə la, bi li bu wə tibuur ne.» ²² Ama min təkheh ne ki teh wà ke ya benku ni ben' u'tə bo la, bi li bu wə tibuur ne. Wà ke təkhe' u'tə ki ye u yé fənm la, tibuur ya cienb li bu wə tibuur ne. Wà ke təkhe' u'tə ki ye u yé uwaar la, u kpe wə ní kə umu wà ɲa ní kpiin ni ne. ²³ Nen bo, a joh á pu Uwien mipum u'ponpuol bo, ki tì tiere' ki ye sin nin a'tə ɲməbe mimaam la, ²⁴ taa a'pum nnə kí ble li'saan, kí jo ní tì gben mè kí yaan, kí liebe ní kí lá pu Uwien a'pum nnə.

²⁵ «Sin nin unil ɲməbe mimaam ne u tuke mè ki joh tibuur la, taan nin wə buɲəbu tonm, uyo wà ni laan te usen ni. Nnə ɲa ní la, u li taa ɲe kí tì ɲukn tibuur ya cien, u'mo ní taa ɲe kí ɲukn lipekl ya cien wə ní pəkn ɲe. ²⁶ N təkheh ɲe imən ne, ɲa tì pèn' ki gben' tibuur ya like la, ɲa ní ɲe len.»

Linaŋmaal ya gber

²⁷ «Ni cii' bi là tǎke' uyo bo yaab ki ye: «La teh naŋmaal.»
²⁸ Ama min tǎkeh ne ki teh wà ke liike' upii ŋɔ u'menku kɔn' u'ni la, u duɔn' nin upii nnɔ ŋɔ u'fɛ̀l ni. ²⁹ Nen bo, a'nojienunbu ne cèreh a biih la, likre bù kí wiε kí jende a'ba saan. A'gbenent ya niba bó juore' fɛnm la, nì tu nin a'gbenent ke ñ kɔ umu wà ŋa ñ kpiin ni. ³⁰ A'nojie ne cèreh a biih la, cere wù kí wiε kí jende a'ba saan. A'gbenent ya niba bó juore' fɛnm la, nì tu nin a'gbenent ke ñ kɔ umu wà ŋa ñ kpiin ni.»

Uje la wiε u'po

(Matie 19:9; Mark 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ «Bi tí là liebe' ki ye: «Unil wiε' u'po la, wɔ ñ kele kugbɔnku kí de wɔ, kí wuɔn kí ye u wiε' wɔ ne.» ³² Ama min tǎkeh ne ki teh uje wà ke ya po ŋa tien' naŋmaal ŋɔ u wiε' wɔ la, u sureh upii nnɔ wɔ ñ kpende unajmaa ne. Uje wà kuɔn' bi wiε' upii wà la, u tien' linaŋmaal ne.»

Yesu len' ipòl ya gber

³³ «Ni tí cii' bi là tǎke' uyo bo yaab ki ye: «La pole tonnenku bo. A pole' Uwien la, á tien a pole' ki ye bà.»
³⁴ Ama min tǎkeh ne ki teh ni la là ñ pole. Ni la pole taaku, kime kutaaku yé Uwien ya bɛrbiek ne. ³⁵ Ni la pole tink mɔ, kime kitink yé Uwien ya tàan paandeh nà bo ne. Ni la pole Yerusalem mɔ, kime Yerusalem yé Uwien Uɛercien ya du ne. ³⁶ La pole a'yul, kime ŋa ñ fre kí cère a'yurku kuba mɔnɔn ñ kpende kuyupenpienku, ka ñ fre kí cère kù ñ kpende kuyubɔnbɔnku mɔ. ³⁷ Ni'lenm ni, nì yé imɔn la, ní ye «imɔn». Nì tí yé kutonnenku la, ní ye nì yé «kutonnenku». Ni ji pukn' nà ke la, nì yé usenpol, ubierɔ yaann ne.»

La teh men biere ki tuukeh fɛn
(Luk 6:29-30)

³⁸ «Ni tí cii' bi là tòke' uyo bo yaab ki ye: «Unil fié' u'tò ya nunbu la, be ní fié u'mò yaabu. Unil fekre' u'tò ya ñinl la, be ní fekre u'mò yaal.» ³⁹ Ama min tòkeh ne ki teh unil tien' ñe mibiern la, la jiin wò biern. Unil kpòbe' a'nojiekpienku la, pekre a'noegenkpienku mò kí de wò. ⁴⁰ Unil taa' ñe ki jon' tibuur wò ní ti fie a'lierwawaal la, cèbe wò a'liergbenku mò. ⁴¹ Unil wòbn' ñe ki ye á tuke u'tukl kí pìere wò kònsini uba la, pìere wò kònsini ule. ⁴² Wà mié' ñe nibonn la, pu wò. Wà mò yíe á kpende wò nibonn la, la sikre wò buòn.»

Li yíe men ni'nennendb

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Ni tí cii' bi là tòke' uyo bo yaab ki ye: «Li yíe wà yíe ñe, kí li nen wà nen ñe.» ⁴⁴ Ama min tòkeh ne ki teh: «Li yíe men ni'nennendb, kí li kàareh ki dienh binib bà jèndeh ne, ⁴⁵ ñò kí li yé ni'Baa wà te paaki bó ya bumu, kime wòn ne cèreh u'wien puòreh ki wendeh bibierdenb nin binimònb, ki cèreh utaa mò niih ki dienh binimònb nin bibierdenb.» ⁴⁶ Ni yíe bà yíe ne baba la, ni li le li le suul ba? Bilenpotekb mònòn ña teh nnò-òò? ⁴⁷ Ni fuondèh ni'yaab baba la, be lèbre'? Bà ña yé Sufmbe mònòn ña teh nnò-òò? ⁴⁸ Nen bo, ninbi li te men mònòmnm kí tì gben ten ni'Baa wà te paaki bó te ma bo.»

6

Ni li punh mipum ma bo

¹ «Li ben men, ki la teh nimònt binib ya nun bó ki nuunh be ní le kí pèke ne. Ni teh nnò la, na ní le suul ni'Baa wà te paaki bó saan.

² «A pun' uccekdaan nibonn la, la cuonh ki kpaandeh ni'ke saan ten iñuòn ilele ya nib teh ma itáan ya dur ni nin isenje ni ñò binib ní le kí pèke be. N tòkeh ne imòn ne, bi laa' bi'suul ñò. ³ A pun' uccekdaan nibonn la, la cère a'noegen

ń li ben a'nojje de' nà. ⁴ Pu wə lididikl bo. A'Baa wà lenh a teh nà lididikl bo nnə ne li su ɲe.»

*Ni li kàareh ma bo
(Luk 11:2-4)*

⁵ «Ni kàareh la, ni la li te ten iñuon ilele ya nib. Bi yíe be ń li sieh itáan ya dur ni nin isennaan ni ne ki kàareh ɲo binib ń li lenh be. N tókeh ne imòn ne, bi laa' bi'suul ɲo. ⁶ Sin wən, a ti ń yíe á kàare la, kə a'duku ni, kí piin, kí kàare a'Baa wà ɲa lenh wə nnə. A'Baa wà lenh a teh nà lididikl bo nnə ne li su ɲe.

⁷ «Ni kàareh la, ni la li kàareh ki ñobleh ki tekreh ten bà ɲa pɛ Uwien ya sen bo. Bi maaleh ki teh bi lienh ki gbiekeh ne la, Uwien li cenge bi'bó. ⁸ La teh men ten ben, kime ni'Baa ben nà wiebe ne kí le na laan mie' wə nè. ⁹ Ní li kàareh ki teh nə:

«Ti'Baa wà te paaki bó,
cère binib ke ń li boh a'yel,

¹⁰ Cère a'bel ń baa ní,
cère a'yíem ń tien tingi ni ten paaki bó.

¹¹ De te dinnə ya wentunl ya jier,

¹² fère te ti'biil,
ten ti'mə fèreh ma bà biih te nnə.

¹³ La cère tí lu mibiikm ni.

Ama fie te usenpol ubiero ya nuə ni*.

[Kime sin ne si libel nin ufaa nin ukpieke

uyo wà ɲa ɲməbe gbenm.]†

¹⁴ «Kime ni fèreh binib bi'biil la, ni'Baa wà te paaki bó mə li fère ne ni'yaal. ¹⁵ Ama na fèreh binib bi'biil la, ni'Baa mə ɲa ń fère ne ni'yaal.»

* ^{6:13} Bi li fre kí lebre fie te usenpol ubiero ya nuə ni kí ye ñen' te mibiierm ni mə. † ^{6:13} Bi kpie' ki kele' tigbont tà nnə ya tuba ni: kime sin ne si libel nin ufaa nin ukpieke uyo wà ɲa ɲməbe gbenm ɲa te tu'ni.

Ni lòle' buñɔbu la, ni li teh ma bo

¹⁶ «Ni lòle' buñɔbu la, ni la li saah ni'nun bó ten iñuɔn ilele ya nib. Bi saah bi'nun bó ɲɔ binib ní bende kí ye bi lùo buñɔbu nɛ. N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, bi laa' bi'suul ɲɔ.

¹⁷ Sin wɔn, a lòle' buñɔbu la, fɛnde a'nun bó, kí luobe a'yur mikpɔm, ¹⁸ ɲɔ binib la bende kí ye a lùo ñɔbu. Ama a'Baa wà te a'saan lididikl bo nɛ ben. Wɔn wà lenh a teh nà lididikl bo nnɔ nɛ li su ɲɛ.»

Paaki bó ya faal

(Luk 12:33-34)

¹⁹ «La li nuunh men ní le lifaal kí gbien uyɛndun wuu ni. Kime likuotuul nin uyonyon li saa lè. Nɛ Binasub mɔ li lɔnbe kí kɔ kí suu lè. ²⁰ Ama li nuunh men lifaal là yebe paaki bó. Nɛn bó kuotuul ɲa ní mɔ lè, nasu mɔ ɲa ní lɔnbe kí kɔ kí suu lè. ²¹ Kime a'faal te nà saan la, a'fɛl mɔ dɔ nɛn saan nɛ.»

Bununbu yé tigbenent ya frl nɛ

(Luk 11:34-36)

²² «Bununbu yé tigbenent ya frl nɛ. A'nun mɔn la, a'gbenent kɛ te kuwenwenku ni nɛ. ²³ Ama a'nun ɲa mɔn la, a'gbenent kɛ te licinñunl ni nɛ. A'nun yà cèreh a te kuwenwenku ni nnɔ ɲa ji lenh la, a te licinñunl là ni nnɔ ji li te mile bo?»

Nil ɲa ní fre kí li pɛ cɛnbaambe bile bo

(Luk 16:13; 12:22-31)

²⁴ «Nil ɲa ní fre kí li pɛ cɛnbaambe bile bo. U li nɛn uba nɛ, kí li yíe utɔ. U li se uba ya ciɛk bó nɛ, kí li likeh utɔ fɛnm. Na ní fre kí li pɛ Uwien bo ki liebe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

La cère men ni'nun ní li món tijier nin tiwengolkaar bo

²⁵ «Nɛn bo nɛ n tɔkeh nɛ ki teh ni la cère nè ní li wiɛbe nɛ ni li tien ma kí li fuobe bo, ki la li maaleh ki teh: «Ti li ji ba?»

Ki la cère nέ ní li wíebe nέ ní'gbenent bo, ki la li maaleh ki teh: <Ti li gole ba?> Limiel ɲa cen' tijier-ii? Tigbenent mɔ ɲa cen' tiwengolkaar-ii? ²⁶ Liike men inuɔn yà laanh paaki bó te ma bo. Ya koh, ka ceh ki cɔngeh bɔnbuɔn ni. Ama ní'Baa wà te paaki bó nέ jindeh yì. Na nín cen' yì pelpel-ii? ²⁷ Ní'ni ɲmέ nέ u'nìinm ni, u li fre kí fɔkn u'miel waamu mɔnɔn kí pukn-i?

²⁸ «Bέ bo nέ ni cèreh nì wíebe nέ tiwengolkaar bo? Maale men kí liike kumuɔku ni ya sir puh ma bo, ta sɔnh tuonl, ka loh kpɛlɛr. ²⁹ Ama n tɔkeh nέ nέ, uber Salomɔn nin u'fàacienl kέ, wa là gole' kpɛlɛr tù mɔn ki baa' mipuum nnɔ ya miba mɔnɔn. ³⁰ Uwien cèreh timɔsir tà te dinnɔ kubaaku ni, ki li wun teke umu puh mipúmɔnmɔnm la, bέ li cère wa ní tien ninbi binib mimɔnm kí cen timuɔr-i? Ní'tekjim nέ pɔre' nέ. ³¹ Nen bo, ni la cère nέ ní li wíebe nέ, ki la li maaleh ki teh: <Ti li ji ba? Ti li ñu ba? Ti li gole ba?> ³² Kime bà ɲa pέ Uwien ya sen bo ya nun nέ mɔn tu ya bont kέ bo. Ní'Baa wà te paaki bó ben ki ye ni cieke tibont nnɔ kέ. ³³ Laan li nuunh men *Uwien ya bel, kí li teh Uwien yíe nà, u li taa tibont nnɔ kέ kí pukn nέ. ³⁴ Nen bo, la cère men nέ ní li wíebe nέ wenli wà we ní nɔ bo. Wenli nέ ni li wun maale wenli ya gber bo. Lidaali là kέ nin li'jend nέ.»

7

La biindeh men tɔb
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ «La biindeh men nib ɲɔ Uwien mɔ la biin nέ. ² Ni biindeh binib ma bo la, Uwien mɔ li biin nέ nnɔ nέ. Ni taah nà ki bìkreh tibont ki dienh binitɔb nnɔ Uwien mɔ li taa nen nέ kí biike kí de nέ. ³ Bέ tien' a lenh kumuɔku kùà te a'tɔ ya nunbu ni, ka ji lenh jaantelke wà puɔn a'yaabu ni? ⁴ A li tien mila kí tɔke a'tɔ kí ye: <Cère ní ñen kumuɔku kùà te a'nunbu ni nɔ>, ɲɔ jaantelke puɔn a'yaabu ni? ⁵ Sin iñuɔn ilele ya nilɔ, kpíe kí ñen jaantelke wà puɔn a'nunbu

ni nnɔ, kí li lenh mɔnmɔnm, kí yaan kí fre kí ñen kumuɔku a'tɔ yaabu ni.

⁶ «La taah men tibont tà yé Uwien jaar ki dienh isengbele, ɲɔ ì la lá liebe kí kèkère nɛ. La taah men ni'laan ki dienh fangambe, ɲɔ bi la tete i'bo.»

*Li mieh men, kí li nuunh, kí li ñih kunagenku
(Luk 11:9-13)*

⁷ «Li mieh men, bi li pu nɛ; li nuunh men, ni li le; li ñih men kunagenku, bi li pìire. ⁸ Kime wà ke mieh la, bi punh wɔ nɛ. Wà ke nuunh la, u lenh nɛ. Wà ke mɔ ñih kunagenku la, bi pìireh nɛ. ⁹ Ni'ni ɲme ya buk mie' wɔ kpɔnɔ la, u li de kè litenl-i? ¹⁰ Bii kí mie' wɔ ujen la, u li de kè uwe? ¹¹ Ninbi bibierdenb, ni ben ki dienh ni'bumu nà mɔn la, be li tien ni'Baa wà te paaki bó ɲa ñ cère binib bà mieh wɔ nà mɔn nnɔ be ñ le nê!

¹² «Nen bo, ni yé binib ñ li teh nɛ nà ke nnɔ, ni'mɔ ñ li teh be nen. *Yiko ya gbɔnku nin Uwien ya ñɔbonsɔknb wɔknh nà ke nnɔ ya tingi nínɔ.»

*Ni li ñe bunañɔbu bùa kí kɔ
(Luk 13:24)*

¹³ «Ñe men bunañɔbu bùa wiebe kí kɔ, kime bunañɔbu bùa piɛ nin usen wà piɛ jondeh te fenm bó nɛ. Binib kpìendeh usen wà piɛ nɛ ki yebe. ¹⁴ Bunañɔbu bùa nin usen wà joh limiel bó nnɔ ɲa piɛ. Binib bà nuunh ki lenh u ya sen ɲa yebe.»

*Binib ya tetem nɛ li cère be ñ bende bi yé bidɛnb bà
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ «Liike men ni'yul bo nin bitonnenñɔbonsɔknb. Bi bàareh ni'saan ki te suo ten ipe nɛ, ama ki nín ji yé ikèr ki bre. ¹⁶ Bi'tuon nɛ li cère ní bende bi yé binib bà ya bol. Ba pòh cɛcɛ benenk bo. Ka pòh kenken mɔ konkonbu bo. ¹⁷ Nen bo, busumɔnmɔnbu ke lùonh ibii yà

mən nɛ. Busubu bùa ɲa mən mə lùonh ibii yà ɲa mən nɛ.
¹⁸ Busumən mən bu ɲa n̄ fre kí lùon ibii yà ɲa mən. Busubu
 bùa ɲa mən mə ɲa n̄ fre kí lùon ibii yà mən. ¹⁹ Busubu bùa
 kɛ ɲa lùonh ibii yà mən la, bi li gɛ bù kí wiɛ umu ni nɛ.
²⁰ Nɛn bo, binib ya tùon nɛ li cèrɛ ní bɛndɛ bi yé binib bà
 ya bol.»

Uwien ya bɛl ni ya kəm ya gɛr

(Luk 13:25-27)

²¹ «Na yé wà kɛ yih nni ki teh: <Yonbdaan, Yonbdaan>, nɛ li kɔ Uwien ya bɛl ni. Ama wà teh n'Baa wà te paaki bó yé ma bo, nɛ li kɔ u'bel ni. ²² Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib bà yɛbe li tɔkɛ nni kí ye: <Yonbdaan, Yonbdaan, a ya yel bo ɲa n̄ nɛ ti sɔkn' Uwien ya gɛr, ki ɲɔrɛ' isɛnpol binib saan, ki tien' miyɔkm ya bont-ii?> ²³ Nɛ n li tɔkɛ bɛ kí ye: <Jɛndɛ mɛn n'saan, ma bɛn nɛ fiebu. Ni yé bà teh nà brɛ nɛ.> »

Binib bile mɛn' bi'dur ma bo

(Luk 6:47-49)

²⁴ «Tɔ, wà kɛ ciih n'gɛr tuu nɔ, ki teh tù ye ma la, u naan uje wà ɲmɔbe miyɛnfuom, ki mɛn' u'duku kutɛntiɛku bo nɛ. ²⁵ Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, kutafaaku mə fii' ki lɛkn' ku'bo. Kù se kutɛntiɛku bo ma nnɔ, nɛ ka lu'.

²⁶ «Ama wà kɛ ciih n'gɛr tuu nɔ, ka teh tù ye ma la, u naan ujeɲɔr wà mɛn' u'duku litɛngbil bo nɛ. ²⁷ Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nnɔ bo, kutafaaku mə fii' ki lɛkn' ku'bo, nɛ kù lu' kpɛl kɛl.»

Yesu ya wɔknm ɲmɔbe mituɔm

²⁸ *Yesu wɔkn' ki tì gben', nɛ u wɔkn' linigol nnɔ iɲɔbon yà nnɔ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn. ²⁹ Kime wa wɔknh bɛ tɛn *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh bɛ tɛn unil wà du u wɔknh nà nnɔ bo nɛ.

8

Yesu cèrè' ujend uba lùore'

(Mark 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ *Yesu jiih lijuəl bo, ne linigocienl pe u'bo. ² Tɔ, ujend uba baa' ki lá gbaan' u'nintuəli, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe la, a li fre kí cèrè n' lùore.» ³ Nɛ *Yesu tɛnde' u'nuɔ ki mɛ' wɔ, ne ki ye: «N yíe, lùore.» Nɛ u pɔk ki lùore' i ya tɔan bo. ⁴ Nɛ *Yesu ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo kí tì lɛ utɔtuɔrke, kí tien lituɔrl ten Moyis là ye bɛ n' li teh ma bo. Nɛn nɛ li wuɔn kí ye a lùore'.»

Yesu buu' sojaciɛn uba ya tonsɔnl

(Luk 7:1-10)

⁵ *Yesu cuonh ki tì kɔh Kapernawum ya du ni uyo wà nnɔ, nɛ sojambe kobk ya ciɛn uba baa' u'saan ki gbáan' wɔ ki ye: ⁶ «Yonbdaan, n'tonsɔnl nɛ wɔbe' ki dɔ iden, ki wɔlndeh cɛɛn.» ⁷ Nɛ *Yesu ye: «Min li jo kí tì buu wɔ.» ⁸ Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye: «O, Yonbdaan, ma kpɛ á baa kí kɔ n'den. A li len' mɔnɔn ki ye <Faake> la, n'tonsɔnl nnɔ li faake nɛ. ⁹ Kime min mɔnɔn n̄mɔbe binib bà yé nin nni biciɛnb, nɛ ki mɔ yé sojambe biba ya ciɛn. N tɔke' uba ki ye: <Li joh> la, u joh nɛ, n tɔke' utɔ ki ye <Den> la, u bàareh nɛ. N tí tɔke' n'tonsɔnl ki ye wɔ n' tien nà la, u teh nɛn nɛ.»

¹⁰ *Yesu cii' u'ñɔbon ma nnɔ, nɛ nì cuo' wɔ miyɔkm, nɛ u tɔke' binib bà pe u'bo nnɔ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ma laan laa' nil wà n̄mɔbe miɛ ya tekjim Israyel yaab ni mɔnɔn. ¹¹ N tɔkeh nɛ nɛ, binib yebe ki li ñɛ lɛnpuoli bó ní nin nintuəli bó ní, kí lá kèle kí ji *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb saan tijier *Uwien ya bel ni. ¹² Ama bi li ñɛn bà bi li si *Uwien ya bel nnɔ kí wie saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ bi li te ki muɔh, ki n̄mɔnh iñɔgbɛn.» ¹³ *Yesu tɔke' sojambe ya ciɛn nnɔ ki ye: «Li kunh. Nè n' tien' n̄ɛ tɛn a teke' nni ki jin' ma bo.» Nɛ uciɛn nnɔ ya tonsɔnl faake' i ya tɔan bo.

Yesu buu' binib bà bun iwìen ke ya bol

(Mark 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴*Yesu jon' Pier den, ne ki laa' Pier ya còbnaa dɔ ki bun, u'gbenent ton. ¹⁵*Yesu me' u'nuɔ, ne u'gbenent sɔnge'. Nen saan ne u fii' ki cènde' wɔ.

¹⁶Ni'daali ya tajuɔku, ne bi tuke' binib ligol ki baa' Yesu saan isenpol ɲaake be. *Yesu ɲɔre' isenpol nnɔ nin u'ñɔmaam, ne ki cère' bà ke bun nnɔ faake'. ¹⁷U tien' nnɔ ɲɔ uñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nè ñ tien ne. U là len' ki ye: «Wɔn ne ñen' ti'jiint, ki teke' ti'wìen ke ki tuke'.»

Binib bà yíe be ñ paan Yesu bo ya gber

(Luk 9:57-62)

¹⁸Tɔ, *Yesu laa' linigol guɔn' wɔ, ne u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère men tí puore kí jo miñunciem ya gbaatɔl bó.» ¹⁹Yiko ya wɔnwɔknl uba baa' u'saan, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, a joh nà bó ke la, n li pe a'bo ne.» ²⁰Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iɲek ɲmɔbe ifele, inuɔn mɔ ɲmɔbe titer, ama *Unil ya Bijɛ wɔn ɲa ɲmɔbe u li kpɔkn nà saan yul.»

²¹Ne u'panpaankaab ya uba mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cèbe nni ñ jo kí tì sube n'baa ɲɔ kí liebe ní kí paan a'bo.» ²²Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li pe n'bo, kí cère bitenkpiib ñ li subeh bi'tɔb.»

Yesu cère' kutafaaku ɲmile'

(Mark 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³*Yesu kɔn' buñerbu ne u'panpaankaab mɔ paan' u'bo. ²⁴Bi joh ma nnɔ ne kutafaabiiku kuba fii' miñunm bo ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñerbu nnɔ bo. Nin nen ke ɲɔ *Yesu wɔn dɔ ne ki gɔh. ²⁵Ne bi baa' ki lá finde' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ɲmien te, ti benh tí luo ne.» ²⁶Ne u ye: «Be tien' ni sen' bujɛwaanbu? Ni'tekjim ne pɔre' ne.» Nen saan ne u fii' ki tien' kutafaaku nin miñunm

bo. Ne kutafaaku nin miñunm ke ñmile' cim. ²⁷ Nì cuo' binib miyokm, ne bi niireh ki teh: «U yé be ya nitunbu sò, kutafaaku nin miñunm ke tì boh wò?»

Yesu ñore' isenpol binib bile saan

(Mark 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Bi tì baa' miñunciem ya gbaatòl, Gadara yaab ya tinfenm ni, ne binib bile ñen' ikul bó ní ki cende' wò. Isenpol ne là ñaake be. Bi là bre ceen ne, ne nib ña kaabe ki ñeh ni' bó ya sen. ²⁹ Bi laa' *Yesu ma nnò, ne ki wuureh i ya tàan bo ki teh: «Uwien ya Bijé, tinbi nin sin tu le ne? A baa' á lá jènde te ne uyo ña laan baa'-aa!»

³⁰ Tò, fangambe biba mò là te ka fòke nin ni'saan ki yebe ka dindin, bi kpaah be. ³¹ Ne isenpol nnò gbáan' *Yesu ki ye: «A ñore' te binib bié saan la, á cèbe te tí jo kí tì kò fangambe bié nò.» ³² Ne *Yesu ye: «Li joh men.» Ne ì siere' binib nnò saan, ki tì kòn' fangambe nnò. I ya tàan bo, ne fangambe nnò ke sen' ki tinde' ligbengbenl, ki tì lu' miñunm ni ki luo'.

³³ Bà kpaah fangambe nnò sen' ki jon' udu bó, ki tì tòke' binib *Yesu cère' bijeb nnò faake' ma bo nin nà ke tien'. ³⁴ Udu nnò ya nib ke ñen' ki lá tuobe' *Yesu usen ni, ne ki gbáan' wò ki ye wò ñ ñe bi'tinfenm ni.

9

Uje uba ya tàan nin u'nuò faan' Yesu cère u faake'

(Mark 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ *Yesu lièbe' ki kòn' buñerbu ki tí puore' miñunciem ki kun' u'du ni. ² Ne bi tuke' uje uba linagenl bo u'tàan nin u'nuò ke faan' ki baa' u'saan. U laa' bi teke' wò ki jin' ma nnò, ne u tòke' uje wà ya tàan nin u'nuò faan' nnò ki ye: «N'buke, cuo a'ba, n fère' ñe a'biere ñò.»

³ Nen saan ne *Yiko ya wənwəknb biba maaleh ki teh: «Uje wuò sukreh Uwien ne.»

⁴*Yesu bende' bi'yenmaale, ne ki tōke' be ki ye: «Be tien' ni ḡmōbe yii ya yenmaalbiere? ⁵Ni le ba ne faa? Ní tōke wō kí ye n fère' wō u'biere ne faa bii wō n fii kí cuon ne faa? ⁶Nen bo, n li wuon ne kí ye *Unil ya Bijε ḡmōbe mituom uḡendun wuu ni wō n fère binib bi'biere.» Ne ki tōke' wà ya nuō nin u'taan faan' nnō ki ye: «Fii, kí yuure a'nagenl, kí li kunh.»

⁷Ne u fii', ki kun'. ⁸Linigol nnō laa' nnō ma nnō, ne nì cuo' be bujewanbu, ne bi pēke' Uwien u de' binib mituom mà nnō bo.

Yesu yin' Matie wō n paan u'bo
(*Mark 2:13-17; Luk 5:27-32*)

⁹*Yesu siere' ni'saan ki joh ma nnō, ne ki laa' ulenpotekl uba ke lenpotekbùol, bi yih wō Matie. Ne *Yesu tōke' wō ki ye: «Paan n'bo ní.» Ne u fii' ki paan' u'bo.

¹⁰Ni ya puoli bó ne *Yesu te Matie den ki jinh tijier. Bilenpotekb ligol nin bibierdenb mō baa' ki ke wōn nin u'panpaankaab saan, ki jinh. ¹¹*Farisienmbe laa' nnō ma nnō, ne ki niire' u'panpaankaab ki ye: «Be tien' ni'cēnbaa te ki jinh nin bilenpotekb nin bibierdenb-i?»

¹²*Yesu cii' bi len' ma bo, ne ki tōke' be ki ye: «Binib bà ḡmōbe laanfie ḡa nuunh dōktie, bà bun ne nuunh dōktie.» ¹³Nì kele' *Uwien ya gbōnku ni ki ye: «Uwien ḡa yíe be n li teh tuwε ki dienh wō, ama u yíe be n li muoh tōb micεekm ne. Nen bo, li joh men kí tì benge iñōbon yie nō ya tingi. Kime ma baa' n yin nimōnb, n baa' n yin bibierdenb ne.»

Uñdòle ya gber
(*Mark 2:18-22; Luk 5:33-39*)

¹⁴Tō, San ya panpaankaab baa' ki lá niire' Yesu ki ye: «Be tien' tinbi nin *Farisienmbe lùoh buñōbu, ne a ya panpaankaab ben ḡa lùoh?» ¹⁵Ne u jiin' be ye: «Binib bà bi yin' be upiikuon li fre kí li te uyensaa ni uyo wà piice

laan te bi'saan-ii? Ama uyo uba we ní bé ní ñien piice nno bi'saan. U ya yo ne bi li lòle buñobu.»

¹⁶ Ne ki tí ye: «Uba ña ní taa kpelcefênku ya jenl, kí lekn liliérkpaal. U tien' nno la, kukpelcefênku ya jenl nno li kere liliérkpaal nno ne libònl nno ní yebre kí pukn. ¹⁷ Uba mɔ ña ní taa midaam mà ña laan muɔ' ki ben' kí pieke iyokpaan ni. U tien' nno la, iyɔl nno li kpiere kí saa, ne midaam nno mɔ ní wule kí ñende. Bi piekeh midaam mà ña laan muɔ' ki ben' iyɔfên ni ne. Bi tien' nno la, liyɔl nno ña ní saa, midaam nno mɔ ña ní wule.»

*Yesu cèrè' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(Mark 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ *Yesu te ki lienh, ne ucien uba baa', ki lá gbaan' u'nintuɔli ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ kpo' itàan yie bo ne. Ama den kí taa a'nuɔ kí paan u'bo, ñɔ wɔ ní liebe kí li fuobe.» ¹⁹ Ne *Yesu fii' ki paan' u'bo nin u'panpaankaab.

²⁰⁻²¹ Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifer ibin piik nin ile ta gben'. U maale' u'yenm ni ki ye: «N mɛ' u'wengolkaar mɔnɔn la, n li faake ne.» Ne ki baa' *Yesu ya puoli bó ní, ki nek'n wɔ, ne ki mɛ' u'wengolkaar ya ñɔgben.

²² *Yesu jisebe' ki laa' wɔ, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «N'bisɛ, cuo a'ba. Á'tekjim ne ñmien' ñɛ.» Ne u pɔk ki faake' i ya tãan bo.

²³ *Yesu ti baa' ucien nno den, ne ki laa' biwopieb nin linigol te ni'saan ki ñmɔbe kuwaaku ki gbien'. ²⁴ Ne u tɔke' be ki ye: «Ñe men saali, kime kibupiik nno ña kpo', kì gɔh ne.» U len' nno ma nno, ne bi leh wɔ. ²⁵ Bi ñɔrɛ' linigol nno ki ñien' saali, ne u kɔn' kibupiik nno dɔ kuduku kùà ni nno, ki cuo' k'nuɔ, ne k' fii'. ²⁶ Ne tigber nno yere' ki gbe mitinfenm nno ni ní'ke saan.

Yesu cèrè' jùòn ile likre'

²⁷ *Yesu siere' ni'saan ki bure'. U joh ma nnə, nɛ ijùəŋ ile pɛ u'bo, ki wuureh ki teh: «*Dafid ya yaabile*, muə tɛ micɛɛkm.»

²⁸ *Yesu tì baa' iden, ijùəŋ nnə nɛkn' wə, nɛ u niire' yè ki ye: «Ni teke' ki jin' ki ye n li fre kí likre nɛ-ɛɛ?» Nɛ ì jiin' wə ki ye: «A li fre, Yonbdaan.» ²⁹ Nɛ u mɛ' i'nun, ki təkɛ' yè ki ye: «Nè ñ tien nɛ tɛn ni teke' nni ki jin' ma bo.» ³⁰ Nɛ ì likre'. Nɛn saan nɛ u tùəre' ki kpekpe' i'bo ki ye ì la təkɛ nil. ³¹ Ama bi ñɛn' ma nnə, nɛ ki lienh u'bó mitinfenm nnə ni ni'kɛ saan.

Yesu buu' ulentɛb uba

³² Tə, uyo wà bi ñɛh nnə, nɛ bi tuke' ní uje uba usenpol cère' u'lɛnl tɛbɛ' ki baa' *Yesu saan. ³³ *Yesu ɲəre' usenpol nnə, nɛ u ji freh ki lienh. Nì cuo' linigol miyəkɛm cɛɛn, nɛ bi ye: «Ta laan laa' niɛ ya bonn tinbi Israyɛl yaab ni.»

³⁴ Ama *Farisienmbe ben lienh ki teh isenpol ya cien nɛ de' wə mituəm u ɲuəh isenpol binib saan.

Yesu muəh inigol micɛɛkm

³⁵ *Yesu cuonh iducɛncien kɛ ni nin iduwawaale ni, ki wəknh binib itáan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya bɛl ya gbɛmənəmɔnt, ki buuh iwien kɛ ya bol. ³⁶ U laa' inigol, nɛ ki muə' bɛ micɛɛkm cɛɛn, kime bi dərə', bi'yɛnm saa', nɛ bi tɛ tɛn ipe yà ɲa ɲməbe wa kpaah yè. ³⁷ Nɛ u təkɛ' u'panpaankaab ki ye: «Tijier ben' ki yebe, ama bà li taan tù ɲa ji yebe. ³⁸ Nɛn bo, gbáan mɛn ukpɛdaan wə ñ sən bitonsənb bɛ ñ tì taan u'jier.»

---

* ^{9:27} Dafid ya yaabile yé miyinm mà uyo uba la, bi taah mè ki yih Uwien là pùon' ki ye u li sən wà ní wə ñ li yé uber nnə nɛ. Bi kɛle' tigbənt tà Grɛkmbe ya lenm ni nnə, bi kɛle' ki ye Dafid ya Bijɛ nɛ.

10

Yesu ya tondb piik nin bile

(Mark 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Nε *Yesu yin' u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ní, ki de' bε mituɔm bε ń li ɲuɔh isenpol binib saan, kí li buuh iwìen kε ya bol.

² U'tondb piik nin bile nnɔ ya yel sɔ: ukpiɛk, Simɔn wà bi yih wɔ Pier nnɔ nin u'ninje Andre, Sebede ya bijieɓ Saak nin u'ninje San, ³ Filip nin Batelemi, Toma nin Matie ulenpotekl, Alfe ya bije Saak nin Tade, ⁴ Simɔn wà ya nun mɔn u'du ya gber* bo nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuɔre Yesu nnɔ.

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile

(Mark 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵*Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile nnɔ, nε ki tɔke' bε ki ye: «La jo mɛn bà ɲa yé Sufmbe ya du ni. Ni'taal la tε Samari ya tinfenm ya du uba mɔnɔn ni. ⁶ Ama li joh mɛn Israyel yaab saan, kime ben nε te tɛn ipe yà tùre' usen. ⁷ Ni joh la, ní li kpaandeh ki teh Uwien ya bɛl nɛkn' ní ɲɔ! ⁸ Kí li buuh biwienb, kí li mɛkreh bitɛnkpiib, kí li cèreh ijend lùoreh, kí li ɲuɔh isenpol binib saan. Ni laa' mituɔm nnɔ ma, na pèn' niba. Ni'mɔ ń li buuh binib, ki la li nuunh paaku. ⁹ Ni joh la, ni la tuke ñðkm, ki la tuke like ya kur, ki la cùɔn likbu buba nin bu'tɔbu; ¹⁰ ki la tuke sɛnjokɔl, ki la tuke lier ile, ki la tuke tacaan, ki la ɲuuke gbien, kime utonsɔnl kε jinh u'tuonl bo nε.

¹¹ «Ni tì baa' udu wà ni la, ní nuun unimɔn wà li teke nε u'den, kí li te nɛn saan kí tì baa' uyo wà ni li siere udu nnɔ ni. ¹² Ni kɔn' iden yà ni la, ní fuonde iden nnɔ ya nib kí ye: «Li te mɛn uyenduɔn ni.» ¹³ Iden nnɔ ya nib teke' nε

---

* ^{10:4} Yesu ya yo, Sufmbe ni, biba ya nun là mɔn bi'du ya gber bo nε, nε bi mɔh bε ń fie bi'du Erom yaab saan.

la, uyenduɔn nnɔ li yé bi'yu nɛ. Ama ba teke' nɛ la, u li juore ni'yu nɛ. ¹⁴ Iden yà ya nib bii udu wà ya nib ɲa teke' nɛ, ka teke' ni'gber mɔ la, ñɛ mɛn nè kí kpakpaare ni'taan ya tengunku† kí wiɛ nè. ¹⁵ N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, binib nnɔ ya tudɛre li cɛn Sodɔm nin Gomɔr ya du ya nib yu.»

*Bi li jènde Yesu ya nib ma bo
(Mark 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ «N sɔnh nɛ ma nɔ, ni li te tɛn ipe nɛ te ikèr ya siik ni. Nɛn bo, ní li ceke tɛn iwɛ, kí li te suoo tɛn inɛnjel. ¹⁷ Li bɛn mɛn binib bó, bi lá li cuo nɛ kí jon tibuur, kí ñi nɛ inalɛbe bi'taan ya dur ni. ¹⁸ Min bo, bi lá li tuke nɛ kí jo tibuur idu ya ciɛnb nin bibɛrb saan. Nnɔ nɛ ni li yé n'mònkunb bɛn nin bà ɲa yé Sufmɛ ke saan. ¹⁹ Bi cuo' nɛ ki jon' tibuur la, la niin mɛn ni li len ma bo bii ni li len kí ye bà. Uyo lá baa' la, ni li bɛnde ni li len kí ye bà. ²⁰ Kimɛ na yé ninbi nɛ li len, ni'Baa *Uwien ya Fuoñaanm nɛ li cère ní len.

²¹ «U ya yo nɛ unil li kuɔre u'ninjɛ, bɛ ní ku wɔ. Baa mɔ li kuɔre u'buk, bɛ ní ku kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambe nin mu'baambe bo, kí cère bɛ ní ku bɛ. ²² Min bo nɛ binib ke li nɛn nɛ. Ama wà ke li mìnɛde kí li ɲmɔɲmɔbe kí tì fɔre nnɔ, wɔn nɛ li ɲmɛre. ²³ Bi jèndeh nɛ udu uba ni la, ní sɛn kí jo udutɔ ni. N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, *Unil ya Bijɛ li baa ní kí lɛ na laan bòn' Israyɛl ya du ke.

²⁴ «Wà bɛngɛh ɲa ní cɛn wà wɔknɛh wɔ. Utonsɔnl mɔ ɲa ní cɛn u'cɛnbaa. ²⁵ Nì kpɛ wà bɛngɛh ní li te tɛn wà wɔknɛh wɔ nɛ, utonsɔnl mɔ ní li te tɛn u'cɛnbaa. Bi yin' ududaan isɛnpol ya ciɛn Bɛlsebul la, ba ní yin u'den yaab mɔ nà cɛn' nnɔ-ɔɔ?»

---

† 10:14 Sufmɛ bo kí kpakpaare itaan ya tengunku ya tingi si: nà ke ji tu unil la, nì yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

*Li fenge men Uwien baba
(Luk 12:2-7)*

²⁶ «Nen bo, la fenge men nib. Niba ɲa te ki buɔ ɲo ba lá li ñen nè upaan bo. Tigber tuba mɔ ɲa te kí juore kí li buɔ ɲo ba lá li bende tù. ²⁷ N tɔkeh ne nà licinñunl ni nnɔ, kpaande nè men kuwenwenku ni. N bunbeh ne nà litubl ni nnɔ, kpaande nè men kudulekaaku ya paaki. ²⁸ La fenge men nib, kime bi kuuleh tigbenent baba ne. Ba ní fre kí ku naank. Li fenge men wà li fre kí ku tigbenent nin kinaank ke umu wà ɲa ní kpiin ni. ²⁹ Bi li fre kí kuɔre inuɔn ile ɲe ne? Nin nen ke ɲo uba mɔnɔn ɲa ní lu kí kpo ɲo ni'Baa ɲa ben. ³⁰ Ninbi wɔn, Uwien ben haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu. ³¹ Nen bo, la fenge men. Ni cen' inuɔn ligol.»

*Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ
(Luk 12:8-9)*

³² «Wà ke lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ yé n'yɔ ne. ³³ Ama wà ke lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ ɲa yé n'yɔ.»

*Na yé ñɔkpaan, nì yé lituɔl ne
(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

³⁴ «Ni la li maaleh ki teh n tuke' uñɔkpaan ne ki baa' uɲendun wuu ni. N tuke' lituɔl ne ki baa'. ³⁵ N baa' ní pàare kibujebuk nin ki'baa ne, kí pàare kibupiik nin ki'naa, kí pàare yaabise mɔ nin u'ce ya naa. ³⁶ Unil den yaab ne li yé u'nennendb.

³⁷ «Wà ke yé u'naa bii u'baa ki cen' min la, wa kpe wɔ ní li yé n'yɔ. Unil wà ke mɔ yé u'bise bii u'bije ki cen' min la,

u'mə ɲa kpe wə́ ní li yé n'yo. ³⁸ Wà ke ɲa yuunh u'dəpənpən ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa kpe wə́ ní li yé n'yo.‡

³⁹ «Wà nuunh wə́ ní fie u'miel la, wən ne li kpo kí juore fənm. Wà li tuo kí kpo min bo nnə, wən ne li le limiel.»

Uwien li su binib ma bo
(Mark 9:41)

⁴⁰ «Unil teke' ne la, u teke' min ne. Unil teke' nni la, u teke' wà sən' nni ní nnə ne. ⁴¹ Unil teke' *Uwien ya ñəbonsəknl ki ye u yé *Uwien ya ñəbonsəknl ma nnə ne cère' u teke' wə́ la, u li le *Uwien ya ñəbonsəknl ya suul. Unil teke' unimə̀n ki ye u yé unimə̀n ma nnə ne cère' u teke' wə́ la, u li le unimə̀n ya suul. ⁴² N təkhe ne imə̀n ne, wà ke de' ibaan yié nə ya uba kiñunyibuok baba mənən, ki ye u yé n'panpaanke ma nnə ne cère' u de' wə́ la, wà ní lúo u'suul fiebu.»

11

San wà siih binib Uwien ya ñunm sən' u'panpaankaab
Yesu saan
(Luk 7:18-35)

¹ *Yesu təkhe' u'panpaankaab piik nin bile bi li tien ma ki tì gben' ma nnə, ne ki siere' ní'saan, ki jon' ki tì wəknh binib Uwien ya gber, ki kpaandeh tù mitinfenm nnə ya du ni.

² Tə, San wà siih binib Uwien ya ñunm te lipəkl ni uyo wà nnə ne ki cii' *Uwien ya Nigəndke Kristo ya tòn bó. Ne ki sən' u'panpaankaab u'saan, ki ye be ní tì niire wə́ kí ye ³ wən ne yé wà li baa ní* nnə bii bi li guure utə ne?

‡ ^{10:38} *Yesu ya yo, bi là ye be ní kpe unil la, wən bugben ne tukeh u'dəpənpən ki joh bi li tì kpe wə́ nà saan. * ^{11:3} Bi ye Wà li baa ní la, bi niireh Uwien là pòn' ki ye u li sən wà ní wə́ ní lá ɲmien Sufmbe nnə ne.

⁴ Bi tì niire' Yesu, nε u tōke' bε ki ye: «Liebe men kí tì tōke San ni cii' nà nin ni laa' nà: ⁵ jùwɔn likreh, iwɔb cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitenkpiib mεkreh, nε bijiinb ciih Uwien ya gbεmɔnmɔnt. ⁶ Wà ŋa tùre' Uwien ya sɛn min bo la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»

⁷ San ya panpaankaab liebeh uyo wà nnɔ, nε *Yesu cin' ki tōkeh linigol San ya gber ki teh: «Ni là jon' kupenpelku ni ní tì liike ba? Ni là jon' ní tì liike limuɔnl là mitafaam jèngɛh lè nε-εε? ⁸ Ni nín là jon' ní tì liike ba? Ni là jon' ní tì liike unil wà guo tikpɛlcɛmɔnmɔnt nε-εε? Binib bà guoh tikpɛlcɛmɔnmɔnt kɔh biberb den nε. ⁹ Tɔ, ni nín là jon' ní tì liike ni lε bonn nε? Ni là jon' ní tì liike *Uwien ya ñɔbonsɔknl nε-εε? N tōkeh nε imɔn nε, u cɛn' *Uwien ya ñɔbonsɔknl mɔnɔn. ¹⁰ Kimε wɔn San bo nε nì ke'le' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Liike, n li sɔn n'tond wɔ n' liere ŋε, kí lá tùre a'sen.» ¹¹ N tōkeh nε imɔn nε, ba laan maa' nil uba u cɛn' San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bɛl ni cɛn' wɔ. ¹² Kí ñε San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nε, nε bà faa nuunh bε n' fie lè†. ¹³ *Uwien ya ñɔbonsɔknb kε nin yiko là len' nì li te ma bo, kí lá baa San ya yo. ¹⁴ Ni yíe ní cii mɔnmɔnm la, ní li bɛn kí ye San yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Eli wà bi li liebe ní nnɔ nε. ¹⁵ Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ n' cii.

¹⁶ «N li taa ba kí nenge fɛnfɛnnɔ ya nib-i? Bi naan ten mubumu nε kε kidaak ni ki jeleh, ki tōkeh mu'tomu

¹⁷ ki teh: «Ti piebe' nε liwol,

---

† 11:12 Migbiirm miε ya ciim te bolm mile bo nε: Kí ñε San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, bi piikeh Uwien ya bɛl nin ufaa nε, nε bà faa nuunh bε n' fie lè bii kí ñε San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fɛnfɛnnɔ, binib ya nun mɔn bε n' kɔ Uwien ya bɛl ni nin ufaa nε.

nɛ na ɣɔn' ciɛk.
 Ti ɣɛn' ikuyuon,
 nɛ na kpiende'.

¹⁸ «Kime San baa' ki kùò tijier tubambe, ki lùoh buñɔbu, ka ñuh daam, nɛ bi ye usɛnpol nɛ ɣaake wɔ. ¹⁹ *Unil ya Bijɛ baa' ki jinh ki ñuh, nɛ bi ye: «Liike mɛn uje wuɔ yé ufɔnɔuɔb nɛ, ki yé uɔɔyibl, ki jɔreh nin bilɛnpotekb nin bibiɛrdɛnb.» Tɔ, Uwien ya tòn nɛ wɔngɛh u'yɛnfuom mɔn ki kpɛ ma bo.»

*Ni bre idu yà ɣa tuo' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ bo
 (Luk 10:13-15)*

²⁰ Tɔ, *Yesu cin' ki kɔnh nin idu iba ya nib. U là tien' miyɔkm ya bont tù yebe idu nnɔ ni, nɛ i'ñib ɣa lèbre' bi'tetem. Nɛn nɛ cère' u kɔnh nin bɛ. ²¹ U len' ki ye: «Korasinn yaabɛ, nì bre ni'bo. Betsayida yaabɛ, nì bre ni'mɔ bo. Kime ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' tɛn bi kɛ mikuum nɛ, ki pùnɔpùkn' mifɛntɛm, ɣɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nì wuɔke'. ²² N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Tir nin Sidɔn yaab yu. ²³ Ninbi Kapɛrnawum yaabɛ, ni maaleh ki teh Uwien li duon nɛ paaki nɛ-ɛɛ? U li jiin nɛ kutenkpiiku ni nɛ. Kime ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Sodɔm yaab mɔ bi là laa' tù la, bi'du nnɔ bi bie ki te nɛ haali nin dinnɔ. ²⁴ N tɔkeh nɛ nɛ, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudɛre li cɛn Sodɔm yaab yu.»

*Dɛn mɛn Yesu saan kí lɛ lifuorl
 (Luk 10:21-22)*

²⁵ U ya yo nɛ *Yesu len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bɔle' tibont tà biyɛnfɔdɛnb nin bibɛnbɛnb nnɔ, a taa' tù ki wuɔn' biwaab nɛ. Nɛn bo nɛ n pèkeh ɣɛ. ²⁶ Imɔn, Baa, a yíe nɛ ki tien' nnɔ.

²⁷ «Tɔ, n'Baa ne taa' tibont ke ki ŋukn' nni. N'Baa ŋa ñí la, uba ŋa ben min u'Bije yé udaan wà. Min u'Bije ŋa ñí la, uba mɔ ŋa ben n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe ki taa' n'Baa ki wuɔn' be nnɔ mɔ ben u yé udaan wà.

²⁸ «Ninbi bà ke tuke ituk ì kpieke ki jii' nnɔ, den men n'saan, n li de ne lifuorl. ²⁹ Buke men n'najedebiku, kí cère ní wɔkn ne, kime n te suoo ne, ki ŋmɔbe liyenguol. Ni li le lifuorl n'saan, ³⁰ kime n'najedebiku ya bukm ŋa faa. N'tukl mɔ ŋa kpieke.»

12

Saba ya daali ya gber

(Mark 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni. Mikònm cuo' u'panpaankaab, ne bi cin' ki coh ijifen* ki cienh ki nukeh ki ŋmɔnh. ² *Farisienmbe laa' bi teh nnɔ ma nnɔ, ne bi tɔke' *Yesu ki ye: «Liike a'panpaankaab teh yiko ye bi la teh nà *Saba ya daali ma.» ³ Ne u tɔke' be ki ye: «Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni *Dafid là tien' ma bo ne-εε? Mikònm là cuo' wɔn nin u'nib, ⁴ ne u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nnɔ wɔn nin ben ŋmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba ŋa ñí la, wɔn nin u'nib ŋa ŋmɔbe sen be ní ŋmɔn kpɔnɔ nnɔ. ⁵ Bii na kaan' nà kele' yiko ya gbɔnku ni ne? Nì kele' ki ye *Saba ya daali la, bitɔtuɔrkaab kendehe *Saba ya daali ya yiko bo ne Uwien ya duku† ni, ama uba ŋa biindeh be. ⁶ N

---

* 12:1 Bi yin' nà ijifen migbiirm miε ni nnɔ yé *Sufmbe donbó ya jier tuba ne bi yih tù ble. † 12:5 Migbiirm miε ni bi ye Uwien ya duku la, ba niireh kuduku nnɔ ya benku ni baba, bi niireh iluo mɔ ne. Nà saan ke bi ye Uwien ya duku la, bi sɔbe ki niireh iluo nnɔ ne.

tàkeh nε nε, unil te niε saan nɔ ki cεn' Uwien ya duku‡.
 7 Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ŋa yíe bε n̄ li
 teh tuɔrε ki dienh wɔ ama u yíe bε n̄ li muɔh tɔb micεcekm
 nε.» Ni bi ben iñɔbon nno ya tingi la, na bi li biindeh binib
 bà ŋa ŋmɔbe biil nɔ. 8 Tɔ, *Unil ya Bijε nε ŋmɔbe usen wɔ
 n̄ wuɔn bi li tien nà *Saba ya daali.»

*Ujε uba ya nuɔ faan', Yesu cère u faake' Saba ya daali
 (Mark 3:1-6; Luk 6:6-11)*

9 Tɔ, *Yesu siere' ni'saan, nε ki kɔn' bi'taanl ya duku ni.
 10 Ujε uba mɔ te len u'nuɔ uba faan'. Nε bi niire' Yesu ki
 ye: «Unil ŋmɔbe usen wɔ n̄ buu uwien Saba ya daali-ii?»
 Kime bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ nε. 11 Nε u ye:
 «Nì'ni ŋmε nε ŋmɔbe upebaab, nε upe nno lu' kubùoku ni
 *Saba ya daali la, wa n̄ ñen wɔ? 12 Unil ŋa cεn' upe-ee?
 Nεn nε wuɔn' ki ye tì'yiko ye unil ŋmɔbe usen wɔ n̄ tien
 nà mɔn *Saba ya daali.» 13 Nε ki tɔke' ujε wà ya nuɔ faan'
 nno ki ye: «Tende a'nuɔ.» U tende' u'nuɔ nε u jire' u'ciem
 ten u'tɔ. 14 Nεn saan nε *Farisienmbε nno ñen' ki taan' ki
 kele' bε n̄ gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Yesu yé Uwien ya tonsɔnl nε

15 *Yesu cii' ma nno nε ki siere' ni'saan. Linigocienl
 paan' u'bo, nε u buu' bi'ni biwiɛnb ke, 16 ki kpekpe' bi'bo
 ki ye bi la cère bε n̄ bende wɔ. 17 U tien' nno ŋɔ *Uwien ya
 ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nno nè n̄ tien nε. U là len' ki
 ye Uwien ye:

18 «N'tonsɔnl sɔ nɔ,
 N yíe wɔ,
 N'yεnm sɔnge u'bo,
 nε n gènde' wɔ.
 N li jiin n'Fuoñaanm u'bo,

‡ 12:6 Bi li fre kí lεbre Unil te niε saan nɔ ki cεn' Uwien ya
 duku kí ye nà cεn' Uwien ya duku te niε saan nɔ mɔ.

ɲə wə́ n̄ li təkɛh inibol kɛ n̄ li bu binib tibuur ma bo.

¹⁹ Wa n̄ li nuunh gɛɛr, ka n̄ li wuureh,
ba n̄ cii u'waaku bó isenje ni.

²⁰ Wa n̄ tonde limuɔnl là kuɔ' ki gbàabe,
ka n̄ kpiin lifrl là benh lè n̄ kpiin,
u li te nnə nɛ kí tì baa uyo wà
u li cère nibonmònn n̄ liere usen.

²¹ «Wə́n bo nɛ inibol kɛ li ɲməbe lidendenl.»

Biba ye Yesu ɲməbe Bɛlsebul ya tuəm nɛ

(Mark 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² U ya yo nɛ bi take' ní uje uba ki baa' *Yesu saan.
Usenpol nɛ cère' u yé ujuɔn, u'lenl mə tebe'. *Yesu buu'
wə́, nɛ u ji freh ki lienh, ki lenh mə. ²³ Nì cuo' linigol nnə
kɛ miyɔkm, nɛ bi lienh ki teh: «Uje wuɔ ɲa lii yé *Dafid ya
yaabil-ii?»

²⁴ Ama *Farisienmɛ cii' nnə ma nnə, nɛ ki lienh ki
teh isenpol ya cien Bɛlsebul nɛ dienh wə́ mituəm u ɲuəh
isenpol binib saan. ²⁵ *Yesu ben bi'yenmaale ma nnə, nɛ ki
take' bɛ ki ye: «Libel là kɛ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ɲmiel
ni la, libel nnə li juore fɛnm nɛ. Udu uba ya nib bii iden iba
ya nib mə bore' tɔb, ki kɔnh bi'ɲmiel ni la, udu nnə bii iden
nnə mə li juore fɛnm nɛ. ²⁶ Nɛn bo, Satan liɛbe' ki ɲuəh
wə́n Satan binib saan la, u kɔnh nin u'ba nɛ, nɛ u'bel li
tien mila ka n̄ juore fɛnm-i? ²⁷ Ni len' ki ye isenpol ya cien
*Bɛlsebul nɛ de' nni mituəm n ɲuəh isenpol binib saan. Tɔ,
ɲmɛ nín de' ni'panpaankaab mə mituəm bi ɲuəh isenpol
binib saan-i? Ni'panpaankaab teh ma bo nɛ li wuɔn kí ye
ni ɲməbe imònn bii na ɲməbe. ²⁸ Ama *Uwien ya Fuoñaanm
nɛ dienh nni mituəm n ɲuəh isenpol. Nɛn nɛ wuɔn' ki ye
Uwien ya bɛl baa' ní ni'saan. ²⁹ Mitəm la, uba ɲa n̄ fre kí
kɔ ufɛfaa den, kí fie u'bont, ka ɲməbe tuəm mà u li kpiɛ kí
lòle wə́ kí yaan. U lòle' wə́ la, u ya yo nɛ u li fre kí kɔ u'den
kí fie u'bont.

³⁰ «Wà ke ɲa se n'ciék bó la, u nen nni ne. Wà ke ɲa taakeh ki toreh nni la, u kpiendeh ne. ³¹ Nen bo, n tɔkeh ne ne, Uwien li fère binib bi'biere ke, kí fère be bi sukreh wɔ isuk yà ke. Ama unil suke' *Mifuoñaanm men la, Uwien ɲa n fère wɔ. ³² Unil len' *Unil ya Bijɛ bo fɛnfɛnm la, Uwien li fère wɔ. Ama unil len' *Mifuoñanm men bo fɛnfɛnm la, Uwien ɲa n fère wɔ kitink kie bo, ka n fère wɔ paaki bó mɔ.»

Busubu nin bu'bii ya gber

(Luk 6:43-45)

³³ «Ní li ben kí ye busubu mɔn la, bu'bii mɔ li mɔn ne. Bù bre la, bu'bii mɔ li bre ne. Busubu ya bii ne li cère be n bende bù yé busubu bùa ya bol. ³⁴ Iwaaleb ninbi, ni bre ma nnɔ, ni li tien mila kí len iñɔbon yà mɔn-i? Kime unil ke len' ki kun' nà bó la, nì ñen' iyenmaale yà te u'fèl bo ne. ³⁵ Unimɔn ya yenmaal mɔnmɔn ne cèreh u teh nà mɔn, ne ubierdaan ya yenmaalbiere cèreh u teh nà bre.

³⁶ «N tɔkeh ne ne, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, nen daali ne u li niire be bi là len' ñɔbonfɛnfɛnm wà ke nnɔ ya gber. ³⁷ A'lenm bo, ne Uwien li bù ɲɛ ugbemɔndaan bii u li biin ɲɛ.»

Bi yíe Yesu n tien miyɔkm ya bonn

(Mark 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ U ya yo ne *Yiko ya wɔnwɔknb biba nin *Farisienmbe biba take' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, ti yíe á tien miyɔkm ya bonn niba ne tí lɛ.» ³⁹ Ne u take' be ki ye: «Ninbi fɛnfennɔ ya nibɛ, ni yé binibierb ne, ka cuube Uwien saan, ne ki nuunh ní lɛ miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Sonas ya yɔkm ya bonn baba ɲa ñí la, na ji li lɛ yɔkm ya bontɔnn niba. ⁴⁰ Sonas là tien' ujenciɛn ya benku ni iwien ita nin tiñɔnt tuta ma nnɔ, nnɔ ne *Unil ya Bijɛ mɔ li tien kitink ni iwien ita nin tiñɔnt tuta. ⁴¹ Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnɔ, Ninif yaab li fii kí sere fɛnfennɔ ya

nib ya nun bó kí biin be. Kime *Sonas là kpaande' Ninif ya du ni Uwien ya gber ma nnò, bi là cii' ne ki lèbre' bi'tetem. Ama unil te nie saan nò ki cen' *Sonas. § 42 Uwien li bu binib tibuur lidaali là nnò, *Seba ya piiber li fii kí biin fenfenno ya nib, kime u là ñen' ní fɔnfɔkm ne wò ní lá cenge Salomɔn ya yenfogber. Ama unil te nie saan nò ki cen' Salomɔn.»*

*Isenpol liebe' unil bo la, nì bre u'bo ma bo
(Luk 11:24-26)*

43 «Uŋenpol siere' unil saan la, u cuonh ki lindeh kupenpelku ni ne, ki nuunh u li kèle nà saan kí fuore. U ti luo' la, 44 ne wò ní ye u li liebe ki tì kò u là ñen' nà saan nnò ne. U li liebe ní kí le niba ña te u'kɔnkuɔn nnò ni, bi tùre' ki ñere' wù, ki tien' tibonmɔnmɔnt len. 45 Nen saan ne u li jo kí tì taa ní isenpol ilole yà bre ki cen' wɔn, i'ke ní lá li ñaake unil nnò bo, kí cère wò ní juore fenm kí cen u là te mikpiekm ma bo. Nì li te nnò ne fenfenno ya nibierb mɔ bo.»

*Yesu ya naa nin u'ninjieb
(Mark 3:31-35; Luk 8:19-21)*

46 *Yesu laan bie ki lienh nin linigol nnò, ne u'naa nin u'ninjieb baa' ki lá se saali ki nuunh be ní tòke wò tigber. 47 [Ne linigol nnò ni uba tòke' wò ki ye: «A'naa nin a'ninjieb se saali ki nuunh be ní tòke ñe tigber.»] 48 Ne *Yesu jii' wò ki ye: «Ŋme yé n'naa? Bi le yé n'ninjieb-i?» 49 Ne ki tende' u'nuò ki wuɔn' u'panpaankaab ki ye: «Liike men, n'naa nin n'ninjieb sò. 50 Unil wà ke teh n'Baa wà te paaki bó yé ma la, wɔn ne yé n'ninje, ki yé n'ninse, ki yé n'naa.»

§ 12:41 Liike 12:6. * 12:42 Liike 12:6.

13

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm

(Mark 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Nɛn daali nɛ *Yesu ñɛn' ki jon' ki tì kèle' miñuncienm ya gbaal. ² Linigocienl taan' u'saan, nɛ u kɔn' ki kèle' buñerbu buba ni. Linigol nnɔ ke se miñunm ya gbaal. ³ Nɛ u tɔkeh bɛ tibont tù yɛbe mikpenjenm ni. U tɔkeh bɛ ki teh: «Ukpaal uba nɛ là jon' wɔ́ ñ tì plè tibonbuor ya bim. ⁴ U plèh ma nnɔ, miba lu' usengbɛ, nɛ inuɔn baa' ki lá ki jin' mɛ. ⁵ Mitɔm lu' kutentiekɛ bo, tenbim ɲa yɛbe nà saan. Tenbim ɲa yɛbe ma nnɔ, nɛ m̀ pɛn' tonm. ⁶ Uwien ñɛn' ki tonge', nɛ ki sɛ' mɛ. Ma ɲmɔbe ñaan mɔnmɔnm ma nnɔ, nɛ m̀ waan', ki kpo'. ⁷ Mitɔm mɔ lu' kujegorku ni. Nɛ kujegorku kpére', ki wɔbn', ki ku' mɛ. ⁸ Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, nɛ ki lùon'. Miba lùon' kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.

⁹ «Wà ɲmɔbe litubl la, wɔ́ ñ cii.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpenjenm-i?

(Mark 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Nɛ u'panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ́ ki ye: «Bɛ tien' a pɔh bɛ mikpenjenm-i?» ¹¹ Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Uwien cère' ninbi nɛ bɛnde' u'bɛl ya gbɛbɔlkaar, ama wa cère' bɛn bɛnde'. ¹² Kime wà ɲmɔbe la, bi li de wɔ́ kí pukn, nɛ wɔ́ ñ li ɲmɔbe kí gbien. Wà ɲa ɲmɔbe la, bi li fie u ɲmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ. ¹³ Nɛn nɛ cère' n pɔh bɛ mikpenjenm. Kime bi likeh nɛ ka lenh, ki cengeh ka ciih, ka bɛndeh ni'tingi mɔ. ¹⁴ Bi te nnɔ ɲɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nnɔ nɛ ñ tien nɛ. U là ye:
 <Ni li ciih ka bɛndeh ni'tingi,
 kí li likeh ka lenh.

¹⁵ Kime udu wuu ya nib ya yul faa nɛ.

Bi kpɛ bi'tub nɛ,
 ki ɲuun',

ka yíe bi'nun ní le,
 ka yíe bi'tub ní cii,
 ka yíe be ní bende ni'tingi bi'yenm ni,
 ka yíe be ní lèbre bi'tetem,
 ɲə ní buu be.» »

¹⁶ «Ninbi wən, Uwien ya mənəm te ni'bo, kime ni'nun lenh, ni'tub mə ciih. ¹⁷ N təkhe ne imən ne, *Uwien ya ñəbonsəknb nin bigbeməndənb ligol là yíe be ní le ni lenh nà nə, ne ka laa' nè, ki yíe be ní cii ni ciih nà nə, ne ka cii' nè.»

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi
 (Mark 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ «Ninbi, cenge mən wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi. ¹⁹ Wà ke ciih Uwien ya bel ya gber, ka bendeh tu'tingi la, usenpol ubierə bàareh ne, ki ñendeh bi bule' nà u'fèl ni nno. Mibim mà lu' usengbe nno ya tingi nínə. ²⁰ Mibim mà lu' kutentieku bo nno mə yé unil wà ciih Uwien ya gber, ki teknh tù tontonm nin uyensonge, ²¹ ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan u'fèl ni, ka wuəkreh u'ni mə ne. Liwəbl bii ijend tu' wə tu'bo la, u pək kí taa tù kí wié ne. ²² Mibim mà lu' kujegorku ni nno mə yé unil wà ciih tigber nno, uɲendun ya gber nin lifaal ya yenmaale yà lereh binib nno, wəbndeh tù, ki cèreh ta ní fre kí sən tuonl ne. ²³ Mibim mà lu' kitinmənəmənək bo nno mə yé unil wà ciih tigber nno, ki bendeh tu'tingi ki te ten mibim mà lònəh ne. Miba lònəh kokobk, mitəm piluoluob, mitəm mə pitata.»

Utelmentə ya kpenjenm

²⁴ *Yesu tí pən' linigol nno mikpenjentəm ki ye: «Uwien ya bel naan ukpaal wà plè' ifi u'kpàabu ni ne. ²⁵ Binib tì duən' ki gùən' uyo wà nno, ne u'nennend baa' ki taa' utelmentə ki plè' ki ɲmère' ifi nno ni, ne ki bure'. ²⁶ Ifi nno

tì kpére' ki maa' ma nnɔ, nɛ bi laa' utelmentɛ mɔ te i'ni.
²⁷ Nɛ ukpaal nnɔ ya tonsɔnb niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ɲa
 là plè' ifi baba nɛ a'kpàabu ni-ii? Utelmentɛ wuɔ mɔ ñen'
 la?» ²⁸ Nɛ u ye: «N'ɛnnɛnd nɛ tien' nnɔ.» Nɛ bi niire' wɔ
 ki ye: «A yíe tí jo kí tì ɲɛɲɛbe wɔ-ɔɔ?» ²⁹ Nɛ u ye: «Hnhn.
 Dàan mɛn. Ni ye ní ɲɛbe utelmentɛ nnɔ la, nba la ni li ɲɛbe
 kí kpɔbe ifi iba. ³⁰ Cère mɛn ifi nnɔ nin utelmentɛ nnɔ kɛ
 ní li te kí tì be. Nì tì kpaan' uceceyo la, n li tɔke bifiiceb kí
 ye bɛ ní kpíe kí ɲɛɲɛbe utelmentɛ nnɔ kí lɔlɔle, kí tì sɛ, ɲɔ
 kí yaan kí ce ifi nnɔ kí tì cùɔn n'ɔnbuɔn ni.» »

Mibim mà ñilke ya kpenjenm

(Mark 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ *Yesu tí pɔn' bɛ mikpenjentɔm ki ye: «Uwien ya bɛl
 naan mibim mà bi yih mè mutaar uje uba taa' mè ki bule'
 u'kpàabu ni nɛ. ³² Mɛn nɛ yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ
 ya bim ni. Ama mì pen' la, mì li kpére kí gèbre kpinsiiku kɛ
 kpinsiiku, kí tien busubu nɛ inuɔn ní li bàareh ki lá tereh
 bu'sigben bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpenjenm

(Luk 13:20-21)

³³ *Yesu tí pɔn' bɛ mikpenjentɔm ki ye: «Uwien ya
 bɛl naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà
 dindin, ki taa' wù ki tien' len, nɛ kpɔnɔ nnɔ kɛ nuule' nɛ.»

Bɛ tien' Yesu pɔh binib mikpenjenm-i?

(Mark 4:33-34)

³⁴ *Yesu tɔkeh inigol ni'kɛ mikpenjenm ni nɛ. Wa tɔkeh
 bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpenjenm. ³⁵ U teh nnɔ ɲɔ *Uwien ya
 ñɔbonsɔknl là len' nà nnɔ nè ní tien nɛ. U là yé:
 «N li yàare n'ñɔbu kí pɔ mikpenjenm,
 kí kpiire tibonbɔlkaar tà là te
 haali uɲɛndun ya cincinyo nnɔ.»

Utelmente ya kpenjenm ya tingi

³⁶ *Yesu dään' linigol nnɔ, ki liebe' ki kun'. Ne u'pan-paankaab baa' u'saan ki niire' wɔ ki ye: «Tɔke te utelmente wà te ifi ni nnɔ ya kpenjenm ya tingi.» ³⁷ Ne u ye: «Ukpaal wà plè' ifi nnɔ yé *Unil ya Bijɛ nɛ. ³⁸ Bukpàabu nnɔ yé uɣendun wuu nɛ. Ifi nnɔ yé Uwien ya bel ni ya nib nɛ. Utelmente nnɔ yé usenpol ubierɔ ya nib nɛ. ³⁹ Ukpaal ya nennend wà plè' utelmente nnɔ yé usenpol nɛ. Lifiicel yé uɣendun ya gbenm nɛ. Ne bifiiceb nnɔ yé *Uwien ya tondb. ⁴⁰ Utelmente ya ɣebm kí tì sɛ nnɔ yé uɣendun ya gbenm lá li te ma bo nɛ. ⁴¹ *Unil ya Bijɛ li sɔn ní u'tonsɔnb Uwien ya tondb uɣendun wuu ni, be ń lá cuo bà tulndeh binib nin bibierdenb ke kí ñen be u'bel ni, ⁴² kí tì wiɛ umucien ni. Nen saan nɛ bi li muɔh ki ɣmɔnh iñɔgben. ⁴³ U ya yo nɛ binimɔnb li te bi'Baa ya bel ni ki windeh ten uwien. Wà ɣmɔbe litubl la, wɔ ń cii.»

Lifaal là buɔ ya kpenjenm

⁴⁴ «Uwien ya bel naan lifaal là buɔ bukpaabu buba ni nɛ. Unil uba laa' lifaal nnɔ, nɛ ki taa' lè ki nɛbre' ki bɔle'. Nì ɣmaake' wɔ ki tì kende', nɛ u jon' ki tì kuɔre' u'bont ke, ki liebe' ki tì de' bukpaabu nnɔ.»

Lilenbimɔnmɔnl ya kpenjenm

⁴⁵ «Uwien ya bel liebe' ki naan ukpenkpend wà cuonh ki nuunh ilenbii* yà mɔn wɔ ń de nɛ. ⁴⁶ U tì laa' lilenbimɔnmɔnl là ɣmɔbe kudaaku ki gbien', nɛ ki jon' ki tì kuɔre' u'bont ke, ki liebe' ki tì de' lè.»

Bubɛbu ya kpenjenm

⁴⁷ «Uwien ya bel tí liebe' ki naan bubɛbu nɛ bi wiɛ' bù miñunm ni, ki cuo' ijen ke ya bol. ⁴⁸ Bù gbe ijen ma nnɔ,

---

* ^{13:45} Bi yin' nà lilenbil nnɔ yé nibonn nà windeh nɛ. Bi wokreh miñuncienm ya wenfuobk kiba nɛ ki ñendeh nè.

ne bi dere' bù ki ñen' liwɛl bo, ki kèle' ki gèngènde' bi jinh yà ki kpìen' ikpencub ni, ki taa' ba jinh yà ki wié'.
⁴⁹ Uɲendun ya gbenm mɔ lá li te nnɔ ne. Uwien ya tondb lá li baa uɲendun ni, kí bore bibierdenb nin binimɔnb ⁵⁰ kí taa bibierdenb kí wié umucien ni. Nen saan ne bi li muɔh ki ɲmɔnh iñɔgben.»

Tibonkpaar nin tibonfɛnt ya gber

⁵¹ *Yesu niire' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' ni'ke ya tingi-ii?» Ne bi tuo' hnn. ⁵² Ne u ye: «Nnɔ ne *Yiko ya wɔnwɔknl wà ke paan' Uwien ya bel ya gber bo la, u naan uɲendaan wà ñendeh u'faal ni tibonkpaar nin tibonfɛnt ne.»

Nasarɛt ya nib ɲa teke' Yesu ki jin'

(Mark 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Tɔ, *Yesu pɔn' mikpenjenm nnɔ ki tì gben' ma nnɔ, ne ki siere' ni'saan, ⁵⁴ ki liɛbe' u'du ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber bi'taanl ya duku ni. U'wɔknm cuo' bɛ miyɔkm, ne bi niireh tɔb ki teh: «U laa' la miɛ ya yenfuom-i? U laa' la miɛ ya tuɔm ki teh miyɔkm ya bont-i? ⁵⁵ Kanpinta ya bije ɲa ñí-ii? Ba yih u'naa Mari-ii? Saak nin *Yosef nin Simɔn nin Sudas ya ninje ɲa ñí-ii? ⁵⁶ U'ninsieb ke ɲa te nie saan-ii? U nín laa' nen ke le saan-i?» ⁵⁷ Nnɔ ne bi'yenm ɲa ɲmaake' u'bo, ne ba teke' u'gber.

Ne *Yesu tɔke' bɛ ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl ke ñɔbonsɔknl ya tiema du ni yaab nin u'den yaab baba ne ɲa boh wɔ.» ⁵⁸ Ba teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, ne wa tien' yɔkm ya bont tù yebe ni'saan.

14

San wà là siih binib Uwien ya ñunm ya kuum

(Mark 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ U ya yo ne Galile ya ber Herod, cii' bi lienh *Yesu bó,
² ne ki tɔke' u'tonsɔnb ki ye: «San wà là siih binib Uwien

ya ñunm nnə nɛ. U məkre' bitenkpiib ni nɛ. Nɛn nɛ cère' u ɣməbe mituəm ki teh miyəkɱ ya bont.»

³ Tə, nà cère' Herod len' nnə si: u là sən' u'sojambɛ bi tì cuo' San, ki lələ' wə tikudəkr, ki pɛkn', ɣə nɛ́ n̄ ɣmaake u'ninje Filip ya po Herodiyad nɛ. ⁴ Kime San là təkɛ' Herod ki ye wa ɣməbe sɛn wə n̄ taa u'ninje Filip ya po Herodiyad kí kuən. ⁵ San là len' nnə nɛ Herod yíe wə n̄ ku wə, ama ki ji fenge Sufmbɛ, kime bi lienh ki teh San yé *Uwien ya ñəbonsəknl nɛ.

⁶ Herod maa' uwien wà nnə ɣəbre' ki baa', nɛ u tien' kunacɛnku. Herodiyad ya bise baa' ki lá ɣən' kiciɛk Herod nin u yin' bà kunacɛnku nnə ya nun bó. Herod ya yɛnm sɔnge' u'bo, ⁷ nɛ u pole' ki ye u mie' wə nà kɛ la, u li de wə.

⁸ Nɛ u'naa sure' wə u təkɛ' Herod ki ye: «N yíe á tükre San wà siih binib Uwien ya ñunm nnə ya yul nɛ, kí kpien kikɛnsɛnk ni kí de nni.» ⁹ U len' nnə ma nnə, nɛ n̄ saa' ubɛr Herod ya yɛnm. Ama u pole' bicɛnb ya nun bó ma nnə, nɛn nɛ cère' wa yìe'. ¹⁰ Nɛn saan nɛ u sən' soja uba ki ye wə n̄ jo lipɛkl bó kí tì tükre San ya yul ní. ¹¹ Soja nnə tükɛ' li'yul nnə ní kikɛnsɛnk ni, ki lá de' ujɛfaan nnə. Nɛ u'mə taa' ki tì de' u'naa. ¹² San ya panpaankaab baa' ki lá yuure' u'ɣbɛnɛnt ki tì sube', nɛ ki jon' ki tì təkɛ' *Yesu tigbɛr nnə.

Yesu jin' linigociɛnl liba

(Mark 6:30-44; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

¹³ *Yesu cii' nnə ma nnə, nɛ wən nin u'panpaankaab kən' buñɛrbu ki bure' bi'baba nib ɣa te nà bó. Inigol cii' u bure', nɛ ki ñien' idu ni, ki cuon' ki paan' u'bo. ¹⁴ *Yesu ñien' buñɛrbu ni uyo wà nnə, nɛ ki laa' linigociɛnl liba. Nɛ ki muə' bɛ micɛɛkɱ cɛɛn, ki buu' bi'ni bà bun.

¹⁵ N̄ juərə', nɛ u'panpaankaab baa' ki lá təkɛ' wə ki ye: «Ti te ñien ɣa te nà saan nɛ, nɛ n̄ ɣəbre' tijier ya ji yo ma nə, cère linigol liɛ lè n̄ jo idu ni kí tì de tijier kí ji.» ¹⁶ Nɛ u ye:

«Na cieke be ní jo, ninbi bugben, de be men be ní ji.» ¹⁷ Ne bi ye: «Ti ñmobe kpɔnɔ ɔjun nin ijen ile baba ne.» ¹⁸ Ne u ye: «Taa ní men.» ¹⁹ Ne ki tɔke' linigol nnɔ ki ye lè ní kèle timuɔr bo tingi ni. Ne ki yuure' kpɔnɔ ɔjun nin ijen ile nnɔ, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien, ki kakuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab, ne bi gbiire' linigol nnɔ. ²⁰ Bi'ke ñmɔn' ki gbo', ne bi tantaan' kpɔnɔjen nin ijenjen yà sɛn' nnɔ, ki gbien' ikpencub piik nin ile. ²¹ Binib bà jin' tijier nnɔ, bijeb là li baa ten itur ɔjun. Ba kaan' piib nin bumu.

*Yesu cuonh miñunm bo
(Mark 6:45-52; San 6:15-21)*

²² I ya tàan bo, ne *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye be ní liebe kí kɔ buñerbu nnɔ kí liere wɔ usen, kí puore miñuncienm kí jo ligbaatɔl, ñɔ wɔ ní cèbe linigol nnɔ kí yaan. ²³ U cèbe' lè, ne ki don' lijuɔl bo u'baba wɔ ní kàare. Nì tì biire' ki laa' u bie ki te lijuɔl nnɔ bo ne. ²⁴ U ya yo ki laa' u'panpaankaab mɔ te buñerbu ni ki jende' liwel ñɔ. Kutafaaku fii' ki tobreh be, iñungbegbel jèngèh buñerbu nnɔ. ²⁵ Ikuoje muɔh uyo wà nnɔ, ne u cuonh miñunm bo, ki tuo bi'saan. ²⁶ U'panpaankaab laa' u cuonh miñunm bo ma nnɔ, ne bi'fèl sen' cɛen. Bi maaleh ki teh nì yé ufenfend ne, ne ki wuure' ijenwaanwuure.

²⁷ Ne u tɔke' be i ya tàan bo ki ye: «Cuo men ni'ba. Min *Yesu ne. La sen men jɛwaanbu.» ²⁸ Ne Pier ye: «Yonbdaan, nì mɔnbe ki yé sin ne la, cère n'mɔ ní cuon miñunm bo kí baa a'saan.» ²⁹ Ne *Yesu ye: «Den.» Ne u ñen' buñerbu ni, ki cuonh miñunm bo ki joh *Yesu saan. ³⁰ Ama u laa' kutafaaku joh ki faa ma nnɔ, bujɛwaanbu cuo' wɔ, ne u cin' ki feleh ki kɔh miñunm ni, ne ki wuure' ki ye: «Yonbdaan, ñmiɛn nni.» ³¹ *Yesu tende' u'nuɔ ki cuo' wɔ i ya tàan bo ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A'tekjim ne pɔre' ñɛ. Be tien' a jieh?» ³² Bi'ke bile kɔn' buñerbu ni uyo wà nnɔ, ne kutafaaku nnɔ go. ³³ Nen saan ne bà te buñerbu ni

nnɔ gbaan' *Yesu ya nintuɔli ki ye: «Imɔ̀n, a mɔ̀nbe ki yé Uwien ya Bijɛ nɛ.»

Yesu cèrɛ' biwienb faake' Genesaret ya tinfenm ni
(*Mark 6:53-56*)

³⁴ Bi tì baa' miñunciɛnm ya gbaatɔl, Genesaret ya tinfenm ni, nɛ ki ñɛn' buñerbu ni. ³⁵ Ni'saan ya nib bende' Yesu, nɛ ki sɔ̀nkn' mitinfenm nnɔ ya nib kɛ, bi taa' biwienb kɛ ki baa' u'saan, ³⁶ ki gbáanh wɔ ki teh wɔ́ n̄ cèrɛ biwienb n̄ mɛ u'lierku ya ñɔ̀gben baba. Bà kɛ mɛ' u'lierku ya ñɔ̀gben nnɔ kɛ faake' nɛ.

15

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajeɓok ya gɓer
(*Mark 7:1-13*)

¹ Tɔ, *Farisienmɛ nin *Yiko ya wɔ̀nwɔ̀knɔ̀ biba ñɛn' Yerusalem bó ki baa' *Yesu saan, nɛ ki niire' wɔ ki ye: ² «Bɛ tien' a'panpaankaab saah ti'yaajeɓok-i? Kime bi jinh tijier nɛ ka nire' ki paan' iyaajeɓok ye ma bo.» ³ Nɛ *Yesu jiin' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ninbi kɛndeh Uwien ya wɔ̀bl bo ni'yaajeɓok bo? ⁴ Kime Uwien là len' ki ye: «Li boh a'naa nin a'baa», ki tí len' ki ye: «Unil tɔ̀kɛ' u'naa bii u'baa liñɔ̀bonbil la, bɛ n̄ ku wɔ.» ⁵ Ama ninbi wɔ̀knɔ̀ binib ki cèrɛh wà kɛ lienh ki teh u bi li de u'naa bii u'baa nà nnɔ, wa ji li fre kí de wɔ̀ nè, n̄ yé Uwien yaann nɛ. ⁶ Nɛ udaan ña ji boh u'naa nin u'baa. Nnɔ nɛ ni taah ni'yaajeɓok ki lèbeh Uwien ya gɓer. ⁷ Ninbi iñuɔ̀n ilele ya nibe, *Uwien ya ñɔ̀bonsɔ̀kn̄l Esayi là len' ni'gɓer ma nnɔ, u là ñmɔ̀be imɔ̀n nɛ. U là len' ki ye Uwien ye:

⁸ «Binib biɛ pèkeh nni buñɔ̀bu ni nɛ,
bi'yɛnm ña nɛke n'saan.

⁹ Bi pukeh nni fenm nɛ,
ki wɔ̀knɔ̀ binib iyaajeɓok baba.» »

Tibont tà kuõndeh unil tijòknt
(Mark 7:14-23)

¹⁰ *Yesu yin' linigol nnò, nɛ ki tòkɛ' lè ki ye: «Li cengeh men, ò kí cii n li tòkɛ nɛ tigber tà nò ya tingi. ¹¹ Tibont tà kòh unil ya ñòbu ni òa n fre kí kuòn wò jòknt. Tà ñeh u'ñòbu ni nnò, tun nɛ kuõndeh wò tijòknt.»

¹² Nɛn saan nɛ *Yesu ya panpaankaab nɛkn' wò ki tòkɛ' wò ki ye: «A ben a'lenm miɛ wire' *Farisienmbɛ-ɛɛ?»

¹³ Nɛ u tòkɛ' bɛ ki ye: «Kusiiku kùà kɛ n' Baa wà te paaki bó òa caan' kù la, u li òɛbe kù nɛ. ¹⁴ La tɔnge bɛ men. Bi yé ijùòn nɛ ki diɛh ijùòn. Ujuòn diɛh ujuòn la, bi'kɛ bile li lu kubùoku ni nɛ.» ¹⁵ Nɛ Pìɛr tòkɛ' wò ki ye: «Tòkɛ tɛ mikpenjenm nnò ya tingi.» ¹⁶ Nɛ u ye: «Ni'mò òa laan biɛ ki ben tibont ya tingi nɛ-ɛɛ? ¹⁷ Na ben ki ye tibont tà kòh unil ya ñòbu ni nnò kòh u'puoku ni nɛ, nɛ u joh kunincɛnku ki ñɛndeh tù-uu? ¹⁸ Ama tibont tà te unil ya fèl ni nnò, nɛ ñeh u'ñòbu ni, ki kuõndeh wò tijòknt. ¹⁹ Kime iyenmaalbiere nin linikul nin linaɲmaal nin lisònsòndl nin bunasubu nin kutonnenku nin isuk kɛ ñeh unil ya fèl ni nɛ. ²⁰ Tuu ya bont nɛ kuõndeh unil tijòknt. Kí ji tijier ka n nire kí paan iyaajebok ye ma bo wòn òa n fre kí kuòn nil jòknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf
(Mark 7:24-30)

²¹ *Yesu siere' ni'saan, nɛ ki bure' Tir nin Sidòn ya tinfɛnm bó. ²² Tò, upii uba là te mitinfɛnm nnò ni ki yé Kanaan ya pii, ki baa' ki lá wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile*, muò nni micɛɛkm. Usɛnpol nɛ òaake n'bise ki jèndeh wò cɛɛn.»

²³ *Yesu òa gere' wò. Nɛ u'panpaankaab nɛkn' wò ki tòkɛ' wò ki ye wò n òòɛ upii bugben, u pɛ bi'bo ki òmòbe

---

* 15:22 Liike 9:27.

kuwaaku nɛ. ²⁴ Nɛ *Yesu ye: «Uwien sɔn' nni ní ń lá tore Israyel yaab baba nɛ, kime bɛn nɛ te tɛn ipe yà tùrɛ' usɛn».

²⁵ Ama upii nnɔ baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli nɛ ki gbáanh wɔ ki teh: «Yonbdaan, tore nni.» ²⁶ Nɛ *Yesu ye: «Na mɔn bɛ ń taa mubumu ya jier ki wiɛ' isɛngbele.» ²⁷ Nɛ upii nnɔ ye: «Yonbdaan, nì yé imɔn nɛ, ama isɛngbele mɔnɔn jinh ijieyɔyɔl yà ñɛh i'dɛnb ya tebl bo ki luh nnɔ nɛ.» ²⁸ Nɛ *Yesu ye: «Upii, a teke' nni ki jin' nì yebe. Nè ń tien a yé ma bo.» Nɛ u'bise pɔk ki faake' i ya tàan bo.

Yesu cèrɛ' biwienb faake' ki yebe

²⁹ *Yesu siere' ní'saan ki tì baa' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal, nɛ ki don' lijuɔl bo ki kèlɛ'. ³⁰ Nɛ binib bàareh u'saan ki yebe, ki tukeh ní idien nin ijùɔn nin itejenb nin igbaanlɛntɛb nin biwientɔb bi yebe, ki lá blinh *Yesu ya nintuɔli. Nɛ u cèrɛh bi'kɛ faakreh. ³¹ Binib nnɔ laa' igbaanlɛntɛb lienh, itejenb jire' i'ciɛm, idien cuonh cucul, ijùɔn mɔ lenh ma nnɔ nɛ nì cuo' bɛ miyɔkm, nɛ bi pèkeh Israyel yaab ya Wien.

*Yesu tí jin' linigociɛnl liba
(Mark 8:1-10)*

³² Nɛ *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: «Linigol liɛ nɔ ñmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ, ba ji ñmɔbe niba bɛ ń ji. Ma yé ń cèbe bɛ bɛ ń li kunh, ka jin' niba ñɔ kí tì dɔrɛ usɛn ni.» ³³ Nɛ bi ye: «Ti te ñien ña te nà saan nɛ. Ti li lɛ la kpɔnɔ wɔ ń li yebe kí de liɛ ya nigol lè ń ñmɔn kí gbo?» ³⁴ Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ni ñmɔbe kpɔnɔ uɛɛ?» Nɛ bi ye: «Ulole nin mujɛnwawaamu mɔ waamu.» ³⁵ Nɛ u tɔke' linigol nnɔ ki ye lè ń kèlɛ tingi ni, ³⁶ nɛ ki yuure' kpɔnɔ ulole nin mujɛnwawaamu nnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab, bi gbiire' linigol nnɔ. ³⁷ Bi'kɛ ñmɔn' ki gbo', nɛ bi tantaan'

tijenjent tà s'ien' nno, ki gbien' ikenden ilole. ³⁸ Binib bà ñmøn' nno, bijeb là te itur inan ne. Ba kaan' piib nin bumu.

³⁹ U cèbe' linigol nno, ne ki kòn' buñerbu ki bure' Magadan ya tinfenm bó.

16

Bi yé Yesu ñ tien miyokm ya bonn

(Mark 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹*Farisienmbe nin Saduseyenmbe biba baa' *Yesu saan, ki yé be ñ biike wə, ne ki təkē' wə ki ye wə ñ tien miyokm ya bonn, kí wuən be kí ye u'tuəm ñen' Uwien saan ne.

² Ne u təkē' be ki ye: «[Kutaajuoku ni laa' kutaaku wien la, ni təkēh ki teh taa ña ñ nii ne. ³ Ne kutenñaaku ni laa' kutaaku biike la, ni təkēh ki teh utaa li nii dinnə. Ni likeh kutaaku bo, ne ki bende utaa li nii bii wa ñ nii. Ne ka ji li fre kí sekn kí bende tibont tà teh fenfenno nə ya tingi-ii?]* ⁴ Ninbi fenfenno ya nibe, ni yé binibierb ne, ka cuube Uwien saan, ne ki nuunh ní le miyokm ya bonn. *Uwien ya ñəbonsoknl Sonas ya yokm ya bonn baba ña ñí la, na ji li le yokm ya bontonn niba.» U len' nno ma nno, ne ki siere' ki daan' be.

Yesu lienh Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya kponə ya ñəke bó

(Mark 8:14-21)

⁵*Yesu ya panpaankaab joh be ñ puore miñuncienm ma nno, bi sunde' ka tuke' kponə. ⁶ Ne *Yesu təkē' be ki ye: «Li ben men *Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya kponə ya ñəke bó.» ⁷ Ne bi maaleh ki teh: «Ta tuke' kponə ma nno ne cère' u len' nno.»

⁸*Yesu bende' bi maaleh ki teh bà, ne ki niire' be ki ye: «Be tien' ni lienh ki teh na tuke' kponə? Ni'tekjim ne

* ^{16:3} Bi kpiε' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni 16:2a-3 ña te tu'ni.

pore' nε. ⁹ Na laan bie ki cii' tibont ya tingi nε-εε? Na tien n là taa' kpɔnɔ uɔun ki jin' bijeb itur injun ma nnɔ, ni là tantaan' nà sɛn' nnɔ ikpɛncub ubien wà nε-εε? ¹⁰ Na tien n là taa' kpɔnɔ ulole ki jin' bijeb itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' nà sɛn' nnɔ ikɛnden ubien wà nε-εε? ¹¹ N ye ní li ben *Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya kpɔnɔ ya ñɔke bó ma nnɔ, na ben ki ye ma lienh kpɔnɔ ya gber-ii?»

¹² Nen saan nε bi bende' ki ye wa lienh kpɔnɔ ya ñɔke ya gber, ama u ye be ní li ben Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya wɔknm bó nε.

*Pier len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo nε
(Mark 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ *Yesu tì baa' Sesare Filip ya tinfenm ni nin u'pan-paankaab, nε ki niire' be ki ye: «Binib lienh ki teh *Unil ya Bijε yé ηme?» ¹⁴ Nε bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ nε. Bitɔb lienh ki teh a yé *Eli nε. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé Seremi bii Uwien ya ñɔbonsɔknb ya uba nε.» ¹⁵ Nε u niire' be ki ye: «Ninbi nín teh n yé ηme?» ¹⁶ Nε Simɔn Pier jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo nε. A yé wɔn Uwien wà fuobe ya Bijε nε.» ¹⁷ Nε *Yesu ye: «Simɔn, Sonas ya bijε, Uwien ya mɔnm te a'bo. Na yé nisaal nε kpiire' ki wuɔn' ηε. N'Baa wà te paaki bó nε kpiire' ki wuɔn' ηε. ¹⁸ Pier, n ye a yé litenpenl nε. Nε li ya tenpenl bo nε n li sien n'taanl yaab ten kuduku se litenpuul bo ma bo. Mikuum ya tuɔm ηa ní faake nin n'taanl nnɔ. ¹⁹ N li de ηε Uwien ya bel ya dupien. A yìe' nibonn nà uɔendun wuu ni la, bi li yìe nè paaki bó mɔ nε. A tuo' nibonn nà uɔendun wuu ni la, bi li tuo nè paaki bó mɔ nε.»

²⁰ Nen saan nε *Yesu kpekpe' bi'bo ki ye bi la tɔke nil kí ye u yé *Uwien ya Nigendke Kristo.

Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó
(Mark 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Kí ñe u ya yo ne *Yesu cin' ki tókeh u'panpaankaab ki teh nì kpe wò ñ jo Yerusalem, *Sufmbe ya cienb nin *bitòtuarcienb nin *Yiko ya wònwòknb ñ tì jènde wò kí gbien, kí ku wò, ne wienta daali wò ñ mekre bitenkpiib ni.

²² Nen saan ne Pier taa' wò ki jende', ki tì kònh nin wò ki teh: «Yonbdaan, Uwien ñ cèrè nè ñ tien mitafaam kí gèbre. U la cèrè nè ñ tu ñe.»

²³ Ne *Yesu jibe' ki tóke' Pier ki ye: «Paare n'puoli; Satan, a lièke nni usen ne. Kime a'yennaale ña ñen' Uwien saan, ì yé binib yi ne.»

²⁴ Ne ki tóke u'panpaankaab ki ye: «Unil yíe wò ñ paan n'bo la, u la tonge uba, wò ñ li yuunh u'dòpònpòn ki bukeh, kí li paakeh n'bo†. ²⁵ Kime wà ke yíe wò ñ fie u'miel la, wòn ne li kpo kí juore fènm. Ama wà ke li tuo kí kpo min bo la, wòn ne li le limiel. ²⁶ Unil laa' uñendun wuu ni ya bont ke ñò ki tì luò' limiel la, u laa' be ya kpele ne? Bii unil li taa bà kí pe kí teke u'miel-i? ²⁷ Lidaali liba, Unil ya Bijé lá li baa ní, kí li tóke nin u'tonsònb Uwien ya tondb, kí li ñmòbe u'Baa Uwien ya kpieke. U ya yo ne u li jiin unil ke u sòn' ma bo. ²⁸ N tókeh ne imòn ne, binib bà se niè saan nò ya biba li le *Unil ya Bijé we ní u'bel ni ne kí yaan kí kpo.»

17

Yesu ya gbenent lèbre'
(Mark 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Iwien iluob gèbre', ne *Yesu taa' Pier nin Saak nin u'ninje San ki jende' ki tì don' lijòfòfòkrl liba bo.

² U'gbenent lèbre' bi'nun bó ne u'nun bó windeh ten uwien. U'wengolkaar pende' ten kuwenwenku. ³ Ne bi laa' Moyis nin Eli può' u'saan bi tókeh tigger. ⁴ Ne Pier tóke' wò

† 16:24 Liike 10:38.

ki ye: «Yonbdaan, ti te nie saan ma nɔ, nì mɔn nɛ. A yíe la, á cèrè n' pɔ nie saan ininbon* ita, sin liba, Moyis liba, *Eli mɔ liba.»

⁵ U lienh u'ñɔbu ŋa laan lu' nɛ kutɛwɔlgbɔnpenpienku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Nɛ bi cii' unieke uba bó kutɛwɔlgbɔnku nnɔ ni u ye: «N'Bije sɔ nɔ, n yíe wɔ; nɛ n'yɛnm sɔngɛ u'bo. Li cengeh mɛn u'bó.»

⁶ U'panpaankaab cii' unieke nnɔ bó ma nnɔ, nɛ bujewaambu cuo' bɛ ki tì kɛnde', nɛ bi pùon' tingi ni. ⁷ *Yesu baa' ki lá mɛ' bɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Fii mɛn. La cèrè mɛn jewaambu n' li ŋmɔbe nɛ.» ⁸ Bi yaare' ma nnɔ, ba ji laa' nitɔ, bi laa' Yesu baba nɛ.

⁹ Bi jiinh lijuɔl nnɔ ya tingi ma nnɔ, nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye: «Ni la tɔke uba ni laa' nà nɔ, kí tì baa uyo wà Unil ya Bije li mɛkre bitenkpiib ni nnɔ.»

¹⁰ Nɛ u'panpaankaab nnɔ niire' wɔ ki ye: «Bɛ tien' *Yiko ya wɔnwɔknɔ lienh ki teh *Eli li baa nɛ kí yaan Kristo n' baa ní?» ¹¹ Nɛ u'jiin' bɛ ki ye: «*Eli li mɔnbe kí baa kí lá tùɔrɛ tibont kɛ nɛ kí yaan. ¹² N tɔkeh nɛ nɛ, *Eli baa' ŋɔ. Ama ba bɛnde' wɔ, nɛ ki tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi jènde' wɔ ma bo nnɔ, bi li jènde' *Unil ya Bije mɔ nnɔ nɛ.»

¹³ *Yesu len' nnɔ ma nnɔ, nɛ u'panpaankaab bɛnde' ki ye u'lien San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnɔ ya gber nɛ.

Yesu ŋɔrɛ' usɛnpol kibuk kiba saan

(Mark 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab nnɔ tì baa' linigol saan uyo wà nnɔ, nɛ uje uba baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ¹⁵ ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, muɔ n'buk micɛɛkm. Kì luh libinbil nɛ ki jèndeh ki gbiekeh. Kì sɔbe ki luh umu nin miñunm ni nɛ. ¹⁶ N tuke' kɛ ki baa' ní a'panpaankaab

* ^{17:4} Sufmɛ là taah tiwɛngbɔnt bii tikpɛlɛɛjɔjuɔkt nɛ ki pɔh ininbon.

saan, ne ba fre' ki cère' kì faake'.» ¹⁷ Ne *Yesu ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibɛ, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tì kpaan mila ne? N li ɲmɔbe sukle ni'bo kí tì kpaan mila ne?» Ne ki ye: «Taa mɛn kibuk nno ní.» ¹⁸ Bi taa' kè ní, ne u tien' usenpol wà ɲaake kè nno bo, ne u siere' kí'saan. Ne kì faake' i ya tàan bo.

¹⁹ Ni ya puoli bó ne *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ bi'baba bo ki ye: «Bɛ tien' tinbi ɲa fre' ki ɲɔre' usenpol nno?» ²⁰ Ne u tɔke' bɛ ki ye: «Ni'tekjim ne ɲa yebe. Nen ne cère' na fre' ki ɲɔre' wɔ. N tɔkeh ne imɔn ne, ni bi ɲmɔbe mitekjim mì waa tɛn kusiiku kùà bi yih kù mutaar nno ya bim mɔnɔn la, ni bi li fre kí tɔke lijuɔl liɛ kí ye: «Siere niɛ saan, kí tì sere niɛ bó,» ne lè í siere. Na bi li gbele niba. ²¹ [Ama usenpol wuu ya bol wɔn, na lòle' ñɔbu ki kàare' la, na í fre kí ɲɔre wɔ.]»†

*Yesu tí len' u'kuum nin u'mekrm bó
(Mark 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

²² Lidaali liba, *Yesu nin u'panpaankaab taan' Galile ni, ne u tɔke' bɛ ki ye: «Bi li taa *Unil ya Bijɛ kí ɲukn binib, ²³ bɛ í ku wɔ. Ama wienta daali, u li mɛkre bitenkpiib ni.» Ne bi'yɛnm saa' ki gbien'.

Uwien ya duku ya lenpo

²⁴ *Yesu nin u'panpaankaab baa' Kapernawum ya du ni. Ne binib bà teknh Uwien ya duku ya lenpo nno baa' ki lá niire' Pier ki ye: «A'cɛnbaa wɔn ɲa pèh Uwien ya duku ya lenpo ne-a?» ²⁵ Ne u ye: «U pèh ne.»

Pier tì baa' iden, ne *Yesu kpiɛ' ki niire' ki ye: «Simɔn, uɲɛndun wuu ya berb teknh bi'du ya nib saan ne lenpo

---

† 17:21 Bi kpiɛ' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni migbiirm 21 ɲa te tu'ni.

bii bicenb saan-i? A maaleh ki teh ba?»[‡] ²⁶ Nε u jiin' wɔ ki ye: «Bi teknh bicenb saan nε.» Nε *Yesu ye: «Nnɔ la, bi'du ya nib ben fuoreh nε-a! ²⁷ Ama ta yíe tí bii bε. Li joh miñuncienm bó kí tí wiε ufebe. A li cuo ujenkpiek wà nnɔ, á yàare' u'ñɔbu, a li lε bulikbu u'ñɔbu ni. Á taa kí tí pè min nin sin bo.»

18

Ɔmε yé unikpekpiek-i?

(Mark 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ U ya yo nε *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Ɔmε yé unikpekpiek Uwien ya bεl ni?» ² Nε u yin' kibuk kiba, ki taa' kè ki sien' bi'siik ni, ³ nε ki ye: «N tɔkeh nε imɔn nε, na cèrè' ni'tetem te ten mubumu yaam la, na n kɔ *Uwien ya bεl ni. ⁴ Unil wà kε jiin' u'ba tingi ki te ten kibuk kie nɔ te ma bo la, u ya daan nε yé unikpekpiek Uwien ya bεl ni. ⁵ Wà kε teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min nε.»

La cèrè ubaan uba n tùrè Uwien ya sen

(Mark 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cèrè' i'ni uba tùrè' Uwien ya sen la, bi bi taa' linècienl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wiε' miñuncienm ya lùɔl ni la, nì bi li tu udaan bo. ⁷ Mibiikm yé nibonn nà bre uɣendun bo nε. Mibiikm lì li tuu ki te nε. Ama nì bre unil wà cèrèh mibiikm bàareh nnɔ bo.

⁸ «A'nuɔ bii a'taal nε cèrèh a biih la, cere tù kí wiε kí jende a'ba saan. A ɣmɔbe unuɔ uba bii litaal liba, ɣɔ ki laa' limiεl là ɣa ɣmɔbe gbenm la, nì tu nin á li ɣmɔbe inuɔ ile nin itàan ile, ɣɔ kí kɔ umu wà ɣa n kpiin ni. ⁹ A'nunbu nε cèrèh a biih la, likre bù kí wiε kí jende a'ba saan. A ɣmɔbe

[‡] 17:25 Yesu ya yo ya berb ɣa là teknh bi'du ya nib lenpo. Bi là teknh bi jèkeh idu ya nnɔ ya nib nin bicenb nε lenpo.

bununbu buba, ki laa' limiel là ña ñmabe gbenm la, nì tu nin á li ñmabe inun ile, ño kí kò umu wà ña n' kpiin ni.»

Upe wà bole' ya kpenjenm

(Luk 15:3-7)

¹⁰ «Li ben men ki la yin ibaan yie ya uba fenm. N tókeh ne ne, *Uwien ya tondb bà gu be nnò tuu ki tien bi' bó n' Baa wà te paaki bó ya nun bó ne. ¹¹ [Unil ya Bijé baa' uñendun wuu ni wò n' lá ñmien binib bà tùre' Uwien ya sen ne.]*

¹² «Unil ñmabe ipe kobk, i'ni uba bole' la, ni maaleh ki teh u li tien mila? Wa n' cère ipe piwe nin iwe nnò kupekpaabaaku ni, kí jo kí tì nuun wà bole' nnò-òò? ¹³ N tókeh ne imòñ ne, u tì laa' wò la, u'yenm li songe upebaab nnò bo, kí cen ipe piwe nin iwe yà ña bole' nnò bo. ¹⁴ Nnò ne, ni' Baa wà te paaki bó ña yíe ibaan yie ya uba n' tùre.»

A' tó bii' ñe la, a li tien ma bo

¹⁵ «A' tó bii' ñe la, ñikn kí jo kí tì le wò ni' lele bo, kí tóke wò u' biil. U cii' ki de' ñe la, tigber nnò gben' nínò. ¹⁶ U yie', ka cii' ki de' ñe la, ñikn kí taa unil uba bii bile, kí kpòbn a' ba bó, kí tí n' jo u' saan kí tì le wò, ño ní gben tigber nnò, kime nì kele' Uwien ya gbònkun ni ki ye: «Bi ye be n' gben tigber tà ke la, bi li cenge bimònkunb bile bii bita bó ne kí yaan kí gben tù.» ¹⁷ Ama u yie', ka cii' ki de' bi' mò la, taa tù kí tóke *Kristo ya taanl yaab. U yie', ka cii' ki de' bi' mò la, á liike wò ten unil wà ña ben Wien bii ulenpotekl.

¹⁸ «N tókeh ne imòñ ne, ni yie' nibonn nà ke uñendun wuu ni la, bi li yie' nè paaki bó mò ne. Ni tuo' nibonn nà ke uñendun wuu ni la, bi li tuo' nè paaki bó mò ne.

¹⁹ «N tí tókeh ne imòñ ne, ni'ni bile kpaan' buñòbu uñendun wuu ni, ki kàare' ki mie' n' Baa wà te paaki bó

---

* ^{18:11} Bi kpié' ki kele' tigbònt tà nnò ya tuba ni migbiirm 11 ña te tu' ni.

nà kɛ la, u li de bɛ nè nɛ. ²⁰ Kime binib bile bii bita taan' nà saan n'yel bo la, n te bi'siik ni.»

Utonsɔnl wà ŋa tuo' ki fère' u'to ya gber

²¹ Nɛn saan nɛ Pier baa' ki lá niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, n'tɔ biih nni la, n li fère wɔ bolm miŋɛ nɛ? N li fère wɔ haali bolm milole nɛ-ɛɛ?» ²² Nɛ *Yesu jiin' wɔ ki ye: «Na yé á fère wɔ bolm milole; fère wɔ haali pilolole bolm milole.

²³ «Nɛn bo, Uwien ya bɛl naan ubercien wà yíe wɔ ń bende u'faal kpɛ ma u'tonsɔnb saan nnɔ nɛ. ²⁴ U cin' ma nnɔ, bi taa' ní u'tonsɔnl uba nɛ, u kɔn' lifɛnl ni u'cɛnbaa saan ilike tibɔtɔr tibɔtɔr ta dindin. ²⁵ Wa ŋmɔbe like kí pè lifɛnl nnɔ ma nnɔ, nɛ u'cɛnbaa ye lifɛnl nnɔ bo, bɛ ń taa wɔn nin u'po nin u'bumu nin u ŋmɔbe tibont tà kɛ kí kuɔre, kí taa ilike ní. ²⁶ Nɛ utonsɔnl nnɔ gbaan' u'cɛnbaa ya nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: «N'cɛnbaa, ñikn kí tien sukle. N li pè ŋɛ n kɔn' lifɛnl là ni a'saan nnɔ kɛ.» ²⁷ Nɛ u'cɛnbaa muɔ' wɔ micɛɛkm cɛɛn, ki cèbe' wɔ lifɛnl nnɔ, nɛ ki taa' wɔ ki wiɛ'.

²⁸ «Ama utonsɔnl nnɔ ñɛn' saali, ki laa' u'tonsɔntɔ uba u ŋmɔbe u'fɛnl ilike kubɔtuɔku, nɛ u cuo' wɔ, ki sere' u'tule ni, ki tɔke' wɔ ki ye: «Pè nni a ŋmɔbe n'fɛnl là nnɔ kɛ.» ²⁹ Nɛ u'tonsɔntɔ nnɔ gbaan' u'nintuɔli, ki gbáanh wɔ ki teh: «Ñikn kí tien sukle. N li pè ŋɛ.» ³⁰ Nɛ wa tuo', ki cuo' wɔ ki tì pekɔn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tì pè lifɛnl nnɔ. ³¹ U'tonsɔntɔb laa' nì tien' ma, bi'yenm saa' ki gbien', nɛ bi jon' ki tì tɔke' bi'cɛnbaa nà kɛ tien'. ³² Nɛn saan nɛ bi'cɛnbaa yin' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «Utonsɔnbierɔ sin! A gbáan' nni ma nnɔ, nɛ n cèbe' ŋɛ a'fɛnl kɛ. ³³ A'mɔ ŋa bi li muɔ a'tonsɔntɔ micɛɛkm ten n muɔ' ŋɛ ma bo-oo?» ³⁴ U'cɛnbaa ya benku ni ben' u'bo, nɛ u cèrɛ' bi dɛrɛ' u'tub ki taa' wɔ ki tì pekɔn', wɔ ń li te len haali nin uyo wà u li tì pè lifɛnl nnɔ kɛ kí gben.

³⁵ «Ni'ni wà ke ɲa fèreh u'to u'biil nin u'fèl ke la, n'Baa wà te paaki bó mɔ li dɛre u'tub nnɔ nɛ.»

19

Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Mark 10:1-12)

¹ *Yesu len' ki tì gben' uyo wà nnɔ, nɛ ki ñen' Galile ya tinfɛnm ni, ki jon' Sude ya tinfɛnm mà te Sudeɗ ya kpenpuol bó nnɔ ni. ² Linigocienl paan' u'bo, nɛ u tì cèrè' bi'ni bà yé biwienb faake'.

³ *Farisienmbe biba nɛkn' wɔ, ki yíe be í biike wɔ, nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Uje ɲmɔbe usen wɔ í wíe u'po maam ke maam bo-oo?» ⁴ Nɛ *Yesu jiin' be ki ye: «Na kaan' nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nɛ-ɛɛ? Nì kele' ki ye micincinm Uwien là ñen' be ma nnɔ, «u là ñen' uje nin upii nɛ», ⁵ nɛ ki ye: «Nɛn nɛ cèrè' uje kuɔn' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa, wɔn nin u'po í taan, nɛ ben bile nnɔ í taan kí tien unibaab.» ⁶ Nnɔ nɛ ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab nɛ. Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»

⁷ Nɛ bi liebe' ki niire' wɔ ki ye: «Be tien' Moyis là ye unil ye wɔ í wíe u'po la, wɔ í kele kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye u wíe' wɔ nɛ?» ⁸ Nɛ *Yesu ye: «Ni'yufaa bo nɛ cèrè' Moyis là de' nɛ usen ní li wienh ni'puob. Ama micincinm na là te nnɔ. ⁹ N tɔkeh nɛ nɛ, uje wà ya po ɲa tien' narɲmaal ɲɔ u wíe' wɔ kí tí kuɔn' upiito la, uje nnɔ tien' linarɲmaal nɛ.»

¹⁰ Nɛ *Yesu ya panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «Uje nin u'po ya gber te nnɔ la, uje ɲa bi kuɔn' pii la, nì bi tu.» ¹¹ Nɛ *Yesu ye: «Nib ke ɲa í fre kí tien ni len' nà nɔ. Uwien de' bà mituɔm bi la kuɔn piib nnɔ, ben nɛ li tuo. ¹² Isen yà cèreh binib ɲa kuɔndeh piib ɲa tɛtɛ. Biba te, bi maa' be, ba yé jɛb. Bitɔb te, bi fàare' be nɛ. Bitɔb mɔ te, ka kuɔndeh

piib Uwien ya bel ya tuonl bo nε. Wà kε li fre kí cii la, wə́ ń cii.»

Yesu nin mubumu

(Mark 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nεn saan nε bi tukeh mubumu ki bàareh *Yesu saan ηɔ́ wə́ ń taa u'nuɔ́ kí paan mu'bo, kí kàare kí de mù. Nε u'panpaankaab kɔ́nh nin bε. ¹⁴ Nε *Yesu tɔ́ke' bε ki ye: «Cère men mubumu mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kime binib bà te ten mubumu nε si Uwien ya bel.» ¹⁵ U taa' u'nuɔ́ ki paan' mu'bo ki gben', nε ki siere' ni'saan.

Ufàadaan uba ya gbɛr

(Mark 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Tɔ́, unacenfaan uba baa' *Yesu saan, ki niire' wə́ ki ye: «Cɛnbaa, n li tien mile mɔ́nm ηɔ́ kí lε limiel là ηa ηmɔ́be gbenm-i?» ¹⁷ Nε *Yesu jiin' wə́ ki ye: «Bε tien' a niireh nni nà mɔ́n bo? Wà mɔ́n te uba nε. A yíe á lε limiel là ηa ηmɔ́be gbenm la, li boh *iwɔ́b.» ¹⁸ Nε u ye: «I lε wɔ́b-i?» Nε *Yesu ye: «La ku nil, ki la teh naɲmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, ¹⁹ kí li boh a'naa nin a'baa, kí li yíe a'tɔ́ ten a yíe a'ba ma bo.» ²⁰ Nε unacenfaan nnɔ́ ye: «N boh ni'kε nε. Bε bie ki pɔ́re' nni?» ²¹ Nε *Yesu ye: «A yíe á li yé unimɔ́n kí tì gben la, jo kí tì kuɔ́re a ηmɔ́be tibont tà, kí taa ilike kí de bicɛcɛkɔ́dnɛb, kí li ηmɔ́be lifaal paaki bó, ηɔ́ kí baa kí lá paan n'bo.» ²² Unacenfaan nnɔ́ cii' nnɔ́ ma nnɔ́, u'yɛnm saa', nε u siere' ki bure', kime u ηmɔ́be lifaal ki gbien'.

²³ Nε *Yesu tɔ́ke' u'panpaankaab ki ye: «N tɔ́keh nε imɔ́n nε, nì faa ki gbien' nin ufàadaan ń kɔ́ Uwien ya bel ni.» ²⁴ Nε ki ye: «N tí tɔ́keh nε imɔ́n nε, nì faa nin ufàadaan ń kɔ́ *Uwien ya bel ni ki cɛn' ñɔ́kma ń càare' mikpɛlpienbonm ni.» ²⁵ U'panpaankaab cii' nnɔ́ ma nnɔ́, nì beke' bε cɛɛn, nε bi ye: «Nì te nnɔ́ la, ηmε li fre kí ηmɛre?» ²⁶ *Yesu caan' bi'bo inun, nε ki tɔ́ke' bε ki ye: «Binib nε ηa ń fre, Uwien wɔ́n ηa gbɛle' niba.»

²⁷ Nε Pier ye: «Tinbi wɔn la, ti dɔ̀an' ti'bont ke ne ki paan' a'bo-a! Ti li le be ya kpele?» ²⁸ Nε *Yesu tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔ̀n ne, Unil ya Bijε lɔ́ li kɛ̀le kiberbiek bo, kɔ́ li ηmɔ̀be ukpɛ́ke kɔ́ gbien uηendunfaan ni. U ya yo ne ninbi bɔ̀ pε n'bo nnɔ̀ mɔ̀ li kɛ̀le muberbiemu piik nin mule bo, kɔ́ bu Israyel yaab ya baamul piik nin ile nnɔ̀ tibuur. ²⁹ Wɔ̀ ke dɔ̀an' u'den bii u'ninjieɓ bii u'ninsieɓ bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpɔ̀an n'yel bo la, u li le ni'ke bolm kobk, ki li le limiel lɔ̀ ηa ηmɔ̀be gbenm mɔ̀. ³⁰ Bisenlierb lɔ́ li paan puoli ki yebe. Puoli yaab mɔ̀ lɔ́ li liere usen ki yebe.»

20

Ufàadaan uba pèn' u'paatieb ma bo

¹ «Uwien ya bel naan ufàadaan wà fii' kutenηesɔ̀nsɔ̀nku wɔ̀ n̄ tì nuun paatieb be n̄ lɔ́ sɔ̀n u'kpàabu ni ya tuonl ne. ² U laa' biba, ne ki tɔke' be ki ye: «N li pè ne liwentunl ya paaku ne». Bi tuo' ne u wuɔ̀n' be u'kpàabu. ³ Uwien pende', ne u jon' kidaak bó ki tì laa' bitɔ̀b se ki'ni, ka ηmɔ̀be tuonl. ⁴ Nε u tɔke' be ki ye: «Ni'mɔ̀ n̄ jo kɔ́ tì sɔ̀n n'kpàabu ni. Ni sɔ̀n ki kpaan' ma bo la, n li pè ne nnɔ̀ ne», ⁵ ne bi bure'. Liwenyul, ne u tí liebe' kidaak bó, ki tì laa' bitɔ̀b mɔ̀ se ki'ni, ne u tɔke' bi'mɔ̀ nnɔ̀. Uwien dere', ne u tí liebe' kidaak bó, ki tí tì tien' nnɔ̀. ⁶ Uwien mɔ̀ndeh uyo wà nnɔ̀, ne u tí liebe' kidaak bó, ki tí tì laa' bitɔ̀b mɔ̀ tí se ki'ni, ne u tɔke' be ki ye: «Be tien' ne ni tun' ki se nɔ̀ nnɔ̀ ka sɔ̀nh niba?» ⁷ Nε bi ye: «Ta laa' wà li de te tuonl ne» Nε u ye: «Ni'mɔ̀ n̄ li joh kɔ́ tì sɔ̀n n'kpàabu ni.»

⁸ «Uwien lu' ma nnɔ̀, ne ufàadaan nnɔ̀ tɔke' u'tonsɔ̀nb ya cien ki ye: «Yin paatieb nnɔ̀ ní kɔ́ lɔ́ pè be bi'paaku. Cin kɔ́ li paanh bɔ̀ paan' puoli bó ní nnɔ̀ kɔ́ tì fɔ̀re bɔ̀ liere' usen.» ⁹ Bɔ̀ baa' liwenmɔ̀nl nnɔ̀ baa' be n̄ lɔ́ teke bi'paaku, ne u pèn' wà ke liwentunl ya paaku. ¹⁰ Bɔ̀ liere' usen

nnɔ mɔ baa' be ń lá teke bi'paaku ki maaleh ki teh bi li
 ɛ kí gèbre puoli bó yaab nnɔ nɛ. Nɛ u pèn' bi'mɔ wà
 kɛ liwentunl ya paaku. ¹¹ Bi teke' bi'paaku ma nnɔ, nɛ
 ki kɔnh nin ufaadaan nnɔ ¹² ki teh: «Bà paan' puoli bó
 nnɔ sɔn' kukurku kuba kpein nɛ. Tinbi ya gben nɛ ben'
 liwentunɣmenl. Kutòntònkun nii' tɛ. Nɛ a cèrè' tinbi nin
 ben ya paaku kpe-a!» ¹³ Nɛ ufaadaan nnɔ tɔke' bi'ni uba ki
 ye: «N'jɔ, ma jin' ɣɛ. A bi tuo' ki ye a li teke liwentunl ya
 paaku nɛ. Na te nnɔ-ɔɔ? ¹⁴ Teke a'like kí li kunh. N yíe ń
 de puoli bó yaab tɛn n de' ɣɛ ma bo nɛ. ¹⁵ Ma ɣmɔbe sɛn
 ń taa n'like kí tien n yíe ma bo-oo? N ɣmɔbe tinimànt ma
 nnɔ nɛ cèrè' a ɣmɔbe iponponbe-ee?» »

¹⁶ Tɔ, *Yesu tɔke' ki ye: «Nnɔ nɛ puoli bó yaab lá li liere
 usɛn, nɛ bisenlierb mɔ lá li paan puoli bó.»

*Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó nta bo
 (Mark 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ *Yesu yíe wɔ ń dùo Yerusalem bó, nɛ ki taa' u'pan-
 paankaab piik nin bile nnɔ, ki ñɛn' ugbe. Bi joh ma nnɔ nɛ
 u tɔkeh be ki teh: ¹⁸ «Li cengeh mɛn, ti doh Yerusalem bó
 nɛ. Ti tì baa' la, bi li taa Unil ya Bijɛ kí ɣukn bitɔtuɔrcienb
 nin *Yiko ya wɔnwɔknb, be ń bu wɔ tibuur, kí ye u kpe be
 ń ku wɔ, ¹⁹ nɛ kí taa wɔ kí ɣukn bà ɣa yé Sufmbe, be ń lè
 wɔ, kí ñì wɔ inalɛbe, kí yaan kí kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo, nɛ
 wienta daali wɔ ń mɛkre bitɛnkpiib ni.»

*Yesu ya panpaankaab bile ya naa ya miebu
 (Mark 10:35-45)*

²⁰ Nɛn saan nɛ Sebede ya bijieɓ bile ya naa taa' be ní
 *Yesu saan, ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki ye wɔ ń pu wɔ nibonn
 niba. ²¹ Nɛ u niire' wɔ ki ye: «A yíe ba?» Nɛ u ye: «A lá jin'
 a'bel la, á cèrè n'bijieɓ bile bie ń li kɛ a'saan. Uba ń li kɛ
 a'nɔjie bó, utɔ mɔ a'nɔgen bó.» ²² Nɛ *Yesu jiin' be ki ye:
 «Na ben ni mieh nni nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijend

yà nnɔ-ɔɔ?»* Nε bi ye: «Ti li fre.»²³ Nε u ye: «Imòñ, ni li ji n li ji ijend yà nnɔ. Ama binib bà li kèle n'nojie bó nin n'nogen bó nnɔ wɔn na yé min nε li gènde bε. N'Baa nε li de mifenm nnɔ u bonde' mè ki ble' binib bà nnɔ.»

²⁴ Nε u'panpaankaab piik bà s'ien' nnɔ cii' Sebede ya bijieb nnɔ tɔke' *Yesu ki ye bà, nε bi'benku ni ben' bi'bo.

²⁵ Nε *Yesu yin' bε ki tɔke' bε ki ye: «Ni ben nì te ma uɣendun wuu ni. Bà yé idu ya berb nnɔ wɔbndeh i'nib nε, nε bà ηmɔbe ticiènt nnɔ wɔngèh bε bi'tuòm kpε ma bo. ²⁶ Na ñ li te nnɔ ninbi ni. Ni'ni wà yíe wɔ ñ li yé ucien la, wɔ ñ tien u'ba ni'tonsɔnl. ²⁷ Wà yíe wɔ ñ li yé usenlier la, wɔ ñ tien u'ba u'yɔnb. ²⁸ Kimε *Unil ya Bije ηa baa' uɣendun wuu ni bε ñ sɔn kí de wɔ. U baa' wɔn nε ñ sɔn kí de binib, kí kpo ηɔ kí de binib bà yebe kí wiε.»

Yesu likre' ijùɔn ile

(Mark 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ *Yesu nin u'panpaankaab ñeh Seriko ya du ni uyo wà nnɔ nε linigocienl paan' bi'bo. ³⁰ Ijùɔn ile ke sengbaal ki cii' bi ye *Yesu nε gèbreh, nε ì wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ tε micεcεkm.» ³¹ Nε linigol nnɔ tɔngèh i'bo ki teh yè ñ ηmile, ama ì tùɔreh ki wuureh nε ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ tε micεcεkm.» ³² Nε *Yesu sere' ki yin' ijùɔn nnɔ, nε ki niire' yè ki ye: «Ni yíe ñ tien bà kí de nε?» ³³ Nε ì ye: «Yonbdaan, ti yíe tí likre nε.» ³⁴ *Yesu muɔ' yè micεcεkm cεen, ki me' i'nun, nε ì likre' i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

21

Binib kpiεkreh Yesu u tì kɔn' Yerusalem ni

(Mark 11:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19)

---

* ^{20:22} Yesu taa' kunennenku kuba nε ki wuon' ijend nnɔ yebe ki kpε ma bo. Kun si: kí ñu kijendyiek ni.

¹ *Yesu nin u'panpaankaab tì neke Yerusalem, ki tuo' Betifaaje ya du, u te Olifi ya siin ya juol bó. Bi tì tuo' ni'saan ma nno, ne *Yesu sɔn' u'panpaankaab ni bile ² ki tɔke' be ki ye: «Li joh men udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tì kɔn' u'ni la, ni li pɔk kí le ŋɔunñɔ uba lùo, u'buk se u'saan. Ní lore wɔ, kí taa wɔn nin u'buk ke ní. ³ Unil ye ne niba la, ní ye: «Yonbdaan ne cieke yì.» Bi li pɔk kí cère ní taa yì kí bure ne.»

⁴ Nì tien' ɲɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl là len' nà nno nè ñ tien. Ne u là ye:

⁵ «Tɔke men Siyɔn yaab kí ye bi'bercien we ní. U te suoo ne, ki jeke ŋɔunñɔ nin u'buk.»

⁶ Ne *Yesu ya panpaankaab bile nno bure', ki tì tien' u len' ma nno, ⁷ ki tuke' ŋɔunñɔ nin u'buk nno ki baa' Yesu saan, ne ki taa' bi'lier ki paan' i'bo, *Yesu jèke'. ⁸ Binib ligol taah bi'lier ki pèreh usen ni. Bitɔb mɔ bereh tifer kí lá pèreh. ⁹ Ne linigol là le usen nin là pe puoli nno wuureh ki teh: «Osana*, *Dafid ya yaabil. Uwien ya mɔnm ñ li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nno bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»

¹⁰ Tɔ, *Yesu tì baa' Yerusalem ni ma nno, ne udu nno ke jènge', binib niireh ki teh: «U le daan be ne?» ¹¹ Ne linigol nno ye: «U yé *Yesu *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà ñen' Nasaret Galile ya tinfenm ni nno ne.»

*Yesu ɲɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo
(Mark 11:15-19; Luk 19:45-48; San 2:13-22)*

¹² *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ne ki ɲɔre' binib bà kuɔreh tiwent nin bà daanh nno ke ki ñen'. Ki tuture' bilikkpendb ya teb nin bà kuɔreh inenjel nno mɔ ya biemu ki gbɔbe'.

¹³ Ne ki tɔke' be ki ye: «Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni

* 21:9 Osana ya tingi si: Uwien si ukpieke ne.

ki ye: «Bi li yin u'duku ikaare ya duku ne,
ama ninbi taah kù ki teh binasub ya tantaanbùol ne.» »

¹⁴ Nen saan ne ijùon nin iwòb bàareh *Yesu saan Uwien ya duku ya luo bo, ne u cèreh ì faakreh. ¹⁵ *Bitòtuàrcienb nin *Yiko ya wònwòknb laa' *Yesu tien' miyòkm ya bont tà nnò, ki cii' mubumu wuureh Uwien ya duku ya luo bo ki teh: «Osana, *Dafid ya yaabil» ma nnò, ne bi'benku ni ben' u'bo. ¹⁶ Ne bi tòke' wò ki ye: «Ŋa ciih mubumu muu lienh ki teh ba ne-εε?» Ne u ye: «N ciih. Na laan kaan' *Uwien ya gbònkù ni nì kele' nà saan ki ye: «Uwien cère' mubumu nin mucenfendmu pèkeh wò nnò ne-εε?» » ¹⁷ *Yesu len' nnò ma nnò, ne ki siere' ki dàan' be, ki ñen' Yerusalem ni, ki jon' ki tì gòn' Betani ya du ni.

Yesu wiε' bukenkenbu buba miñùum

(Mark 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Nì faa', *Yesu liebeh Yerusalem bó ma nnò, ne mikònm cuo' wò. ¹⁹ U laa' bukenkenbu buba se sengbaal, ne u jon' bu'saan, ka laa' kenken bu'bo. U laa' tifer baba ne bu'bo, ne ki tòke' bù ki ye: «Ŋa ji li lùon bil fiebu.» Ne busubu nnò kuore' bu'keke i ya tàan bo.

²⁰ U'panpaankaab laa' nnò ma nnò, ne nì cuo' be miyòkm cèen. Ne bi ye: «O! Be tien' busubu nnò pòk ki kuore' nò nnò?» ²¹ Ne *Yesu ye: «N tòkeh ne imòn ne, ni teke' Uwien ki jin', ka maaleh milele la, ni'mò li fre kí tien nnò. Na yé ni li tien nen baba ne. Ni tòke' lijuəl lie ki ye lè ñ fii kí tì lu miñunciennm ni la, nì li tien nnò ne. ²² Ni miε' Uwien nibonn nà ke ni'kaare ni, ki teke' ki jin' la, u li de ne nè.»

Bi niire' Yesu wà de' wò usen wò ñ tien u teh nà nò

(Mark 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ *Yesu kòn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wòknh binib Uwien ya gber, ne bitòtuàrcienb nin Sufmbe ya cienb nekn' wò ki niire' wò ki ye: «A ñmòbe usen á tien a teh nà nò-òò?»

ημε νε δε' ηε u ya sen-i?» ²⁴ Ne u tōke' be ki ye: «N'mō li niire ne iniire iba kpein ne. Ni fre' ki jiiin' nni la, n'mō li tōke ne n ηmōbe usen wà ki teh n teh nà nō. ²⁵ San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnō, ημε là de' wō usen-i? Uwien bii binib-i?» Nen saan ne bi tōkeh tōb ki teh: «Ti ye Uwien ne de' wō usen la, u li niire te kí ye be tien' ta là teke' wō ki jin'-i? ²⁶ Ti tí ye binib ne de' wō usen la, ti fenge linigol nnō mō, kime bi'ke maaleh ki teh San là yé *Uwien ya ñobonsaknl ne.» ²⁷ Ne bi jiiin' wō ki ye: «Ta ben.» Ne *Yesu mō jiiin' be ki ye: «N'mō ηa ben, ka n tōke ne n ηmōbe usen wà ki teh n teh nà nō mō.»

Ninjieɓ bile ya kpenjenm

²⁸ *Yesu tí len' ki ye: «Maale men kí liike n li tōke ne nà nō ya tingi. Uje uba ne là te ki ηmōbe bijieɓ bile, ne ki tōke' ucien ki ye: «N'buke, jo kí tì sōn bukpaabu ni dinnō.» Ne u ye: ²⁹ «Ma we.» Nì pukn' waamu, ne u lèbre' u 'yenmaale ki jon' ukpaabó. ³⁰ Ne uje nnō jon' uwaal saan ki tōke' mō ki ye: «N'buke, jo kí tì sōn bukpaabu ni dinnō.» Ne u ye: «N'baa, n li jo,» ne ka jon'.» ³¹ Ne *Yesu niire' be ki ye: «Mubumu mule nnō ni, ki le tien' ki'baa yíe nà?» Ne bi jiiin' ki ye: «Ukpíeke nnō.» Ne u ye: «N tōkeh ne imòn ne, *bilēpotekb nin ijenkpend li kpíe kí kō Uwien ya *bel ni nin ne. ³² Kime San baa' ní ki lá wuon' ne usen wà mōn, ne na teke' wō ki jin'. Ama bilēpotekb nin ijenkpend ne teke' wō ki jin'. Nin ni laa' bi teke' wō ki jin' ma ke nnō na lèbre' ni'tetem, ní teke wō kí ji.»

Bikpaab bà bre ya kpenjenm

(Mark 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ «Li cengeh men mikpenjentōm. Udendaan uba ne là te ki ηmōbe bukpaabu, ki caan' bukpaabu nnō ni tisir tà bi taah tu'bii ki ηeh fen nnō, ne ki beke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kua bi li ηmengeh isibii nnō bu'ni, ki caan'

kininbentaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, ne ki bure' usen. ³⁴ Uyo wà isibii nnò tì ben' nnò, ne u sòn' u'tonsònb bikpàab nnò saan, be ñ tì teke wòn ukpèdaan ya bó ní. ³⁵ Bitonsònb nnò tì baa' ma nnò, ne bikpàab nnò cuo' be, ki ñi' uba, ki ku' utò, ki yèke' utò iten. ³⁶ Ne ukpèdaan nnò tí sòn' bitonsòntòb bi yebe ki gèbre' bikpiekb nnò. Ne bikpàab nnò tí tì tien' bi'mò nnò. ³⁷ Ne u fòre' ki sòn' u'bije bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bije ma nnò, bi li tì bo wò ne. ³⁸ Ama bikpàab nnò laa' u'bije we ní ma nnò, ne bi tòke' tòb ki ye: «Wòn ne yé u'faajil, cère men tí ku wò, ñò lifaal nnò ñ juore ti'yaal.» ³⁹ Ne bi cuo' wò, ki ñen' ukpègbe, ki tì ku' wò.» ⁴⁰ *Yesu niire' ki ye: «Tò, ukpèdaan nnò lá baa' ní uyo wà la, u li tien bikpàab nnò mila?» ⁴¹ Ne bitòtuwàrcienb nin Sufmbe ya cienb nnò jii' wò ki ye: «U li ku bibierdenb bugben mikubiern ne, kí taa u'kpàabu nnò kí de bikpetòb be ñ li dienwò wò isibii uyo wà u yíe.»

⁴² Ne *Yesu ye: «Na kaan' *Uwien ya gbònkù ni nì kele' nà saan ki ye:

«Litenl là bidumeb wie' lè nnò,
len ne lá tien' litenkpiekl là cò kuduku nnò ne-εε?

Yonbdaan ne tien' nnò,
ne nì ñmòbe kuñuòrku ti'nun bó.»

⁴³ «Nen ne cère' n tòkeh ne ki teh Uwien li fie u'bel ni'saan, kí taa lè kí de linibol là li teh u yíe nà. ⁴⁴ [Wà ke lu' litenl nnò bo la, u li kòkùò ne. Litenl nnò lu' wà bo la, li li memere wò ne.]»[†]

⁴⁵ Bitòtuwàrcienb nin *Farisienmbe cii' nnò ma nnò, ne ki bende' ki ye *Yesu tòkeh bi ya gber ne. ⁴⁶ Ne bi'nun món be ñ cuo wò, ama bi fenge' linigol nnò, kime linigol nnò tuo' ki ye *Yesu yé *Uwien ya ñòbonsòknl ne.

[†] 21:44 Bi kpié' ki kele' tigbònt tà nnò ya tuba ni migbiirm 44 ña te tu'ni.

22

Tipiikuɔnjier ya kpenjenm
(*Luk 14:15-24*)

¹ *Yesu tí pɔn' bɛ mikpenjenm ki ye: ² «Uwien ya *bɛl naan ubɛr wà tien' u'bijɛ ya piikuɔn, ³ ki sɔn' u'tonsɔnb bɛ ní tì yin binib bà u yíe bɛ ní baa kí lá ji nnɔ nɛ. Bi yin' bɛ, nɛ bi yìe' ka baa'. ⁴ Nɛ u tí sɔn' bitonsɔntɔb bɛ ní tì tɔkɛ bɛ kí ye u bonde' u'jier kɛ ki gben'-a. U kòrɛ' u'najɛ nin u'wenkobr tà gbenge, ki bonde' tibont kɛ ki gben'-a, ki ye bɛ ní baa ní, ⁵ nɛ ba tɔnge'. Biba bure' bi'kpàan bó, bitɔb mɔ bure' bi'kpenkpende. ⁶ Bà sɛn' nnɔ cuo' bitonsɔnb nnɔ, ki jènde' bɛ, ki ku' bɛ. ⁷ Uɛr nnɔ ya benku ni ben' ki gbien', nɛ u sɔn' u'sojambe, bi tì ku' binikub nnɔ, ki sɛ' bi'du. ⁸ Nɛ u tɔkɛ' u'tonsɔnb ki ye: «Upiikuɔn ya jier bonde'-a. Ama binib bà n yin' bɛ nnɔ ɲa kpɛ bɛ ní ji tijier nnɔ. ⁹ Li joh men udu ni nin isennaan, kí tì yin ní ní li lɛ binib bà kɛ, bɛ ní baa kí lá ji upiikuɔn ya jier nnɔ.» ¹⁰ Nɛ u'tonsɔnb nnɔ jon' udu ni nin isennaan, ki tì yin' ní bi laa' bà nnɔ kɛ, bà mɔn nin bà bre kɛ. Nɛ bi baa' ki gbe kuduku kùà bi jinh tijier ku'ni nnɔ.

¹¹ «Uɛr kɔn' wɔ ní liike binib bà baa' bɛ ní ji tijier nnɔ, nɛ ki laa' uje uba ɲa guo upiikuɔn nnɔ ya kpɛlɛr. ¹² Nɛ u niire' wɔ ki ye: «N'jɔ, a tien' mila ki kɔn' ní niɛ saan, ka guo piikuɔn ya kpɛlɛr-i?» Nɛ wa jiin' wɔ. ¹³ Nɛ ubɛr nnɔ tɔkɛ' u'tonsɔnb ki ye bɛ ní cuo wɔ, kí lòlɛ u'nuɔ nin u'taan, kí ñɛn wɔ kí tì wíɛ saali licinñunl ni. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ɲmɔnh inɔgbɛn. ¹⁴ Kime binib bà Uwien yih bɛ nnɔ yebe nɛ, ama u gèndeh bà nnɔ nɛ ɲa yebe.»

Sesa ya lenpolike
(*Mark 12:13-17; Luk 20:20-26*)

¹⁵ Tɔ, *Farisienmbɛ jon' ki tì taan' ki gbiere' ki liike' bi li tien ma kí dele kí cuo *Yesu miyɛnfuom ni. ¹⁶ Nɛ ki sɔn' bi'panpaankaab nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu

saan. Ne bi tì tǎke' wǎ ki ye: «Cenbaa, ti ben ki ye a tǎkeh tǐgbemǎnt ne, ki wǎngēh tē Uwien ya sēn mǎnmǎnm, ka fēngē uba, ka boh uba ki cen' utǎ. ¹⁷ Nen bo, tǎke tē a maaleh ma bo. Ti ηmǎbe usēn tǐ li pēh lēnpo ki dienh ubercien Sesa* bii ta ηmǎbe?»

¹⁸ *Yesu ben bi'cekn kpe ma bo, ne ki tǎke' bē ki ye: «Ninbi iñuǎn ilele ya nibē, bē tien' ni bikreh nni? ¹⁹ Wuǎn nni mēn lēnpo ya likbu.» Bi taa' milikbim miba ki wuǎn' wǎ ne, ²⁰ u niire' bē ki ye: «ηme ya nēnnēnku nin u'yel te mi'bo?» ²¹ Bi ye: «Ubercien Sesa,» ne u ye: «Taa mēn nǎ yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nǎ mǎ yé Uwien yaann kí de Uwien.» ²² Bi cii' nnǎ ma nnǎ, nì cuo' bē miyǎkm cēen, ne bi dǎan' wǎ ki bure'.

Bitenkpiib ya mēkrm ya gber

(Mark 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Nen daali ne Saduseyēnmbe biba baa' *Yesu saan. Ben ne lienh ki teh bitenkpiib ηa n̄ mēkre nnǎ. Bi niire' wǎ iniire ²⁴ ki ye: «Cenbaa, Moyis là len' ki ye: «Unil ya ninje kpo' ki cēre' u'po, ka ηmǎbe buk la, wǎ n̄ kere ukpopii nnǎ, kí maa mubumu kí de u'ninje wǎ kpo' nnǎ.» ²⁵ Tǎ, ninjēb bilole biba ne là te tǐ'ni, ne ukpiēk lá kuǎn' upii, ki kpo' ka maa' buk. Ne ulie kere' ukpopii nnǎ, ²⁶ ki mǎ kpo' ka maa' buk. Wǎ tǎ u'bo nnǎ mǎ tien' nnǎ. Bi'ke bilole tien' nnǎ, ki kpo' ka maa' buk. ²⁷ Ne upii nnǎ mǎ tǐ tonde' ki kpo'. ²⁸ Tǎ, bitenkpiib lá mēkre' uyo wǎ la, ηme li si upii nnǎ? Kimē bi'ke kuǎn' wǎ ki tǐ bǎn' ne.» ²⁹ Ne *Yesu jii'n bē ki ye: «Na ben nǎ kele' *Uwien ya gbǎnku ni, ka ben Uwien ya tuǎm kpe ma bo. Nen ne cēreh ni tǔreh. ³⁰ Bitenkpiib lá mēkre' la, jēb ηa n̄ kuǎn piib, piib mǎ ηa n̄ kun cēr. Bi li te tēn *Uwien ya tondb ne paaki bó. ³¹ Bitenkpiib ya mēkrm mēn la, na kaan' Uwien là tǎke' ne tigber tǎ nnǎ ne-εε?»

* 22:17 Bi là yih Erom yaab ya bērcien kē bercien Sesa ne.

³² U là ye: «Min ne yé *Abraham nin *Isaak nin *Sakob ya Wien.» Uwien ŋa yé tenkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien ne.»

³³ Linigol nno cii' *Yesu tōke' be nno ma nno, ne nì cuo' be miyokm cēen.

Li le wobl yé likpiekl-i?

(Mark 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ *Farisienmbe cii' *Yesu len' ki jin' *Saduseyenmbe, ne ki taan' u'saan. ³⁵ Bi'ni bà ben yiko mōnmōnmōn nno ya uba, nuunh wō í dele kí cuo *Yesu ne ki niire' wō ki ye: ³⁶ «Cēnbaa, yiko ya gbōnku ni, li le wobl cēn' wobl ke wobl-i?» ³⁷ Ne *Yesu tōke' wō ki ye: «*«Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl ke nin a'tetem ke nin a'yenmaale ke.»* ³⁸ Len ne yé liwōbkiekl ki cēn' wobl ke wobl. ³⁹ Liwōbliel naan likpiekl là sō: «Li yíe a'tō ten a yíe a'ba ma bo.» ⁴⁰ Moyis ya gbōnt ke nin *Uwien ya ñōbonsōknb là len' nà ke nno te iwōb ile yà ni sō.»

Uwien ya Nigēndke Kristo nin Dafid ya gber

(Mark 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ *Farisienmbe taan' ma nno, ne *Yesu niire' be ⁴² ki ye: «Ni maaleh *Uwien ya Nigēndke Kristo bo ki teh ba? Ŋme ya yaabil si wō?» Ne bi ye: «*Dafid ya yaabil ne.» ⁴³ Ne u ye: «U yé *Dafid ya yaabil la, nì tien' mila, *Mifuoñaanm là cère' *Dafid yin' wō Yonbdaan-i? Kime *Dafid là len' ki ye:

⁴⁴ «Yonbdaan Uwien tōke' n'Yonbdaan ki ye:

Kèle n'nojie bó,

kí tì baa' uyo wà n li cère á te a'nennēndb ke bo litaal.»

⁴⁵ «*Dafid là yin' Uwien ya Nigēndke Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liebe' ki yé u'yaabil-i?» ⁴⁶ *Yesu len' nno ma nno, uba mōnōn ŋa fre' ki laa' ñōbonl ki jiin' wō. Kí ñe nen daali ma, uba ŋa ji kaabe' ki niire' wō niire.

23

*Li ben men Yiko ya wɔnwɔknb nin Farisienmbe bó
(Mark 12:38-40; Luk 11:43-45; 20:45-47)*

¹ Nɛn saan nɛ *Yesu tɔkɛ' inigol nin u'panpaankaab ki ye: ² «Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe nɛ ɣmɔbe usɛn bɛ n̄ li tɔkeh Moyis ya yiko ya tingi. ³ Nɛn bo, bi tɔkeh nɛ nà kɛ nnɔ, ní li tuonh, kí li teh bi ye ma. Ni n̄n la sɔnh bi sɔnh ma bo, kime bi lienh nà nnɔ ba teh nɛn. ⁴ Bi lùoh ituk yà kpiɛke nɛ ki cèreh binib tukeh, ama ben bugben ɣa toh bɛ n̄ taa bi'nobil mɔnɔn kí mɛ yè. ⁵ Bi teh bi'bont kɛ binib nɛ n̄ li ñuɔreh bɛ. Nɛn bo nɛ bi taah Uwien ya gber ya ñɔbon ki teh itil* iba ni, ì piɛ ki cɛn' bi'tɔb ye, ki ñieh ki piɛndeh bi'lier ya ñɔgben. ⁶ Bi yíe bɛ n̄ li kaah binikpekpiɛkb ya kànkàan nɛ tinacent ni, ki yíe bɛ n̄ li kaah inun bó ya biemu bo itáan ya dur ni, ⁷ ki yíe binib n̄ li gbaandeh ki fuondɛh bɛ mudaamu ni, ki yih bɛ <Cɛnbaa>. ⁸ Ninbi la li nuunh binib n̄ li yih nɛ cɛnbaa, kime ni ɣmɔbe Cɛnbaa uba kpein nɛ. Ni'kɛ yé ninjieɓ nɛ. ⁹ Ni la yih uba ni'baa uɣɛndun wuu ni, kime ni ɣmɔbe Baa uba kpein nɛ, u te paaki bó. ¹⁰ Ni la li nuunh uba n̄ li yih nɛ u'cien, kime ni ɣmɔbe ucien uba kpein nɛ. Wɔn nɛ yé Uwien ya Nigendke *Kristo. ¹¹ Ni'ni wà yé usɛnlier la, wɔ n̄ li yé ni'tonsɔnl. ¹² Wà kpiɛke' u'ba la, Uwien li yuɔn wɔ. Wà jiiin' u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ.»

Ni bre iñuɔn ilele ya nib bo

(Mark 12:40; Luk 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

¹³ *Yesu tí len' ki ye: «Ninbi, *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe, iñuɔn ilele ya nibe, n̄ bre ni'bo, kime ni piɛndɛh bunañɔbu binib la kɔ Uwien ya bɛl ni nɛ. Ninbi ɣa n̄ kɔ len, ka n̄ tuo binib bà yíe bɛ n̄ kɔ nnɔ mɔ n̄ kɔ. [

* ^{23:5} Sufmɛ là kieh Uwien ya gber ya ñɔbon nɛ ki teh itil ni ki kpiɛh bi'yutun.

14 Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibε, nì bre ni'bo, kime ni jinh ki pendeh bikropiib, nε ki kàareh nì wuəkreh, ki lereh ki teh ni yé binimònb nε. Nεn bo nε Uwien li dεre ni'tub kí cεn u li dεre binitòb ya tub ma bo.]†

15 «Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibε, nì bre ni'bo, kime ni cuonh ni'ke saan, ki puonh ikpen, ni'nun món ní lε unil uba kpein mənən kí tien wə unil wà pε yiko bo nε. Ni tì laa' wə la, nε ni teh wə unil wà kpe utudεre umu wà ŋa í kpiin ni bolm mile ki cεn' ninbi.

16 «Ninbi bisenwuənjuañbe, nì bre ni'bo; ni təkheh ki teh: <Unil pole' Uwien ya duku la, na yé niba,> ki liebe' ki teh: <Unil pole' miñðkm mà te ku'ni nno la, wə í tien u pole' ki ye ma nno.> 17 Ninbi ijərjùəñ, ni lε bonn cεn' nitənn-i? Miñðkm nno bii Uwien ya duku kua cère' miñðkm nno yé Uwien yaam-i? 18 Ni tí təkheh ki teh: <Unil pole' Uwien ya ponpuol la, na yé niba,> ki liebe' ki teh: <Unil pole' tibonpukaar tà te li'bo nno la, wə í tien u pole' ki ye ma nno.> 19 Ninbi ijùəñ, ni lε bonn cεn' nitənn-i? Tibonpukaar nno bii Uwien ya ponpuol là cère' tibonpukaar nno yé Uwien yaar-i? 20 Nεn bo, unil pole' Uwien ya ponpuol la, u pole' Uwien ya ponpuol ki kpəbn' nà kε te li'bo nno mə nε. 21 Unil pole' Uwien ya duku la, u pole' Uwien ya duku ki kpəbn' Uwien wà te ku'ni nno mə nε. 22 Unil pole' kutaaku la, u pole' Uwien ya bieki ki kpəbn' Uwien wà kè ki'bo nno mə nε.

23 «Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibε, nì bre ni'bo, kime ni gbiinh ni'ninjo nin ni'ken nin ni'məsiyuole bolm piik nε, ki taah miba ki dienh Uwien, nε ki dàandeh nà yé nibonmònn yiko nno

† 23:14 Bi kpiε' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 14 ŋa te tu'ni.

ni. Nen si: tinimònt nin micεεkm ya muòm nin mitekjim mà mòn. Ni bi li teh nen nε, kí la sunde tibontør tà s'ien' nnò bó. ²⁴ Ninbi bisenwuənjuañbe, ni ceh ki ñendeh uymaŋmaasi nε. Ama ki ji ñuh ki kpəbeh ñəkmaŋmen.

²⁵ «Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibe, nì bre ni'bo, kime ni ñikndeh ki cəndeh isen nin tiyer ya puoli nε. Ama tù gbe ni sun' tibont tà nin ni'nunfəke cəreh ni lenh tà nε. ²⁶ Ninbi Farisienjuənmbe, kpiε men kí cənde tu'benku ni, kí yaan tu'puoli bó mə í wende.

²⁷ «Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibe, nì bre ni'bo, kime ni naan ikul yà bi pende' yè nε. Saali mòn, nε benku ni gbe inikpəb nin tijəknt kε ya bol. ²⁸ Ni'mə te nnò nε. Binib likeh nε la, bi teh ni yé binimònb nε, ama iñuən ilele ya gber nin itùonbiere nε gbe ni'fèl bo.»

²⁹ «Ninbi *Yiko ya wənwəknb nin *Farisienmbe, iñuən ilele ya nibe, nì bre ni'bo, kime ni meh *Uwien ya ñəbonsəknb bà là te uyo bo nnò ya kul nε, ki məngreh binimònb ya kul, ³⁰ nε ki lienh ki teh: «Ti bi là te ti'yaajeb ya yo la, ta bi li tuo tinbi nin ben í kpaan buñəbu kí ku *Uwien ya ñəbonsəknb.» ³¹ Ni lienh nà nnò nε wəngɛh ki teh ni yé binib bà là ku' *Uwien ya ñəbonsəknb nnò ya yaabii. ³² Ni'yaajeb là sən' itùonbiere yà nnò, sən men kí tonde yè. ³³ Iwε ninbi, ni yé iwaaleb nε, ni li tien mila kí ñε utudere wà li tu nε umu wà ŋa í kpiin ni? ³⁴ Nen bo nε n li sən *biñəbonsəknb nin biyenfodenb nin *Yiko ya wənwəknb ni'saan. Ni li ku biba, kí kpe bitəb idəpənpən bo, kí ñì bitəb mə inaləbe ni'táan ya dur ni, kí li tuənh idu ki jəndeh be. ³⁵ Nen nε cère' Uwien li dère ni'tub binib bà bi là ku' be ba bii' niba nnò ke bo, kí cin unimən Abel, ki tì baa' Baraki ya bije Sakari, wà ni là ku' wə Uwien ya duku ya dubenku nin Uwien ya ponpuol ya sesieke nnò. ³⁶ N təkɛh

nɛ imòn nɛ, Uwien li dere fɛnfɛnnɔ ya nib ya tub tibont nɔ kɛ bo.»

*Yesu kpɛndeh Yerusalem bo
(Luk 13:34-35)*

³⁷ Nɛ ki ye: «Yerusalem, Yerusalem, a kuuleh *Uwien ya ñɔbonsɔknɔ, ki yèkreh u sɔnh binib bà a'saan iten ki kuuleh bɛ. Uyo kɛ n là yíe í taan a'nib n'ba saan ten ukuoñɔ taakeh u'bumu u'fiɛbe ni ma bo, nɛ ba tuo'. ³⁸ Liike men Uwien sɛln' nɛ ni'kɔnkuɔn ma. ³⁹ N tɔkeh nɛ nɛ, na ji li lɛ nni kí tì baa uyo wà ni li len ki ye: «Uwien ya mɔnm í li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nɔ bo.» »

24

*Bi lá li bere Uwien ya duku
(Mark 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñɛn' ki joh, nɛ u'panpaankaab nɛkn' wɔ ki wuɔn' wɔ bi men' Uwien ya duku ma bo. ² Nɛ u ye: «Ni laa' tibont tuu kɛ-a? N tɔkeh nɛ imòn nɛ, kuduku kuu nɔ ya tenl liba mɔnɔn ɲa lá li juore kí li pɛ tɔl bo, bi lá li bere ku'kɛ nɛ.»

*Ijɛnd ya yo lá li te ma bo
(Mark 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Yesu jon' ki tì kèle' Olifi ya siin ya juɔl bo, nɛ u'panpaankaab baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke tɛ, tibont nɔ kɛ lá li tien uyo wà. Ku lɛ diɛku ba li wuɔn tɛ kí ye nì kpaan' a'babaayo nin uɲɛndun ya gbenm-i?» ⁴ Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li ben men, ki la cère uba í tuln nɛ. ⁵ Kime binib lá li baa ki yebe, kí li ɲmɔbe n'yel ki teh bi yé Uwien ya Nigɛndkɛ Kristo nɛ, kí tuln binib bi yebe. ⁶ Ni li cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm bii fɔnfɔkm. Cuo men ni'ba, ki la cère ni'fèl í li tiinh, kime ti ya bont kɛ li tien nɛ kí yaan, na laan yé gbengbenyo. ⁷ Linibol liba li jèke linibotɔl. Libel liba ya nib mɔ li jèke libetɔl yaab. Mikònm li lu idu ya yebe ni,

kitink li jènge bùol, bùol. ⁸ Nèn ke li te ten imerwien ya cincinm nɛ.

⁹ «U ya yo nɛ bi lá li cuo nɛ, kí jènde nɛ, kí ku nɛ. Min bo nɛ inibol ke li nɛn nɛ. ¹⁰ U ya yo nɛ binib bà yebe li wɛ n'sɛn, kí li kuɔreh tɔb, kí li nɛn tɔb. ¹¹ Bitonnenñɔbonsɔknb li baa ki yebe kí lere binib bi yebe. ¹² Itùonbiere li yɛbreh ki joh nɛ. Nèn nɛ li cère binib bà yebe ya yíem n̄ waake. ¹³ Ama wà ke li mìnde kí li òmòòmòbe kí tì fòre nnɔ, wɔn nɛ li òmɛre. ¹⁴ Bi li kpaande *Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt tuu uɲendun ke ni inibol ke n̄ cii, nɛ kí yaan uɲendun n̄ gben.»

Nibonn nà òmòbe ijuɔke ya gber

(Mark 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵ «Tɔ, ni li ɛ ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà ke mɔn nnɔ se Uwien ya duku ya dubenku ni ten *Uwien ya ñɔbonsɔknl Danièl là len' nibonn nnɔ bo ma bo.» (Wà ke kàanh la, wɔ n̄ li ciuh ni'tingi.) ¹⁶ Uyo nnɔ lá baa' la, binib bà te Sude ya tinfenm ni nnɔ, be n̄ sɛn kí jo ijuɔn bó. ¹⁷ Wà te kudulekaaku ya paaki la, u la jiiere kí kɔ iden ni, kí taa niba. ¹⁸ Wà mɔ te ikpàan bó la, u la ji n̄ liebe kí kun, wɔ n̄ tì taa u'liergbenku. ¹⁹ U ya yo bipiib bà punbe nin bà òmòbe mubumu mùa òaanh, li òmòbe micɛɛkm nɛ. ²⁰ Li kàareh mɛn, Uwien la cère ní sɛn kusenañuɔku bii *Saba ya daali. ²¹ Kime binib li ji ijend kí gbien. Haali uɲendun ya cincinm, kí lá baa fɛnfennɔ, nib òa laan jin' i ya jend ya bol, ka ji li li ji yè fiebu. ²² Uwien òa bi kùore' ijend nnɔ ya wien bo la, uba mɔnɔn òa bi li òmɛre. U gènde' binib bà nnɔ bo nɛ cère' u kùore' iwien nnɔ bo.

²³ «U ya yo unil tɔke' nɛ ki ye: «Liike mɛn, *Uwien ya Nigendke Kristo te niɛ saan» bii, «u te niɛ bó» la, ni la tuo. ²⁴ Kime bitonnenmɔnkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigendke Kristo nɛ. Bitɔb li ye bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb nɛ. Bi li tien micincilm ya bont nin miyɔkm

ya bont, kí tuln binib. Bi li nuunh nì tuo' la, be í tuln Uwien gènde' binib bà nnò mənən nɛ. ²⁵ Li ben mən, n kpiɛ' ki təkɛ' nɛ tigber nnò ɲɔ.

²⁶ «Nɛn bo, bi təkɛ' nɛ ki ye: <Liike mən *Kristo te kupenpelku ni> la, la jo mən. Bi tí təkɛ' nɛ ki ye: <U buɔ niɛ saan> la, la teke mən kí ji. ²⁷ Utɛmɛkndɛ ñɛh lenpuoli bó ki tì bàareh nintuɔli bó ma bo nnò, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nnò nɛ. ²⁸ «Liwɛnkpil te nà saan la, inɛnyobl taakeh nɛn saan nɛ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gber

(Mark 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ «I ya dɛn ya jɛnd gɛ̀bre' la, i ya tàan bo,
 <uwien li biike,
 uɲmaal ɲa ji li wien,
 inɲaabii li cecere kí lu,
 tibont tà ɲmɔbe mituɔm paaki bó li jɛ̀nge.»

³⁰ U ya yo bi li lɛ Unil ya Bijɛ ya diɛku te paaki bó ní. Nɛ inibol yà kɛ te utingben bo nnò í muɔ kí kpiɛnde. Bi li lɛ *Unil ya Bijɛ te titɛwɔlgbont ni ki we ní, ki ɲmɔbe ukpiɛke nin ufaa ki gbien'. ³¹ Linatunciɛnɛl li muɔ uyo wà nnò, u li sɔn u'tonsɔnb Uwien ya tondb be í jo lenpuoli nin nintuɔli nin uɛɛn nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí tì baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà nnò kɛ.»

Bukenkenbu ya kpenjɛnm

(Mark 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² «Bukenkenbu ya tetem yé mikpenjɛnm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben ki teh tifer la, ni ben ki ye nì nɛke uñalɛnd nɛ.* ³³ Nnò nɛ, ni lá laa' nɛn kɛ la, ní li ben kí ye *Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ɲɔ†. ³⁴ N təkɛh nɛ imɔ̀n

* ^{24:32} Sufmbɛ donbó ya kenkende teh nnò nɛ. † ^{24:33} Bi li fre kí lɛbre Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'nañuɔn saan ɲɔ kí yé nà li tien nnò ya yo baa' ɲɔ, nì li tien nɛ.

nɛ, tibont nnɔ kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnɔ ya nib biɛ ɲa laan kpo' ki gben'. ³⁵ Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gber tun ɲa ɲmɔbe tù ní gben.»

Uba ɲa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní

(Mark 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶ «Ama uba ɲa bɛn tibont nnɔ li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ɲa bɛn. U'Bijɛ mɔ ɲa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn. ³⁷ *Nowe ya yo là te ma bo nnɔ, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nnɔ nɛ. ³⁸ Nowe ya yo, uyo wà miwuɔm ɲa laan là jin' kitink nnɔ, binib là jinh nɛ ki ñuh, bijɛb kuɔndɛh bipiib, bipiib mɔ kunh ticer, ki tì baa' lidaali là Nowe kɔn' buñɛrciɛnbu. ³⁹ Ba là bɛn ki ye niba li tien bɛ, ki tì baa' uyo wà miwuɔm kun' nin bi'kɛ. Uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nnɔ, nì li te nnɔ nɛ. ⁴⁰ U ya yo, bijɛb bile li bɔ bukpaabu ni, bi li taa uba kí dàan utɔ. ⁴¹ Bipiib bile li nàanh unɛgɔn uba bo, bi li taa uba kí dàan utɔ. ⁴² Nɛn bo, la gɔh mɛn, kime na bɛn lidaali là Yonbdaan li baa ní. ⁴³ Ni bɛn ki ye ududaan bi bɛn uyo wà unasu li baa la, wa bi li dɔ ki gɔh, u bi li kɛ ki gu nɛ nasu la kɔ u'den. ⁴⁴ Nɛn bo, ni'mɔ ní bonde kí li gu, kime uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijɛ li baa ní nnɔ, u ya yo nɛ u li baa ní.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gber

(Luk 12:41-48)

⁴⁵ «U lɛ tonsɔnl ba nɛ ɲmɔbe mibɛnm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa de' wɔ ticiɛnt wɔ ní li likɛh u'den yaab, kí li loh bɛ tijier uyo wà nì kpɛ nɛ. ⁴⁶ Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nnɔ li'donbó la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugbɛn bo. ⁴⁷ N tɔkɛh nɛ imɔn nɛ, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ ní li likɛh u'bont kɛ. ⁴⁸ Ama utonsɔnl nnɔ bre la, u li maale u'fɛl ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔkɛ, ⁴⁹ nɛ kí cin kí li ñih u'tonsɔntɔb, ki pɛ bidɛyib bo, ki jinh, ki ñuh. ⁵⁰ Utonsɔnl nnɔ ya cɛnbaa li baa ní

lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa ní. ⁵¹ U li bien u'gbenent cɛen kí cèrè wɔ́ n̄ lɛ iñuɔn ilele ya nib li lɛ utudere wà nnɔ. Nɛn saan nɛ u li te ki muɔh, ki ñmɔnh iñɔgben.»

25

Bijefɛnb piik ya kpenjenm

¹ «Tɔ, Uwien ya bel li naan bijefɛnb piik bà taa' bi'fr, bɛ n̄ tì tuobe wà ñmɔbe upiikuɔn nnɔ usen bó nɛ.* ² Bi'ni bijun yé ijɔr, nɛ bijun mɔ yé bicekn̄b. ³ Ijɔr nnɔ taa' bi'fr, ka take kpɔm. ⁴ Bicekn̄b nnɔ taa' bi'fr, ki take mikpɔm mɔ ki kpaabe. ⁵ Piice nnɔ wuɔke' ma nnɔ, migùɔnm cuo' bɛ nɛ bi gùɔn'.

⁶ «Kuyɔku ya siik, nɛ bi cii' bi wuureh ufaa bo ki teh: <Liike mɛn, piice nɛkn' ní ñɔ. Ñɛ mɛn kí tuobe wɔ́ usen bó.> ⁷ Nɛ bijefɛnb piik nnɔ kɛ finde', ki bondeh bi'fr. ⁸ Nɛn saan nɛ ijɔr ijun nnɔ tɔke' bicekn̄b bijun nnɔ ki ye: <Pu tɛ mɛn mikpɔm, ti'fr benh yè n̄ kpiin nɛ.> ⁹ Nɛ bicekn̄b nnɔ ye: <Nì yé fɛnm! Ti'kpɔm ña n̄ baa tinbi nin ninbi kɛ. Li joh mɛn bà kuɔreh mikpɔm saan kí tì dɛ.> ¹⁰ Bi bure' bɛ n̄ tì dɛ, nɛ piice baa' ní. Nɛ bicekn̄b bijun bà bonde' nnɔ paan' piice nnɔ bo, ki kɔn' bi teh nà saan upiikuɔn nnɔ, nɛ bi piin'.

¹¹ «Tɔ, ijɔr nnɔ mɔ lá baa' ní, nɛ ki ye: <Cɛnbaa, Cɛnbaa, piire tí kɔ.> ¹² Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: <N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ma ben nɛ.>

¹³ «Nɛn bo, la gɔh mɛn! Kime na ben lidaali là bii uyo wà nɛ.»

Bitonsɔnb bita ya kpenjenm
(Luk 19:11-27)

---

* ^{25:1} Uyo bo, *Sufmɛ ya piikuɔndaali, piice nin u'yul nɛ là tì n̄ jo kí taa u'jekpen kí tì kuɔn.

¹⁴ «*Uwien ya bel tí naan uje wà joh usen, ki yin' u'tonsɔnb ki taa' u'faal ki de' bɛ nnɔ nɛ. ¹⁵ U taa' milikbim itur iɲun ki de' uba, ki taa' itur ile ki de' utɔ, ki taa' liturl liba ki de' utɔ mɔ. U de' bi'kɛ bi li fre kí sɔn ma bo nɛ, nɛ ki pɔk ki siere' ki bure'. ¹⁶ Wà teke' itur iɲun nnɔ, i ya tãan bo nɛ u tien' ukpenkpende, ki laa' kpele itur iɲun ki pukn'. ¹⁷ Wà teke' itur ile nnɔ mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur ile ki pukn'. ¹⁸ Ama wà teke' liturl liba nnɔ jon' ki tì gbin' kubùoku, nɛ ki taa' u'cɛnbaa ya likbim nnɔ ki subn'.

¹⁹ «Nì tete, nɛ bitonsɔnb nnɔ ya cɛnbaa lá liebe' ní, ki yíe wɔ́ rí bende u'faal kpɛ ma bi'saan. ²⁰ Nɛ utonsɔnl wà là teke' itur iɲun nnɔ tuke' ní, itur iɲun ki pukn', ki lá tɔke' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, a là de' nni itur iɲun nɛ. Liike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur iɲun ki pukn', yin sɔ.» ²¹ Nɛ u'cɛnbaa ye: «Nì mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ɲɛ tibont tà yebe ya cɛn. Dɛn kí li poknh nin nni.» ²² Nɛ utonsɔnl wà là teke' itur ile nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, a là de' nni itur ile nɛ. Liike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur ile ki pukn', yin sɔ.» ²³ Nɛ u'cɛnbaa ye: «Nì mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn nɛ, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ɲɛ tibont tà yebe ya cɛn. Dɛn kí li poknh nin nni.» ²⁴ Nɛ utonsɔnl wà là teke' liturl liba nnɔ mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, n bɛn a'bó a'gber faa nɛ. Ʋa bule' nà saan la, a ceh nen saan nɛ. Ʋa cokn' nà saan la, a woreh nen saan nɛ. ²⁵ Nɛn nɛ cèrɛ' n sɛn' bujewanbu, ki taa' a'likbim, ki gbin' kubùoku ki subn'. Liike, a'likbim sɔ.» ²⁶ Nɛ u'cɛnbaa ye: «Utonsɔnbierɔ sin, ukpaayuon sin, a len' ki ye a bɛn n'bó, ki ye ma bule' nà saan la, n ceh nen saan nɛ, ma cokn' nà saan la, n woreh nen saan nɛ. ²⁷ A bɛn nnɔ ma nnɔ, bɛ tien' ɲa nín taa' n'likbim ki tì ble' banki ɲɔ n lá baa ní la, rí le n'likbim nin kpele kí pukn-i?» ²⁸ Nɛ ki ye: «Fie mɛn u'turl liba nnɔ, kí taa kí pukn wà ɲmɔbe itur

piik nnɔ. ²⁹ Kime wà ke ɣmɔbe la, bi li pukn wɔn nɛ, wɔ n̄ li ɣmɔbe ki gbien'. Wà ɣa ɣmɔbe la, bi li tonde kí fie u ɣmɔbe nà waamu nnɔ mɔnɔn nɛ. ³⁰ Utonsɔnbiero wɔ wɔn, wa ɣmɔbe kpele; ñien wɔ men kí tì wie saali licinñunl ni. Nen saan nɛ u li te ki muɔh, ki ɣmɔnh iñɔgben.»

Unil ya Bijɛ li bu binib tibuur

³¹ «*Unil ya Bijɛ li baa ní, ki li tɔke nin Uwien ya tondb ke. U ya yo nɛ u li ɣmɔbe ukpieke ki gbien', kí kèle u'berbiek bo ten ubercien. ³² Bi li taan uɣendun ya nib ke u'nun bó, nɛ wɔ n̄ bore be ten upekpaal boreh ipe nin iwɔb ma bo, ³³ kí taa ipe kí jon n'nojie bó, kí taa iwɔb kí jon u'nɔgen bó. ³⁴ Nen saan nɛ ubercien li tɔke bà te u'nojie bó nnɔ kí ye: <Ninbi bà n'Baa tien' nɛ u'mɔnm nnɔ, den men kí lá ji libel là u là bonde' lè ki ble' nɛ haali uɣendun ya cincinm nnɔ. ³⁵ Kime mikònm là cuo' nni, nɛ ni de' nni tijier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ ni de' nni miñunm n ñun'. N là yé ucaan, nɛ ni teke' nni. ³⁶ N là te liñil, nɛ ni de' nni tiwengolkaar n gole'. N là bun, nɛ ni baa' ki lá fuonde' nni. N là te lipekl ni, nɛ ni baa' n'saan.» ³⁷ Nɛ binimɔnb nnɔ li niire nni kí ye: <Yonbdaan, u ɛ yo ba nɛ ti là laa' ɣɛ mikònm ɣmɔbe ɣɛ, ti de' ɣɛ a jin'-i? Ki laa' ɣɛ uñuñun ɣmɔbe ɣɛ, ti de' ɣɛ a ñun'-i? ³⁸ Ki laa' ɣɛ a yé ucaan, ti teke' ɣɛ? Ki laa' ɣɛ a te liñil, ti de' ɣɛ tiwengolkaar a gole'? ³⁹ Ki laa' ɣɛ a bun bii a te lipekl ni, ti baa' ki lá fuonde' ɣɛ?» ⁴⁰ Nɛ ubercien li jiiin be kí ye: <N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ni là tien' nnɔ ki de' n'yaab ibaan nnɔ ma nnɔ, ni tien' ki de' min nɛ.»

⁴¹ «Nɛ kí tɔke bà te n'ɔgen bó nnɔ kí ye: <Ninbi bà Uwien wie' nɛ miɣuum nnɔ, jende men n'saan, kí tì kɔ Uwien sère' umu wà wa n̄ kpiin, ki ble' usenpol nin u'tondb nnɔ ni. ⁴² Kime mikònm là cuo' nni, nɛ na de' nni jier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, nɛ na de' nni ñunm n ñun'. ⁴³ N là yé ucaan, nɛ na teke' nni. N là te liñil, nɛ na de' nni wengolkaar n gole'. N là bun bii n là te lipekl ni, nɛ

na baa' ki lá fuonde' nni.» ⁴⁴ Ne bi'mo li niire nni kí ye: «Yonbdaan, u le yo ba ne ti là laa' ne, mikònm ñmòbe ne bii uñuñun ñmòbe ne bii a yé ucaan bii a te liñil bii a bun bii a te lipekl ni, ne ta tore' ne?» ⁴⁵ Ne n li jiin bi'mo kí ye: «N tókeh ne imòn ne, na là tore' n'yaab ibaan nno ma nno, na tore' min ne.» ⁴⁶ Bi li le utudere wà ña ñmòbe gbenm. Ama binimònb nno ben li le limiel là ña ñmòbe gbenm ne.»

26

Bi kpaan' iye be ní ku Yesu

(*Mark 14:1-2; Luk 22:1-2; San 11:45-53*)

¹ Uyo wà *Yesu len' ni'ke ki tì gben' nno ne ki tóke' u'panpaankaab ki ye: ² «Ni ben ki ye iwien ile gèbre' la, tinbi Sufmbe li jele ti'Pak ya nacenku. U ya yo ne bi li taa Unil ya Bijé kí ñukn binib, be ní tì kpe wò udòpònpòn bo.»

³ Tò, bitòtuòrcienb nin Sufmbe ya cienb taan' bitòtuòrcienb ya cien Kayif den u luo bo ⁴ ki kpaan' iye ki ye bi li bòle ne kí cuo Yesu, kí ku wò. ⁵ Ne ki tókeh tób ki teh: «Ti la cuo wò men kunacenku nno ya yo. Ti cuo' wò u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lefina

(*Mark 14:3-9; San 12:1-8*)

⁶ *Yesu là te Betani ya du ni, Simòn, ujend den. ⁷ U jinh uyo wà nno ne upii uba kòn' ní ki tuke lefina uba u'daaku faa cèen alabaat* ya dingl ni, bi yih lefina nno naar. Upii nno taa' lefina nno ke ki wuwule' *Yesu ya yul bo. ⁸ U'panpaankaab laa' nno ma nno ne bi'benku ni ben', ne bi ye: «Be tien' u ñènde' lefina wuo nò? ⁹ Ti bi li fre kí kuore wò kí le ilike yì ní li yebe kí taa kí de bijiinb-al!»

¹⁰ *Yesu bende' bi lienh nà bo, ne ki tóke' be ki ye: «Be tien' ni ñaabeh upii wuo ya yenm nò nno? U tien' nni nà

* ^{26:7} Alabaat yé litenl liba ya bol ne li'daaku faa cèen.

møn nɛ. ¹¹ Bijiinb lì li te ni'saan uyo ke nɛ; ama min ɲa ní li te ni'saan uyo ke. ¹² U taa' lɛfina wuɔ ki wule' n'gbenent bo ma nnɔ, u bonde' n'subm nɛ. ¹³ N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uɲɛndun ni nà saan ke nnɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ɲɔ binib ní li tien u'bó.»

*Sudas yíe wɔ ní kuɔre Yesu
(Mark 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' *bitɔtuɔrcienb saan, ¹⁵ ki tì niire' bɛ ki ye: «N taa' *Yesu ki ɲukn' nɛ la, ni li de nni ba?» Nɛ bi kaan' ilike ya kur pita ki de' wɔ. ¹⁶ Nɛn daali nɛ u cin' ki nuunh u li ñɛ isen yà kí taa *Yesu kí ɲukn bɛ.

*Yesu nin u'panpaankaab jele' Pak ya nacenku
(Mark 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)*

¹⁷ Kpɔnɔ wà ɲa ɲmɔbe ñɔke ya nacenku ya cincindaali, nɛ *Yesu ya panpaankaab nɛkn' wɔ ki niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ɲɛ Pak ya nacenku ya jier lɛ saan-i?» ¹⁸ Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ní jo udu bó udaan uba saan, kí tì tɔke wɔ ki ye: <Ti' Cɛnbaa ye u'yo baa'-a, wɔn nin u'panpaankaab li baa kí lá ji Pak ya nacenku ya jier a ya den nɛ.> » ¹⁹ Nɛ u'panpaankaab tien' u tɔke' bɛ ma bo, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

²⁰ Nì juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ kɛlɛ' ki jinh. ²¹ Bi jinh uyo wà nnɔ, nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ni'ni uba li kuɔre nni.» ²² Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi'ke niireh wɔ jeje ki teh: «Yonbdaan, n teh min ɲa ñí-a?» ²³ Nɛ u ye: «Min nin wà taan' ki paan' lisenl ni nɔ nɛ li kuɔre nni. ²⁴ Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nì kele' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ, nì bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nì bi li tu.» ²⁵ Nɛ Sudas wà li kuɔre wɔ nnɔ mɔ niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n teh min ɲa ñí-a?» Nɛ *Yesu ye: «A ye nnɔ.»

*Yonbdaan ya jier**(Mark 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt 11:23-25)*

²⁶ Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn kí ηmɔn, nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.» ²⁷ Nɛ ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Ni'kɛ ní ñu mɛn, ²⁸ nà sɔ yé n'sèm. Mɛn nɛ wɔngɛh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiɛku. Mì li puube binib bà yebe ya kpɛle bo ηɔ Uwien ní fère bɛ bi'biere. ²⁹ N tɔkeh nɛ nɛ, ma ji li faa kí ñu daam†, haali kí tì baa lidaali là min nin ninbi li liebe kí taan kí ñu mè midɛfɛnm n'Baa ya bɛl ni.»

³⁰ Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben', nɛ ki ñɛn' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo.

Yesu tɔke' Pier ki ye u li niɛ kí ye wa bɛn wɔ

(Mark 14:27-31; Luk 22:31-34; San 13:36-38)

³¹ Tɔ, *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Kuñɔnku kuu nɔ, nà li tu nni nnɔ li cère ni'kɛ ní sɛn kí dàan nni, kime nì kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N li ku upekpaal, nɛ upepeke kɛ ní yere.» ³² Ama uyo wà n li mekre bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nɛ kí jo Galile.» ³³ Nɛ Pier tɔke' wɔ ki ye: «Nà li tu ηɛ nnɔ li cère bi'kɛ ní sɛn kí dàan ηɛ mɔnɔn la, min ηa ní sɛn kí dàan ηɛ fiebu.» ³⁴ Nɛ *Yesu ye: «N tɔkeh ηɛ imɔn nɛ, kuñɔnku kuu, a li niɛ bolm mita kí ye ηa bɛn nni nɛ kí yaan ukuoje ní muɔ.» ³⁵ Nɛ Pier ye: «Haali bi li ku min nin sin kɛ mɔnɔn la, ma ní niɛ kí ye ma bɛn ηɛ.» Nɛ u'panpaankaab kɛ mɔ len' nnɔ.

Yesu kàare' niba saan bi yih nè Getsemani

(Mark 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tì baa' niba saan, bi yih nè Getsemani. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Juore mɛn niɛ saan, ní

† ^{26:29} Midaam nnɔ yé isibii ya daam mà bi yih mè fɛn nnɔ nɛ.

jende kí tì kàare.»³⁷ Nε ki taa' Pier nin Sebede ya bijieɓ bile ki bure'. Bujewaanbu cin' ki kòh wə nε u'yenm saah,³⁸ nε u tɔke' be ki ye: «N'yenm saa' ki tì kende' ten mikuum ne benh nin nni. Ni'mò ní juore nie saan, ki la gòh.»

³⁹ U jende' waamu, nε ki pùon', ki kàareh ki teh: «O, n'Baa, nì tuo' la, á cère ijend yie ní jende nni. Ama la cère nè ní li yé min yíe ma bo, cère nè ní li yé sin yíe ma bo.»

⁴⁰ U liebe' ní u'panpaankaab bita nnò saan, ki laa' bi dɔ ki gòh nε, nε u tɔke' Pier ki ye: «O! Na ní fre kí la gùon kukurku kuba mənən-ii? ⁴¹ La gòh men, kí li kàareh ɲɔ ki la lu biikm ni. Ni'yenm yíe, ama mituəm nε pɔre' nε.»

⁴² Nε ki tí jende' waamu, ki kàare' nle bo ki ye: «O, n'Baa, na ní tuo á jende n'saan ijend yie nɔ la, cère a'yíem ní tien.»

⁴³ U tí liebe' ní u'panpaankaab bita nnò saan, ki laa' bi tí gòh nε, kime migùonm nε ñònde' be.

⁴⁴ Nε u dàan' be, ki tí jende' waamu, nε ki kàare' nta bo nin i ya ñòbonbaab. ⁴⁵ U tí liebe' ní u'panpaankaab nnò saan, nε ki tɔke' be ki ye: «Ni bie ki fuoreh nε ki gòh-a! Uyo nekn' ní ɲɔ! Bi li taa Unil ya Bijε kí ɲukn bibierdenb.

⁴⁶ Fii men tí jo. Liike men, wà kuɔre' nni nnò nekn' ní ɲɔ.»

Yesu ya cuom

(Mark 14:43-50; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

⁴⁷ U laan bie ki lienh nε Sudas u'panpaankaab piik nin bile nnò ya uba baa' ní nin linigocienl bi tuke mujusiemu nin ilenben. Bitətuərcienb nin Sufmbe ya cienb nε sən' be ní. ⁴⁸ Sudas wà kuɔre' *Yesu nnò tɔke' linigol nnò ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tì ləkn' wà la, wən nínɔ, ní cuo wə.»

⁴⁹ U pək ki cuon' ki nekn' Yesu, nε ki ye: «Cenbaa, n fuondeh ɲε,» nε ki ləkn' wə. ⁵⁰ Nε *Yesu tɔke' wə ki ye: «N'jɔ, tien a baa' á tien nà.»

Nen saan nε binib nnò nekn' ki lá cuo' Yesu. ⁵¹ Bà te Yesu saan nnò ya uba nère' u'jusiek ki ge' ki paare' bitətuərcienb ya cien ya tonsənl uba ya tubl. ⁵² Nε *Yesu tɔke' wə ki ye:

«jiin a'jusiek nnɔ kɪ cùɔn ki'tuaku ni, kime wà ke kuuleh nin kijusiek la, kijusiek ne li ku u'mɔ. ⁵³ Ɔa ben ki ye n miɛ' n'Baa Uwien la, u li sɔn ní u'tondb icek icek piik nin ile n'saan fɛnfɛnnɔ-ɔɔ?‡ ⁵⁴ N tien' nnɔ la, nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ li tien mila kí tien-i?»

⁵⁵ Nen saan ne u tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilɛnben ní lá cuo nni ten n yé udukond ne-a! N là kaah idaan ke *Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib, ne na cuo' nni u ya yo. ⁵⁶ Nen ke tien' ɔɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kele' nà *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nè í tien ne.»

Nen saan ne u'panpaankaab ke sen' ki dàan' wɔ.

Sufmbe ya buur ya cekl yaab bun' Yesu tibuur

(*Mark 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24*)

⁵⁷ Binib bà cuo' *Yesu nnɔ taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien Kayif den, *Yiko ya wɔnwɔknb nin Sufmbe ya cienb taan' nà saan nnɔ. ⁵⁸ Pɛr pɛ *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm, ki tì baa' bitɔtuɔrcienb ya cien den ne ki kɔn' ki tì kèle' biguguurb saan, wɔ í liike nì li gben ma bo. ⁵⁹ Bitɔtuɔrcienb nin tibuur ya cekl yaab ke nuunh bi li dule kutonnenku kùa bo kí biin Yesu ɔɔ kí ku wɔ ne. ⁶⁰ Nin binib baa' ki lá nen' u'bo kutonnenku ki yebe ma ke nnɔ, ba laa' u'biil. Mifɔfɔrm ne biñɔɔmaadenb bile baa' ⁶¹ ki lá len' ki ye: «Uje wɔ len' ki ye: «N li fre kí bere Uwien ya duku, kí liebe kí me kù iwien ita.» »

⁶² Ne bitɔtuɔrcienb ya cien fii' ki sere', ki tɔke' *Yesu ki ye: «Ɔa í len kí jiin-ii? Ɔa ɔmɔbe tuba á len kí jiin binib bà biindeh ɔɔ nɔ-ɔɔ?» ⁶³ *Yesu ɔmin, ne bitɔtuɔrcienb ya cien tɔke' wɔ ki ye: «Uwien wà fuobe ya yel bo, a yé Uwien ya Nigendke Kristo, ki yé Uwien ya Bijɛ ne la, tɔke te.»

⁶⁴ Ne *Yesu ye: «Sin ne ye nnɔ. Ama n tɔkeh ne ne, kí

‡ 26:53 Erom ya sojacekl liba ya sojambe là li baa ten itur iluob.

ñe fenfennó kí taa kí li joh, ni li le Unil ya Bijé ké Uwien, mituóm ké ya daan ya jie bó, ki li le wə titewəlgbont ni paaki bó, u we ní.»

⁶⁵ U len' nnó ma nnó, ne bitətuərcienb ya cien kere' wən bugben ya lierl,[§] ne ki ye: «U suke' Uwien ne. Ta ji nuunh m̀nkunl. Ni cii' u suke' Uwien ma bo. ⁶⁶ Ni maaleh mila?» Ne bi ye: «U kpɛ mikuum ne.»

⁶⁷ Nen saan ne bi cəreh u' nun bó tiñinsent, ki kureh wə, ne bitəb mə kpəbreh wə itenpɛ, ⁶⁸ ki təkheh wə ki teh: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo la, bukɛ wə ñi' ɲɛ.»

Pier nié' ki ye wa ben Yesu

(*Mark 14:66-72; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27*)

⁶⁹ Tə, Pier ké uluo bo, ne upiitonsənl uba baa' ki lá təkhe' wə ki ye: «A' mə là te nin Galile ya *Yesu wuə ne.» ⁷⁰ Ne Pier nié' bi'ke ya nun bó ki ye: «Ma ben a ye á ye bà.» ⁷¹ U joh bunañəjebu bó, ne upiitonsəntə laa' wə, ki təkhe' binib bà te ni'saan nnó ki ye: «Uje wuə mə là te nin Nasaret ya *Yesu ne.» ⁷² Ne u tí nié' ki pole' ki ye: «Ma ben uje bugben.»

⁷³ Nì pukn' waamu, ne binib bà te ni'saan nnó baa' ki lá təkhe' wə ki ye: «Nì yé im̀n ne, a' mə yé *Yesu yaab ya uba ne; a' lenm ne wəngheh a yé nà bó yə.» ⁷⁴ Ne Pier cin' ki nieh ki poleh ki teh «Ma ben uje wuə nɔ. N nen' la, Uwien la daan nni.» Ne ukwoje pək ki muə' i ya t̀aan bo. ⁷⁵ Nen saan ne Pier tiere' *Yesu bi təkhe' wə ma ki ye: «A li nie bolm mita kí ye ɲa ben nni ne kí yaan ukwoje n̄ muə nnó.» Ne ki ñen' saali, ki t̀i muə' ki gbiende' cɛen.

27

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur

(*Mark 15:1; Luk 23:1-2; San 18:28-32*)

[§] 26:65 Sufmbɛ bo kí kere lilierl ya tingi si: unil ya benku ni ben' bii u te uyensaa ni ne.

¹ Nì faa' kutenɲesɔnsɔnku, nɛ bitɔtuɔrcienb nin Sufmɛ ya ciɛnb kɛ kɛlɛ' ki bonde' ki liike' bi li tien ma kí ku Yesu.
² Bi lɔlɛ' wɔ, nɛ ki taa' wɔ ki tì ɲukn' gobina Pilat.

Sudas kpo' ma bo
(Itùon 1:18-19)

³ Tɔ, Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ laa' bi bun' *Yesu tibuur ki ye u kpɛ mikuum ma nnɔ, u'yɛnm ɲaabe' ki gbien', nɛ u jiin' ilike ya kur pita nnɔ, wɔ ń tì de bitɔtuɔrcienb nin Sufmɛ ya ciɛnb, ⁴ nɛ ki tɔkɛ' bɛ ki ye: «N bii' nɛ. N kuɔre' unil wà ɲa ɲmɔbe biil nɛ.» Nɛ bi ye: «Na yé ti ya gber, a'yaar nínɔ.» ⁵ Nɛ u taa' ilike ya kur nnɔ ki wie' Uwien ya duku ni, ki siere', nɛ ki jon' ki tì jɔn' u'ba.

⁶ Tɔ, bitɔtuɔrcienb gɛngɛnde' ilike ya kur nnɔ, nɛ ki ye: «Nì yé misɛm ya like nɛ. Tí'yiko ɲa ń tuo tí taa yì kí kpɛn Uwien ya duku ya liklɛkl ni.» ⁷ Bi gbriere' ki liike' bi li tien yì ma, nɛ ki taa' yì ki dɛ' umaar ya kpàabu, bɛ ń li subeh bicɛnb. ⁸ Nɛn bo nɛ bi yih ní'saan «Misɛm ya kpàabu» haali nin fɛnfɛnnɔ.

⁹ Nì tien' *Uwien ya ɲɔbonsɔknl Seremi là len' ma ki ye: «Bi taa' ilike ya kur pita nɛ; Israyel yaab là kpaan' udaan ya daaku ubien wà nnɔ, ¹⁰ nɛ ki dɛ' umaar ya kpàabu. Yonbdaan là tɔkɛ' nni ki ye nnɔ nɛ.»

Pilat bun' Yesu tibuur
(Mark 15:2-5; Luk 23:3-5; San 18:33-38)

¹¹ *Yesu se gobina Pilat ya nun bó, nɛ u niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé Sufmɛ ya bɛr nɛ-ɛɛ?» Nɛ Yesu jiin' wɔ ki ye: «Sin nɛ ye nnɔ.» ¹² Bitɔtuɔrcienb nin Sufmɛ ya ciɛnb biindeh Yesu, ama wa len' tuba. ¹³ Nɛ Pilat tɔkɛ' wɔ ki ye: «ɲa ciih bi biindeh ɲɛ mibiinm mà kɛ ya bol-ii?» ¹⁴ Ama *Yesu ɲa jiin' wɔ ɲɔbonl liba mɔnɔn. Nɛn nɛ cuo' wɔ miyɔkm cɛn.

*Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpe mikuum
(Mark 15:6-15; Luk 23:13-25; San 18:39-19:16)*

¹⁵ Sufmbe ya Pak ya nacenku ke nacenku ya yo la, Pilat ti ní ñen lipekl ya nil wà linigol yíe wò ne kí wié. ¹⁶ U ya yo ki laa' unil uba te lipekl ni u'yel kpére', bi yih wò *Yesu Barabas. ¹⁷ Linigol taan' ma nnò, ne Pilat niire' lè ki ye: «Ni yíe ní ñen ñme lipekl ni? *Yesu Barabas bii *Yesu wà bi yih wò *Kristo nnò?» ¹⁸ Pilat niire' nnò, kime u ben ki ye bitàtuàrcienb nin Sufmbe ya cienb ñmòbe kinenk ne *Yesu bo. Nen ne cèrè' bi taa' wò ki lá ñukn' wò.

¹⁹ Uyo wà Pilat ke ki buh *Yesu tibuur nnò, ne u'po sòn' ki tòke' wò ki ye: «La taa a'gber kí kuòn uje wà ña ñmòbe biil nò ya gber ni. Kime uje bugben bo, n dekn' tideknt kuñonku kuu tù wiébe nni cèen.»

²⁰ Ama bitàtuàrcienb nin Sufmbe ya cienb sure' linigol nnò ki ye lè ní tòke Pilat wò ní wié be Barabas, kí ku Yesu. ²¹ Ne Pilat tí niire' be ki ye: «Bijeb bile bié ni, ni yíe ní wié u la?» Ne bi ye: «Wié Barabas.» ²² Ne Pilat niire' be ki ye: «Nnò la, *Yesu wà bi yih wò *Kristo nnò, n li tien wò mila?» Ne bi'ke ye: «Be ní kpe wò udòpònpòn bo.» ²³ Ne u tí niire' be ki ye: «U tén ki bii' li lè biil ne?» Ne bi tùòreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Be ní kpe wò udòpònpòn bo.»

²⁴ Pilat laa' wa ní fre kí tien niba, bi kpireh ki joh ne, ne u taa' miñunm, ki nire' bi'nun bó, ne ki ye: «Ma te uje wuo ya kuum ni. Nì yé ni ya gber ne.» ²⁵ Ne bi'ke ye: «Cèrè u'kuum ní li yé tinbi nin ti'bumu ya gber.» ²⁶ Pilat wié' be Barabas, ki cèrè' u'sojambe ñi' *Yesu inalébe, ne u taa' wò ki de' be be ní ti kpe wò udòpònpòn bo.

*Sojambe leh Yesu
(Mark 15:16-20; San 19:2-3)*

²⁷ Tò, Pilat ya sojambe nnò taa' *Yesu ki kòn' Pilat den uluo bo, ne ki taan' bi'cèkl ya sojambe ke, ki guòn' ki linde' wò, ²⁸ ki gore' wò, ne ki taa' kuliermónmónku kuba ki

goln' wə, ²⁹ ki taa' ikonkon ki lòn'lòn' uyukpekpɛ ki kpele' u'yul, ki taa' lilɛnbɛnl ki ŋukn' u'nɔjie ni, nɛ ki gbaandeh u'nun bó, ki lɛh wə ki teh: «Sufmɛ ya bɛrɔ, ti fuondɛh ŋɛ-a!» ³⁰ Nɛ ki cɛrɛh u'bo tiñinsɛnt, ki taah lilɛnbɛnl nnɔ ki kpaakeh u'yul bo. ³¹ Bi lɛ' wə ki tì gben', nɛ ki gore' kuliermónmónku nnɔ, ki taa' u'wɛngolkaar ki jii'n' ki goln' wə, nɛ ki taa' wə ki bure' bɛ ní tì kpe udəpənpənpən bo.

Bi kpe' Yesu udəpənpənpən bo

(Mark 15:21-32; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

³² Bi tì ñɛh udu ni ma nnɔ, nɛ ki cɛndɛ' uje uba bi yih wə Simɔn, u yé Sirenn ya du ya nil nɛ. Bi cuo' uje bugbɛn ki wəbn' wə, wə ní tuke *Yesu ya dəpənpən. ³³ Bi tì baa' niba saan, bi yih nɛ Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpəbku ya Bùol.» ³⁴ Nɛ ki taa' midaam mà cuuke' nà to kerkəri ki de' Yesu, ki ye wə ní ñu. U lèn', nɛ ki yìe' ka ñun'.

³⁵ Sojamɛ nnɔ kpe' wə udəpənpənpən bo. Nɛ ki taa' u'wɛngolkaar ki fùɔrɛ' imúɔn ki gbiire' tù, ³⁶ nɛ ki kɛ ni'saan ki gu wə. ³⁷ Bi là kele' nà cèrɛ' bi kpe' wə nnɔ ki tɛbn' u'dəpənpənpən bo u'yul bó. Bi là kele' ki ye: «Sufmɛ ya bɛr *Yesu sɔ nɔ.» ³⁸ Bi kpe' idukond ile mɔ u'saan idəpənpənpən bo, bi kpe' uba u'nɔjie bó, ki kpe' u'tɔ u'nɔgɛn bó.

³⁹ Binib bà gèbreh ni'saan nnɔ sukreh wə ki gònbeh iyul ki təkɛh wə ⁴⁰ ki teh: «Sin wà ye a li bere Uwien ya duku kí liɛbe kí mɛ kù iwien ita nnɔ, ŋmien a'ba-a! A yé Uwien ya Bijɛ la, jiiire ní udəpənpənpən wuu bo-a!»

⁴¹ Nɛ bitətuərciɛnb nin Yiko ya wənwəknb nin Sufmɛ ya ciɛnb mɔ lɛh wə ki teh: ⁴² «U ŋmien' binitəb nɛ, ka ní frɛ kí ŋmien u'ba-a! U yé Israyɛl yaab ya bɛr la, wə ní jiiire ní udəpənpənpən wuu bo fɛnfɛnnɔ, ŋɔ tí teke wə kí ji. ⁴³ U du Uwien bo nɛ, ki təkɛ' ki ye u yé Uwien ya Bijɛ. Uwien yíe wə la, wə ní ŋmien wə fɛnfɛnnɔ.»

⁴⁴ Nε idukond yà bi kpe' yè u'saan idəpənpən bo nnə mə sukreh wə nnə.

Yesu ya kuum udəpənpən bo

(Mark 15:33-41; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

⁴⁵ Tə, kuwensiiku ya yo nε nì ci' ki bìike' utingben ke bo ki tì baa' kutaajuəku tikur tuta ya yo. ⁴⁶ Nì tuoh tikur tuta ya yo nε *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Eli, Eli, lama sabaktani?» Nì'tingi si: «N'Wien, n'Wien, be tien' a wie' nni?»

⁴⁷ Binib bà se nì'saan nnə ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye bà mənəmən nε ki ye: «U lii yih Eli nε.» ⁴⁸ Nε bi'ni uba sen' i ya tàan bo ki jon' ki tì yuure' ticitənt, ki lá sèkn' miderŋmiŋmiikm miba ni, ki taa' ki tuun' lilenbenl bo, ki tēnde' ki kòle' u'ñəbu ki ye wə í muəre. ⁴⁹ Nε bà sien nnə ye: «Dàan, tí liike *Eli li baa kí lá ŋmien wə bii wa í baa.»

⁵⁰ Nən saan nε *Yesu tí wuure' ufaa bo, nε ki kpo'. ⁵¹ U ya yo nε kukpəlçekpekpiəku kùa bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnə kere' ku'siik ni paaki ki tì ci' tingi. Kitink jènge', iten yeyekre', ⁵² ikul bibiire', nε Uwien cère' binib bà là pε u'sen bo ki kpo' nnə məkre' ki yebe. ⁵³ Bi ñen' ikul ni, nε *Yesu məkre' uyo wà bitenkpiib ni nnə, bi kən' Uwien ya du Yerusalem ni, ki cère' binib laa' be ki yebe.

⁵⁴ Sojambe kobk ya cien nin sojambe bà te *Yesu saan ki gu wə nnə laa' kitink jènge' ma, ki laa' tibont tà ke tien' nnə, nε nì cuo' be bujewanbu ki gbien', nε bi ye: «Imən, uje wuə mənbe ki yé Uwien ya Bijε nε.» ⁵⁵ Bipiib biba mə là te nì'saan ki yebe, ki se fənfəkm ki likeh. Bi là ñen' haali Galile nε ki pε u'bo ki toreh wə. ⁵⁶ Bi'ni biba si: Mari Madelenn nin Saak nin *Yosef ya naa Mari nin Sebede ya bijieb ya naa.

Yesu ya subm

(Mark 15:42-47; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

⁵⁷ Nì juòrè', nɛ ufaadaan uba baa' ní ki yé Arimate ya nil, bi yih wə *Yosef. U mɔ là yé *Yesu ya panpaanke nɛ. ⁵⁸ U jon' Pilat saan ki tì tɔkɛ' wə ki ye u tuo' la, wə ní cèbɛ wə *Yesu ya gbenent. Nɛ Pilat de' usɛn ki ye bɛ ní cèbɛ wə tù. ⁵⁹ Nɛ *Yosef taa' *Yesu ya gbenent, ki taa' kukpɛlɛɛfɛnku ki tentɛn' tù, ⁶⁰ ki taa' tù ki tì blɛ' ufele uba ni, ki binde' kutɛngbɛngbenku kuba, ki biin' bufɛnañɔbu nɛ ki bure'. U là cèrɛ' bi cube' ufele nnɔ kujɔtɛnku kuba ya kele ni nɛ ki de' wɔn bugbɛn. Ba laan là sube' nil len.* ⁶¹ Mari Madelenn nin Maritɔ nnɔ mɔ là te ni'saan, ki ke likul nnɔ ya nun bó.

Sojambe gu Yesu ya kul

⁶² Lidaali là bi bondeh *Saba ya daali nnɔ gèbrɛ', nì faa' nɛ bitɔtuɔrciɛnb nin *Farisiɛnmɛ taan' ki jon' Pilat saan, ⁶³ ki tɔkɛ' wə ki ye: «Cɛnbaa, ti tiere' ki ye utonnɛndaan nnɔ là fuobe ma nnɔ, u là ye u kpo' la, wienta daali u li mɛkre bitɛnkpiib ni. ⁶⁴ Nɛn bo, cèrɛ sojambe ní li gu u'kul, ki tì baa' wienta daali, ɲɔ u'panpaankaab la baa kí lá suu kí ñɛn u'gbenent, kí tɔkɛ binib kí ye u mɛkre' bitɛnkpiib ni nɛ. Bi tien' nnɔ la, ku ya tonnenfɔrkaaku li cɛn kukpiɛku.» ⁶⁵ Nɛ Pilat ye: «Sojambe sɔ. Li joh mɛn ki tì cèrɛ bɛ ní li gu u'kul ni yíe ma bo.» ⁶⁶ Nɛ bi bure' ki tì pɔlɛ' ki dieke' litɛnl là bi likul nnɔ, ki cèrɛ' sojambe nnɔ gu.

28

Yesu mɛkre' bitɛnkpiib ni

(Mark 16:1-10; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

¹ *Saba ya daali gèbrɛ', kutaaku kùà li faa nnɔ, nɛ Mari Madelenn nin Maritɔ wɔrɛ' ki fii' ki jon' bɛ ní tì gɔnde likul nnɔ. ² I ya tàan bo nɛ kitink jɛnge' ki gbien', nɛ Yonbdaan ya tond uba ñɛn' paaki bó ní, ki lá biire' litɛnl

* ^{27:60} *Sufmɛ* là subeh bitɛnkpiib nnɔ nɛ.

nnɔ ki binde' lɛ, ki kɛle' li'bo. ³ U windeh ten utɛmeknde, nɛ u'wengolkaar pɛn tein. ⁴ Sojambe bɔ gu likul nnɔ laa' wɔ ma nnɔ, bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn. Bi'gbɛnɛnt ɲɔh, nɛ bi fifike'.

⁵ Nɛ utond nnɔ tɔke' bipiib nnɔ ki ye: «Ninbi, la fɛnge mɛn. N bɛn ni nuunh *Yesu wɔ bi lɔ kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ. ⁶ Wa ji te niɛ saan. U mɛkre' ten u lɔ len' ma bo nɛ. Dɛn mɛn, kɪ liike u lɔ dɔ nɔ saan. ⁷ Jo mɛn tonm kɪ tɪ tɔke u'panpaankaab kɪ ye u mɛkre', ki liere' bɛ ki bure' Galile bɔ ɲɔ. Bi li tɪ lɛ wɔ nɛn bɔ nɛ. N ɲmɔbe tun nɛ ɲ tɔke nɛ.»

⁸ Nɛ bipiib nnɔ pɔk ki siere' likul nnɔ saan; bujɛwaanbu ɲmɔbe bɛ, ama bi'yɛnm mɛn sɔnge cɛɛn nɛ bi tiinh ki joh bɛ ɲ tɪ tɔke *Yesu ya panpaankaab Uwien ya tond nnɔ tɔke' bɛ nɔ nnɔ.

⁹ Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cende' bɛ usɛn ni, ki fuonde' bɛ. Nɛ bi gbaan' u'nintuali, ki cuo' u'taan ki puke' wɔ. ¹⁰ Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «La fɛnge mɛn. Li joh mɛn kɪ tɪ tɔke n'panpaankaab kɪ ye bɛ ɲ li joh Galile. Bi li tɪ lɛ nni nɛn bɔ nɛ.»

Bi pɛn' Sojambe ilike bɛ ɲ tɔke kɪ ye Yesu ɲa mɛkre'

¹¹ Uyo wɔ bipiib nnɔ joh nnɔ, nɛ sojambe bɔ gu *Yesu ya kul nnɔ ya biba jon' Yerusalem, ki tɪ tɔke' bitɔtuɔrcienb bi laa' nɔ kɛ. ¹² Nɛ bitɔtuɔrcienb nin Sufmbe ya cienb taan' ki kɛle' ki gbiere', nɛ ki ɲɛn' ilike ɪ yebe ki de' sojambe nnɔ, ¹³ ki tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn kɪ li tɔkeh binib ki teh ni dɔ kuɔnku ki gɔh, nɛ u'panpaankaab baa' ki lɔ sun' ki ɲɛn' wɔ likul nnɔ ni. ¹⁴ Pilat cii' la, tinbi nɛ li duɔn u'yɛnm kɪ ɲɛn nɛ len.»

¹⁵ Sojambe nnɔ teke' ilike nnɔ, nɛ ki jon' ki tɪ tien' bi tɔke' bɛ ki ye ma bɔ. Nɛn bo nɛ bi kpaandeh tigber nnɔ Sufmbe ni haali nin dinnɔ.

*Yesu sɔn' u'panpaankaab uɲɛndun ni ni'ke saan
(Mark 16:14-18; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Ituon 1:6-8)*

¹⁶ Tɔ, *Yesu ya panpaankaab piik nin uba nnɔ jon' Galile ni, lijuɔl là *Yesu là yien' be li'bo nnɔ bo. ¹⁷ Bi laa' wɔ ma nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ. Ama bi'ni biba jieh. ¹⁸ Nɛ *Yesu nɛkn' be ki tɔke' be ki ye: «Uwien de' nni mituɔm ke paaki nin tingi. ¹⁹ Nɛn bo, li joh men inibol ke saan, kí tì tien be n'panpaankaab, kí sɛi be Uwien ya ñunm, Baa nin Bije nin *Mifuoñaanm ya yel bo, ²⁰ kí wɔkn be be í li boh n tɔke' nɛ nà ke nnɔ. Ní li ben kí ye n te ni'saan uyo ke kí tì baa uɲɛndun ya gbenm.»

Uwien ya Jɔtiefɛnku ya gbɔnku

The New Testament in the Ngangam language of Togo

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ngangam

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ngangam

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

Updates

eBible.org

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 17 Nov 2018 from source files dated 24
Aug 2018
f30fbe0b-cda1-5a60-a4ee-8be80c6caef6